

YU ISSN 0350-1906
UDK 808.61/.62-087

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК С А Н У

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
XXXIX

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор
*Др Павле Ивић, др Асим Пецо, др Миљан Пешикан
др Слободан Реметић, др Драго Ђујић*

Главни уредник
ПАВЛЕ ИВИЋ

БЕОГРАД
1993

**СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА XXXIX**

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
ET
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE
XXXIX

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction
Dr Pavle Ivić, Dr Asim Peco, Dr Mitar Pešikan
Dr Slobodan Remetić, Dr Drago Ćupić

Rédacteur en chef
PAVLE IVIĆ

BEOGRAD
1993

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК С А Н У

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
XXXIX

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор
*Др Павле Ивић, др Асим Пецо, др Миљар Пешикан
др Слободан Реметић, др Драго Ђујић*

Главни уредник
ПАВЛЕ ИВИЋ

БЕОГРАД
1993

Секретари часописа

Др Слободан Реметић и мр Никола Рамић

Израду и штампање финансира Министарство за науку и технологију Србије

Издају

Српска академија наука и уметности, Београд, Кнез-Михаилова 35/II

и

Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнез-Михаилова 35/I

Израда програма и компјутерска припрема за штампу: Давор Палчић

Штампа: Стручна књига, Лоле Рибара 48, Београд

САДРЖАЈ

	Стр.
Софија Ракић-Милојковић: Пастирска терминологија Кривовирског Тимока	11—148
Миодраг Марковић: Речник народног говора у Црној Реци	149—398

Софија Ракић-Милојковић
ПАСТИРСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА
КРИВОВИРСКОГ ТИМОКА

Ово је скраћена и унеколико измењена верзија магистарског рада одбрањеног 18. новембра 1991. године на Филозофском факултету у Новом Саду, пред комисијом коју су чинили: проф. др Драгољуб Петровић (ментор), проф. др Гордана Вуковић и проф. др Матио Пижурица.

САДРЖАЈ

	Страна
I. УВОД	11
II. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА	16
1. Општи називи домаћих животиња и називи већег броја скупљене стоке	16
2. Називи Equus caballus.	17
3. Називи Equus asinus	20
4. Називи Bos taurus	20
5. Називи Ovis aries	23
6. Називи Capra hircus	26
7. Називи Sus	28
8. Називи животиња према боји длаке и називи везани за расност, изглед и особине стоке.	30
9. Делови тела стоке, месо и кожа.	34
10. Размножавање стоке и називи младунчади према неким особинама	36
11. Називи за испуштање гласова животиња.	40
12. Узвици за дозивање или терање стоке и узвици за упрезање и испрезање коња и говеда.	40
13. Особе које чувају стоку и неке радње у вези са чувањем стоке.	42
14. Смештајни објекти у сточарству	44
15. Сточни измети	46
16. Сезонско сточарење.	47
17. Исхрана и напасање стоке	48
18. Називи везани за сено	52
19. Прибор за терање стоке.	53
20. Предмети за тимарење, спутавање и обележавање стоке	53

21.	Кастрирање стоке	55
22.	Употреба стоке као радне снаге	55
23.	Млеко и млечни производи	58
24.	Вуна и њена прерада	63
25.	Прибор за паљење ватре	64
26.	Називи радњи у вези са болешћу стоке и називи неких сточних болести	65
27.	Врсте пастирских игара и пастирски музички инструменти	66
III.	ТВОРБЕНА АНАЛИЗА	67
IV.	ЕТИМОЛОШКЕ БЕЛЕШКЕ	80
V.	ПРИЛОЗИ ИЗ ФОЛКЛОРА	82
VI.	ЗАКЉУЧАК	82
VII.	ТЕКСТОВИ	85
VIII.	РЕЧНИК	100
IX.	ПРИЛОЗИ	141
IX.	1. Скице	141
IX.	2. Списак пунктова и информатора	142
IX.	3. Литература	142

I. УВОД

Два су основна разлога због којих сам се одлучила за прикупљање лексике из области пастирске терминологије: неминовни динамични развитак нашег села, који условљава убрзано уништавање лексике појединих заната, богатог и разноврсног, незабележеног лексичког фонда, као и невелика традиција истраживања лексичко-семантичких система у нас, док се у другим славистичким центрима послови такве врсте обављају много интензивније и систематичније. Интерес за изучавање лексике српскохрватских говора, односно терминологија заната који изумиру, порастао је у нас свакако и заснивањем општесловенских и карпато-балканских истраживања, када је требало одређивати поједине словенске семантичке и ареалне појаве, успостављати одређене словенске паралеле и давати преко потребна етимолошка тумачења и семасиолошке класификације. Ипак, мора се подсетити да су прве и подстицајне кораке у овој области учиниле наша етнологија и балканистика, без обзира на то што се њиховим прилозима са грађом из ове области може приписати недовољна поузданост правих лингвистичких података. Наша лингвистичка литература о терминологијама разних области сеоског живота на терену Србије поседује недовољно велик број збирки речи, етимолошких и термиолошких огледа, мањих специјалних прилога, а у малобројним дијалекатским речницима може се, такође, наћи расута лексичка грађа из ових области. Када је реч о систематском и специјализованом раду на занатским терминологијама код нас, онда свакако у првом реду треба истаћи рад на сакупљању и лингвистичкој обради лексике војвођанских говора. Тако треба указати на значајне тематске збирке и монографије, произашле као резултат ових истраживања на војвођанском терену, а посвећене: терминологији куће и покућства у Војводини, пастирској терминологији Срема, војвођанској коларској терминологији, ратарској терминологији Срема и Шајкашке. У низу радова ове врсте мора се навести и књига о српскохрватској лексици рибарства.

Овим радом покушаћу да попуним једну од празнина које постоје на српскохрватској мапи истраживања ове врсте. Зона североисточне Србије одувек је била позната по планинском типу сточарења, а тај тип

је сада у узмицању. Стога је циљ овога рада био: побележити одговарајући лексички слој, како би се грађа могла упоређивати са грађом других сличних зона. Ова се лексичка група укључује у општи фонд дијалекатске лексике, односно, овај се лексички домен не може сматрати уско специјализовано термилолошким, пошто већина назива припада општем фонду речи свакодневне комуникације у сеоској средини. При одлучивању за истраживање ове термилолошке области претпоставило се: 1) да би ово истраживање изнело пред науку доста података и о инвентару лексике и о природи међујезичких односа на том терену, на коме се сусреће говор влашког становништва са говором косовско-ресавског дијалекатског типа; 2) да би се овим истраживањем осветлило функционисање једног дела лексичко-семантичког система говора који се налази на пограничју двају дијалекатских масива — косовско-ресавског и призренско-тимочког; 3) да би, осим података значајних за лингвистичку науку, овај рад могао да пружи и драгоцену сведочанства за историју народа тога краја и његове материјалне и духовне културе. Конкретни задаци постављени приликом израде овога рада били су: лексичко-семантичка и творбена анализа пастирске терминологије Кривовирског Тимока, речник анализираних лексема и давање неких етимолошких тумачења. Пошто се пошло од становишта да „нема омеђених и затворених лексичких система“ [98,102], у корпус пастирске терминологије укључене су и неке специјалне терминологије, нпр. у вези са прерадом вуне и млека, са употребом стоке као радне снаге, са сточним болестима, а покушао се дати и што потпунији инвентар глаголских лексема у вези са овом термилолошком облашћу.

Инвентар сточарске терминологије дат у овом раду потиче са једног ограниченог терена, наиме, из два пункта одабрана на територији Кривовирског Тимока¹. Из списка могућих пунктова искључена су места насељена претежно влашким живљем а, осим њих, искључено је и село Луково (између К. Вира и Јабланице), пошто је у њему проценат ромског становништва знатан. Оба испитивана пункта, и село Криви Вир и село Јабланица, налазе се на обронцима јужног Кучаја, негде на половини магистралног пута који води од Параћина за Зајечар. Оба села налазе се са леве стране пута, удаљена од њега 4 км, а раздаљина између села износи свега десетак километара. Криви Вир и Јабланица припадају административно Тимочком региону (општина Бољевац), али Криви Вир упадљиво гравитира селима из Моравског региона и општине Параћин; премда га од њих дели више од 20 км територије без иједног насељеног места и велики превој Честобродица. У оба испитивана насеља житељи су Срби православне вере (са изузетком једне или две ромске куће). Кривовирцима и Јабланичанима главна су занимања сточарство и пољопривреда, а у приватном поседу имају и доста шуме. По предању, сељани Кривог Вира и Јабланице дошли су

¹ Првобитна идеја била је да се сакупи грађа и из неколико удаљенијих пунктова, а која би послужила као контролна. С обзиром на релативно обимну грађу која је добијена истраживањем и на неке објективне проблеме, од првобитне замисли одустало се, свакако, не заувек.

са Косова, а код Цвијића [140, 117-118] налазимо да у источној Србији има много стариначких породица, много унутрашњих сељакања „од села до села, без одређених праваца“, а да „међу досељеницима, који су махом старији но шумадијски, превлађују сељаци с Косова и призренске области“. Код Цвијића на истом месту налазимо још један занимљив податак: „Досељеници из Сјенице и Новог Пазара су се у приличном броју и у источној Србији настанили; има их у Кривом Виру и Јабланици (Црна Река), Бучју под Тупижницом, Близнаку, Крупаји, Рибарима (Хомоље) итд.“

У грађи која се односи на терминологију пастирства, а прикупљена је на терену Кривовирског Тимока, потврђене су све основне особине косовско-ресавских говора, које се наводе и у дијалектолошкој литератури². Без обзира на чињеницу да је српско становништво у овим селима са свих страна окружено влашким живљем, у говору Кривога Вира и Јабланице утицај румунског језика своди се на малобројне лексичке позајмљенице, а у другим областима граматике тај се утицај не огледа.³

На овом месту треба проговорити и неколико речи о традиционалном сезонском сточарењу (*transhumance*). Овај тип екстензивног сточарења посве је различит од интензивног сточарења у равничарским пределима, а разлика у типу сточарења огледа се и у одговарајућој терминологији: разлике се могу запазити и у самом инвентару термина, и у њиховим значењима. Врло повољни еколошки услови, одговарајуће географске резерве, у првом реду планинске области с богатим испашама, наметнули су становништву тимочког краја бављење сезонским сточарењем. Сезонски сточари прилагодили су се природним

² Говори оба испитивана села по својим основним фонетским особинама чине саставни део косовско-ресавског дијалекта, али треба указати на неколико појединости у вези са инвентаром и дистрибуцијом прозодема: 1) кратки акценат се у Јабланици често среће и на затвореној и на отвореној ултими (и без предакцентског квантитета), 2) неакцентовани квантитет испред акцента, сведен на тзв. „полудужину“, још увек је доследније сачуван, нарочито у Јабланици, али се несумњиво назначује и тенденција његовог уклањања; 3) у Јабланици бележим и акценатске типове: а) *имџње*, *Крџви Вџр*, *Љуба* (женско име), *бџк* (према *имџње*, *Крџви Вџр*, *Љуба*, *бџк* у Кривом Виру); б) јџшна, злојџшна, ждрџбна (према *јџшна*, *злојџшна*, *ждрџбна* у Кривом Виру); ц) *Љубџ* (мушко име), *се*. *Љџкџ*, *Љџиџ*, *зџмџ*, *бџџџ*, *чџиџ*, *бџџџ*, *сеџџџџџ*, *јџџџџџ*, *шеџџџџџ*, *биџџџџџ* је (у свим овим примерима у Кривом Виру бележим дугоузлазни акценат на првом слогу). У вези са оваквом дистрибуцијом прозодема треба посебно обратити пажњу на то да суседно село Мали Извор а и остала села у зајечарском региону припадају призренско-тимочком дијалекатском масиву и имају експираторни акценат (изузетак је село Звездан), па би се оваква ситуација могла окарактерисати као „прелазна“. Треба, међутим, напоменути да се овај последњи акценатски тип среће у говору најстаријих мештана Јабланице. На питању вокализма нећу се овде посебно задржавати, али ћу само поменути појаву изразитог затварања дугих средњих вокала и њихове дифтонгизације (за вокал е и у примерима где је дошло до замене старог вокала Ђ, и у примерима замене старог назала А). Деклинациони систем и систем глаголских облика у говорима оба испитивана места настали су као последица укрштања и мешања говорних карактеристика основног косовско-ресавског и призренско-тимочког дијалекта, па имамо и примере употребе општег падежа с предлозима, у ограниченом броју и облика аналитичке компарације придева, и губљење инфинитива.

³ Овакву ситуацију бележи и М. Марковић у Малом Извору [75, 258].

условима и своја кретања са стоком усмерили према годишњем фенолошко-вегетационом циклусу. Периодична (сезонска) смена места на којима се чува и напаса стока, летње испаше у планини, а зимско прехрањивање у селу у шталама, обавља се с циљем да се стоци обезбеди најбоља исхрана. Овца је најчешће и најрадије гајена домаћа животиња, а стада оваца бројала су некада и преко сто брва. Символ богатства и моћи домаћина представљала је ова животиња као давалац млека, вуне и коже. Овчији сир у домаћинствима Кривовирског Тимока има вредност једнаку хлебу. Технолошка револуција и социјална померања припремају лагани, али неумитан крај овом типу сточарења. Под утицајем савремених рационалних начина узгоја стоке и услед уступања све већег простора другој грани сеоске привреде — ратарству, сточарење типа *transhumance* узмиче. Данас су већ малобројна домаћинства са педесет оваца и десетак говеда (у Кривом Виру има само десетак таквих породица), а права су реткост она која држе коње и козе. Све се ређе у планини наилази на расуте чобанске колибе, и све су чешћа колибишта и бачијишта.

За испитивања на терену сачињен је упитник који садржи око 650 питања. Сва лексичка грађа сакупљена је од информатора на терену, тако што је лексички материјал непосредно бележен на принципу упитника а уз то је и ексцерпирана грађа са касетофонских трака сниманих посебно у те сврхе. Приликом истраживања у Кривом Виру и Јабланици анкетирано је двадесетак људи који су свесрдно помогли да се прикупи грађа за овај рад, јер су у свако време били спремни да опширно и без устезања причају о свом позиву којим су се бавили током читавог живота, или, са ређим изузецима, већи број година у младости. Трудила сам се да за информаторе изаберам старије, а свесне, виспрене и далекопамтеће људе, при том староседеоце на подручју које смо испитивали и најаутентичније представнике говора оба села. Поред старијих информатора, драгоцену помоћ пружили су и млађи чланови домаћинства у којима сам боравила, а подаци добијени од њих помогли су да се сагледа степен очуваности пастирске терминологије у савременим условима живота и рада на селу. С обзиром на просторну ограниченост истраживања, није могао бити примењен лингвогеографски метод, али се материјал дао анализирати по моделу семантичких поља. Предмет централне лексичко-семантичке анализе је целокупни корпус пастирске терминологије формиран на основу мојих истраживања на терену Кривовирског Тимока. Тако се овај корпус састоји од 27 тематских раздела. У оквиру сваког тематског раздела грађа је груписана у одговарајућа семантичка поља која су опет разврстана према логичком следу ствари и појава. Оформило се укупно 54 семантичких поља, а с тиме што их сваки тематски раздел нема у подједнаком броју: код неког се поље није могло ни успоставити, а понеки садрже и пет-шест поља. Лексичко-семантичка анализа састојала се у утврђивању броја и односа простих и сложених лексема, њихове фреквенције, често и њихове мотивисаности. Редовно је указивано и на различите фонетске и творбене варијанте лексема.

У приказу ове лексичке грађе користила сам се основним поставкама теорије семантичких микропоља Н. И. Толстоја [124 и 125]. На овој полазној методолошкој основи разрађена је методологија приказа обимније лексичке грађе. Овом приликом неће се излагати принципи на којима је поменута теорија Н. И. Толстоја заснована, већ ћу само покушати да образложим методолошке поступке примењене у овом раду. Семантичко поље се обједињује на основу интегралног диференцијалног знака који представља диференцијални знак у односу на друга семантичка поља. У зависности од одређеног семантичког поља, појављују се релевантни диференцијални знаци. Под диференцијалним семантичким знаком подразумевају се све оне специфичности на основу којих се разликују значења речи у оквиру једног семантичког поља. У семантичка поља уводе се они диференцијални семантички знаци (семеме) који у говору имају одговарајуће просте или сложене лексеме, као и конструкције најразличитијих типова градње. Чињеница да нису конструисана семантичка микропоља, већ семантичка поља, сама по себи представља битно одступање у односу на напред поменуту теорију Н. И. Толстоја. Дакле, семантичка поља нису конструисана за сваки од оба испитивана пункта понаособ, већ за испитивани терен у целини. Одуставши од табеларног начина представљања семантичких поља, одлучила сам се за нешто функционалнији начин садржан у децималном означавању семема и одређеном поретку бројева који треба да покажу хијерархијски редослед одређених диференцијалних знакова. Неколико врста диференцијалних знакова уводи се приликом конструисања семантичких поља. Назив семантичког поља је истовремено и *интегрални семантички знак*, хијерархијски највиши диференцијални знак у нашим пољима. Овај знак окупља максималан број семема са својим одговарајући лексемама, а све морају припадати истом семантичком пољу. Хијерархијски нижи знак је *диференцијални знак ошће семантичке класе* и он сужава инвентар лексема које се под њим окупљају, имајући при том као лексичку реализацију разне класе лексема. Знак који је подређен њему биће *диференцијални знак специфичне семантичке класе*, а на основу кога се врши лексикализација у појединачном смислу. Овај знак се може, зависно од семантичког садржаја датих лексема, изделити на *диференцијалне знаке семантичких појкласа*. Ових нижих категорија може бити више, чиме се код семема са великом семантичком амплитудом избегава конструисање већег броја семантичких поља и по цену увећавања броја диференцијалних знакова.

Поред централне лексичко-семантичке анализе, рад садржи и творбену анализу материјала. Творбеном анализом покушала сам да представим главне деривационе могућности и инвентар афикса из целокупне прикупљене грађе.

Етимолошке белешке обухватиле су примере који немају сасвим једноставна и очигледна етимолошка тумачења и примере са нејасним етимолошким решењима где се, ни уз помоћ мени доступних етимолошких речника, није могла извести поуздана етимолошка анализа.

Сва прикупљена грађа дата је са граматичком обрадом,⁴ значењем и контекстом у виду речника пастирске терминологије Кривовирског Тимока. Речник садржи око 950 уазбучених простих и сложених назива.⁵ Приликом обраде речничке грађе одабрана је једна одредница као основна, обично она која има највећу фреквенцију, и на њу су упућивани синоними, разнолике фонетске и морфолошко-творбене варијанте, као и сложене лексеме. Уз велик број назива у речнику давани су и примери употребе речи у живом говору носилаца дијалекта, делови текста у коме сам информатор објашњава одређени назив. Овакав текст, и у техничком смислу дијалекатски представљен — акценгован, осим што употпуњује значење речи уз коју стоји, даје и ограничену грађу за упознавање са морфолошком и синтаксичком структуром кривовирско-тимочког говора.

II. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

1. *Општи називи домаћих животиња и називи веће броја скупљене стоке*

1.1. Општи називи за домаће животиње

1.1.1. У оба пункта се као „општи називи за домаће животиње без обзира на врсту“ јављају лексеме *брави* и *сидка*. У Ј⁶ се сингуларским ликом лексеме *брав*⁷ означава „грло стоке уопште“, док се у КВ овом лексемом означавају искључиво *овца* и *ован*. Деминутивни облик *бравче* са значењима „младунче (у КВ јагње)“ и „ситно, закржљало грло стоке“ забележен је у оба пункта.

1.1.2. Другом поткатегоријом обухваћени су „општи називи животиња с обзиром на врсту“.

1.1.2.1 За „општи назив В. *taurus*“ користи се посебна лексема *товдче*, док се за опште називе осталих домаћих животиња користе лексеме које означавају мужјака Е. *caballus* и Е. *asinus*: *коњ*, *мајдрац* (1) одн. *мојдрац* (2), или женке О. *aries*, С. *hircus* и Sus: *овца* (1) одн. *овца* (2), *кдза*, *свиња* (1) одн. *свиња* (2).

⁴ Генитивни наставак није даван код оних именских лексема код којих се за исказивање генитивног значења употребљава и облик акузатива/општег падежа. Пошто у говору оба испитивана села инфинитив не егзистира, као основни лик глаголских одредница давано је 3. л. јд. презента.

⁵ У Речнику народног говора у Црној Реци аутора М. Марковића и у Речнику тимочког говора аутора Ј. Динића уочено је по сто педесетак лексема које се јављају и у пастирској терминологији К. Тимока. Известан мањи број тих лексема јавља се на терену К. Тимока са нешто другачијим фонетским или творбеним ликом (нпр. у Црној Реци: *свиња*, *уиретшич*, *зрвило*; у Тимоку: *јуар*, *иреишељина*, *ирљид*, *скоји*, *шеник*, *поваша*, *иремрка*, *шиљчица*).

⁶ Ознакама КВ и Ј у даљем ће се тексту замењивати пуни називи испитиваних места: Криви Вир и Јабланица. Иза лексеме која се појављује у оба испитивана пункта неће се додавати ознака (1, 2).

⁷ О сложеној семантичкој структури ове лексеме уп. Ц. Зайцева [50, 135].

1.1.2.2. Сложеном лексемом *круйна сїдка* означавају се у оба пункта „говеда и коњи“.

1.1.2.3. „Сложеном лексемом *сїшна сїдка* означавају се „овце, козе и свиње“.

1.1.3. На лексичку разноликост приликом означавања „животиња способних за размножавање“ утиче диференцијални знак „без обзира на пол“, односно „с обзиром на пол“.

1.1.3.1. Док се за означавање „општег назива животиња способних за приплод“ у КВ јавља сложена лексема типа *їридев + именица: їриїлодна сїдка*, дотле се у Ј за означавање истог назива користе две конструкције типа *именица + їредлої + именица: сїдка за домїзлук и сїдка за їриїлод*.

1.1.3.2. За означавање „општег назива женке способне за приплод“ нема никакве лексеме, а у истој функцији за мужјака само у Ј постоји сложена лексема *їриїлодан брав*.

1.1.4. Диференцијални знакови из става 1.1.3. утичу и на лексичку разноликост код означавања „животиња неспособних за размножавање“.

1.1.4.1. „Животиње неспособне за приплод“ означавају се простом лексемом *јаловїња*, поред које се у Ј чује и сложена лексема *јалова сїдка*.

1.1.4.2. „Општи назив за женку неспособну за приплод“ у КВ је *јаловица*, а у Ј *шїїрица*. Ретко се сложеном лексемом *јалов мужјак* може обележити „мужјак неспособан за приплод“.

1.2. Називи већег броја скупљене стоке

С обзиром на то да су у вези са овим питањем на испитиваном терену забележене само две лексеме, није било потребе за конструисањем семантичког поља.

Општи назив скупљеног већег броја стоке има различите акценатске ликове у КВ и Ј: *буљук* и *буљук*. У Ј се данас као архаичан чује и карпатизам *шїрма*, чију архаичност објашњава његова семантика: „велико стадо, стадо у коме има више од сто брава оваца и више од двадесет брава говеда“. Не постоје посебни називи према врсти сакупљене стоке која иде на пашу.

У вези са овим семантичким доменом је и једна радња: „нави-кавање животиња једних на друге у стаду“, а која се изражава лексемом *скрде се*⁸, у Ј ређе и лексемом *срдде се*. У основи прве наведене лексеме је именица *крдо* која се не чује у говору Кривовирског Тимока.

2. Називи *Equus caballus*

2.1. Називи одраслог мужјака *E. caballus*

2.1.1. Лексема *кдњ* „општи назив“ регистрована је у оба пункта.

⁸ А. Шаулић [141, 273] наводи глаголске лексеме *забуључити* и *закрдити*, али не даје њихову семантику на дурмијторском терену.

2.1.2. Тако је и са лексемом *пастује* „приплодњак“, док се са истим значењем у Ј ређе чује и лексема *ждребац*.⁹

2.1.3. „Кастрирани мужјак E. caballus“ готово се редовно лексички реализује као сложене лексеме: *оштрдјен коњ* (1), *уштрдјен коњ* (2). Спорадично се у истој функцији среће и лексема *коњ*.

2.2. Називи одрасле женке E. caballus

2.2.1. Именовање „општег назива женке E. caballus“ у оба пункта је реализовано лексемом *кобила*.

2.2.2. Под диференцијалним знаком „способна за ждребљење“ долази до рапчлањавања на именовање гравидне женке и именовање женке након првог и другог (трећег) ждребљења.

2.2.2.1. Означавање семеме „гравидна женка E. caballus“ могуће је само сложеном лексемом *ждребна кобила* (1) одн. *ждребна кобила* (2).

2.2.2.2. Семема „женка E. caballus након првог ждребљења“ означена је у КВ простом лексемом *џрескиња*¹⁰, док је у Ј забележена конструкција типа *џредлој + редни број + именица: на џрво ждрѣбе*.

2.2.2.3. Истим типом конструкције представљена је у оба пункта семема „после другог (трећег) ждребљења“: *на дрџо (џрѣће) ждрѣбе*.

2.2.3. Семема „женка E. caballus неспособна за ждребљење“ означава се лексемом *шџирица*.

2.3. Називи младунчета E. caballus

2.3.1. У рапчлањавању периода живота младунчета E. caballus постоје два диференцијална знака: „до шест месеци“ и „од шест месеци до две године“.

2.3.1.1. Лексемом *ждребе*¹¹ означава се „младунче E. caballus узраста до шест месеци“.

2.3.1.2. За семему „младунче E. caballus од шест месеци до две године“ регистрована је лексема *џме*.

2.3.2. Називи младунчета E. caballus могу се издиференцирати и према узрасту са прецизирањем пола.

2.3.2.1. Облици *ждребац* и *ждребица* употребљавају се у КВ за именовање мушког и женског младунчета E. caballus узраста до шест месеци. У Ј су регистроване само сложене лексеме (*џридев + именица*): *мушко ждрѣбе* и *џенско ждрѣбе*.

⁹ Ц. Зайцева [51, 200] констатује да се у српскохрватском значење „млади мужјак E. caballus“ за лексему *ждребац* јавља као основно, а значење „одрасли мужјак E. caballus“ — као другостепено.

¹⁰ Г. П. Клепикова [63, 53] говори да су термини с кореном *џбрв = ретки у српскохрватским дијалектима.

¹¹ У К. Виру се може чути да је *ждребе* и до годину дана старости, а *џме* је од шест месеци до две године. Поједини периоди се и овде, и код других врста стоке, апроксимативно одређују.

2.3.2.2. Мушко и женско младунче *E. caballus* узраста од шест месеци до две године именују се у оба пункта као *омак* и *омица*.

2.4. Називи коња с обзиром на неке њихове особине

2.4.1. Прво место наведеног семантичког поља заузела је лексема *аромац* (1) „коњ који на моменте неће да вуче терет“.

2.4.2. При именовању семеме „коњ лак за управљање“ саставни део одговарајуће сложене лексеме (*придев* + *именица*) чини један метафорични придев: *мекоглав коњ* (1) и творбена варијанта *мекоглавас коњ* (2).

2.4.3. Семема „изнемогао, спор и неугледан коњ“ означена је двема простим лексемама: *кљусе* (1) одн. *кљусе* (2) и *рџа*. Обе лексеме имају пејоративно значење.

2.4.4. Турцизам *шабанлија* означава семему „коњ са равним копитима“.

2.4.5. Семеме „здепаст, кратак коњ“ одговара проста лексема *шомак* (1).

2.4.6. За означавање семеме „коњ који се рита“ употребљава се лексема *чившар* (женка *чившара*).

2.4.7. „Пргав, напрасит коњ“ зове се *љушак*.

2.4.8. „Зао, опасан коњ“ означава се у КВ лексемама *бијач* и *убијач*.

2.4.9. Даље наводим и назив једне радње у вези са овим семантичким доменом.

2.4.9.1. Значење „љутити се (за коња)“ означено је глаголском лексемом *шутти се*.

2.5 Називи у вези са поткивањем коња

2.5.1. „Гвожђе што се ставља на коњско копито“ назива се *илдча* или *кѳв*; понекад само чује се и новије *пошкѳвица*.

2.5.2. За поткивање коња употребљава се ексер који се назива *клинац*.

2.5.3. Уколико је коњ непоткован, он се именује сложеном лексемом типа *придев* + *именица*: *бѳс коњ*.

2.5.4. Овде наводим и називе двеју основних радњи у вези са овим семантичким доменом.

2.5.4.1. Поступак поткивања коња изражава се глаголском лексемом *ковѳ* (кѳња).

2.5.4.2. Семема „поново поткивати коња“ изражава се глаголском лексемом *кајари*. Када је у питању свршена радња, долази префигирана форма *прекајари*.

* * *

Овде наводим и неколико лексема које се нису могле сместити ни у једно од формираних семантичких поља: лексемама *ѳдом*, *кас* и *талѳи* исказују се типови кретања коња; семама „попети се на коња“ изражава се глаголском лексемом *узјане*.

2.6. Називи раса коња

Називи раса коња мотивисани су према месту порекла: *шћид(ј)ерци*, *идлушћид(ј)ерци*, *лишћани* (1). У КВ забележен је и назив *нднуси* којим се означава топлокрвна раса коња Nonius, али се ова страна лексема фонетски адаптирала у говору испитиваног места.

Раса *шћиајерци* ретко се среће у КВ. *Полушћиајерце* информатори дефинишу као тешке коње, *лишћане* као лаке, а *нонусе* као средње и најпогодније за коришћење на овом терену.

3. Називи *Equus asinus*

Због веома малог броја диференцијалних знакова, везаних за називе ових животиња на испитиваном терену, није било могуће конструисати одговарајућа семантичка поља. Ово је последица чињенице да се магарци никада нису гајили у већем броју на терену К. Тимока и да данас у КВ постоји само један магарац, а у Ј — ни један.

За „одраслог мужјака *E. asinus*“ забележен је у оба пункта исти назив, али са различитим гласовним ликовима: *мајдрац* и *мојдрац*, при чему први лик постоји и у КВ као архаичан. И код назива одрасле женке и младунчета постоје разграничења ове врсте: *мајарлица* (1) одн. *мојарлица* (2), *мајдре* (1) одн. *мојдре* (2), *мајаренце* (1) одн. *мојаренце* (2). Сложеном лексемом *ждрѣбна мајарлица* (1) одн. *ждрѣбна мојарлица* (2) означава се „гравидна одрасла женка *E. asinus*“.

У КВ су познате лексеме *мџла* и *мџла*, али се између њихових значења ставља знак једнакости.

4. Називи *Bos taurus*

4.1. Називи одраслог мужјака *B. taurus*

4.1.1. Лексемом *бџк* (1) одн. *бџк* (2) реализује се именовање „општег назива мужјака *B. taurus*“.

4.1.2. Иста лексема *бџк* репрезентује име „приплодњака“ ове сточне врсте.

4.1.3. За „кастрираног мужјака *B. taurus*“ поставља се питање како се именује потпуно кастрирани мужјак, а како онај непотпуно кастриран.

4.1.3.1. Назив „потпуно кастрираног мужјака *B. taurus*“ је *вд*. Ова лексема је све ређа у употреби, а узрок је екстралингвистичке природе (земља се сада обрађује пољопривредним машинама које су рентабилније од сточне радне снаге, па се бикови не кастрирају).

4.1.3.2. Семема „непотпуно кастриран мужјак *B. taurus*“ означена је општим називом *резџк*.

4.2. Називи одрасле женке *B. taurus*

4.2.1. „Општи назив за одраслу женку *B. taurus*“ је *крџва*.

4.2.2. Под ставовима од 4.2.2.1. до 4.2.2.6. дати су називи „женке *B. taurus*“ способне за тељење.“

4.2.2.1. „Општи назив женке способне за тељење“ лексички се реализује само у Ј: *шѐлкиња*.

4.2.2.2. Сложеном лексемом *сшѐлна крѓва* означена је „гравидна женка В. taurus“.

4.2.2.3. Семема „женка после првог тељења“ означава се простом лексемом *првошѐлкиња*.

4.2.2.4. Лексемом истог творбеног модела именује се и „женка после другог тељења“: *другошѐлкиња*.

4.2.2.5. Искључиво конструкцијом типа *предлој + редни број + именица* означава се „женка после трећег тељења“: *на шрѓће шѐлење*.

4.2.2.6. Лексема *муздра* одговара семеми „крава која се музе“.

4.2.3. Под последњим диференцијалним знаком „женка неспособна за тељење“ бележим у КВ лексему *шшѓркиња*, а у Ј *шшѓрица*.

4.3. Називи младунчета В. taurus

4.3.1. Ако се диференција врши само према узрасту младунчета, онда је релевантна околност да ли је оно млађе или старије од шест месеци.

4.3.1.1. Лексемом *шѓле* означава се семема „младунче В. taurus до шест месеци“. Номинатив множине у КВ гласи *шѓоци*, а у Ј *шѓоци* и, ређе, *шѓићи*.

4.3.1.2. Семеми „младунче В. taurus од шест месеци до две године“ одговара лексема *јуне*.

4.3.2. Под посебан диференцијални знак издвојени су називи младунчета В. taurus према узрасту и полу.

4.3.2.1. Само сложеним лексемама *мушко шѓле* и *женско шѓле* именују се мушко и женско младунче В. taurus узраста до шест месеци.

4.3.2.2. Простим лексемама *јунац* (1) одн. *јунди* (2) и *јуница* именују се мушко и женско младунче узраста између шест месеци и две године. У КВ се знатно чешће мушко младунче овог узраста означава недиференцираном (у односу на категорију пола) лексемом *јуне*. Текст из КВ: „*прво је јуница, деѓста осамдѓсет пѓти дана ндси и днда је крѓва*“ указује да је за значење лексеме *јуница*, поред релевантности узраста, важно и да ли се женка телילה.

Треба напоменути да је за прецизније одређење лексеме *шѓле* и *јуне* битна, осим узраста, и тежина младунчета. Тако се младунче В. taurus 150-200 kg назива *шѓле*, а изнад 200 kg — *јуне*.

4.4. Називи говеда с обзиром на неке њихове особине

4.4.1. Семеми „крава која даје доста млека“ одговарају једна проста лексема и једна конструкција: *млекѓља* и *дѓбра на млѓко* (млѓкѓ у Ј). У Ј се ова семема изражава и аналитичким компаративним изразом *пѓмлѓкашѓ крѓва*.

4.4.2. За означавање семеме „крава која даје мало млека“ бележила сам само сложене лексеме: *слабомужна крџа* (1), *сувом-лџасџа крџа* (2), *слаба на млџкџ* (2).

4.4.3. На испитиваном терену постоји лексичка разноликост и при именовању семеме „крава коју је лако мустџ“: *лџка на мџжу* (1), *мџка на мџжу* (2).

4.4.4. Другачије је код антонимичне семеме „крава коју је тешко мустџ“, где се у лексичкој реализацији разликују само управне речи: *шџрџа на вџме* (1), *шџрџа на мџжу* (тврџа у Ј).

4.4.5. Семема „крава која се музе до четвртог или петог месеца после тељења“ представљена је на испитиваном терену сложеном лексемом *младомужна крџа* (1) одн. *младомужна крџа* (2).

4.4.6. Антонимичном сложеном лексемом *стџаромужна крџа* (1) одн. *стџаромужна крџа* (2) именује се „крава која се музе после седмог месеца од тељења“.

Може се приметити да је наведених шест семема заступљено само једном простом лексемом и већим бројем лексички шароликих сложених лексема и конструкција. Први антонимски семемски пар, чији је диференцијални знак „давање много или мало млека“, не садржи антонимију и у својој лексичкој реализацији, наиме, према конструкцији *добра на млеко* не постоји пар *лоша на млеко*. Једини паралелни однос постоји у типу градње конструкције *слаба на млеко* (2). Даље, у оквиру другог пара семема, чији је диференцијални знак „лака или тешка ручна мужа“, успоставља се антонимски пар придева у конструкцијама истог типа градње: *мека на мужу* и *шџрџа на мужу*, али само у другом пункту. У првом пункту уочава се једино паралелизам у типу градње одговарајућих конструкција: *лака на мужу* према *шџрџа на мужу* и *шџрџа на вџме*. Код двеју сложених лексема из трећег пара успостављен је потпуни паралелизам у типу градње (*приџев + именица*), а као први делови сложеница *младомужна* и *старомужна* долазе антонимски придеви *млад* и *стџар*. Трећи члан у трочаним конструкцијама, односно други у двочланим сложеним лексемама, јесу именице семантички блиско повезане са *мужом* (*млеко*, *вџме*).

4.4.7. Општим називом *чџџа* (1) одн. *чџџџ* (2) представљена је „крава са кратким сисама“.

4.4.8. Под диференцијалним знаком „крава са једном некорисном сисом“ регистрована је у Ј сложена лексема *једносџсџџа крџа*, док у КВ постоји само овакав опис: „*крџа џресџранџла у јџдну сџсу*“.

4.4.9. За именовање „старе краве“ у Ј постоји специфична лексема *стџарџла*.

4.4.10. Семемџ „крава која неће да вуче“ одговара сложена лексема *мџка крџа*.

4.4.11. Сложена лексема забележена је и за назив краве према изгледу длаке: *џрџуџџџа крџа* „крава увијене, коврџаве длаке“.

4.4.12. Реалија „бик који се лако гоји“ има реализацију у сложеној лексеми *мѝк бик*.¹²

4.4.13. За „пргавог, напраситог бика“ постоји специфична лексема *љушѝак* (1).

4.4.14. Само у КВ постоје и два назива за „злог, опасног бика“: *бијѝач* и *убијѝач*.

4.4.15. „Бик који воли да боде“ добио је назив према радњи коју обавља — *бодѝач*.

4.4.16. На истраживаном терену ретка је појава двополног говечета, али и та реалија има лексичку реализацију: *радѝн*.

4.5. Називи говеда с обзиром на облик рогова

4.5.1. По сличности са вилама „говедо са усправљеним роговима“ назива се *виластѝо говѝче*.

4.5.2. Лексемом мотивисаном именицом *кука* — *кукастѝо говѝче* означава се „говедо са роговима окренутим на доле“.

4.5.3. „Говедо са роговима окренутим у страну“ зове се *ѝрдѝкастѝо говѝче* или *ѝрѝко говѝче*.

4.5.4. „Говедо без једног рога, или са оштећеним роговима“ означава се као *крѝњо говѝче*.

4.5.5. Овде наводим и једну радњу која је у вези са овим семантичким пољем.

4.5.5.1. Семеми „разметати роговима сено или сламу“ одговара глаголска лексема *чѝрка*, а у Ј и неспецифична лексема *бурѝичка* („претурати по нечему“).

4.6. Називи раса говеда

Постоје две расе говеда на испитиваном терену: *домаће говѝче* и *симентѝалац*. *Симентѝалац* је мелез, шарено говече, за разлику од *домаће расе говеда*, чија је расна одлика једнобојност.

5. Називи *Ovis aries*

5.1. Називи одраслог мужјака *O. aries*!

5.1.1. Лексема *ован* (1) одн. *ѝвѝн* (2) одговара семеми „општи назив одраслог мужјака *O. aries*!“

5.1.2. Иста лексема *ован* одговара и семеми „пришљодњак *O. aries*!“

5.1.3. Диференцијални знак „кастриран“ обједињује називе потпуно и непотпуно кастрираног овна.

5.1.3.1. У оба је пункта забележена сложена лексема *ѝлов ован* са значењем „потпуно кастрирани мужјак *O. aries*“.¹³

¹² На лексему *бик* ради економичности није стављен акценат, јер није идентичан у оба испитивана пункта. У свим наредним сличним случајевима слично је поступљено.

¹³ У раду К. Ф. Германа [33, 37] налазимо податак да су у словенским језицима за означавање „кастрираног мужјака *O. aries*“ најмање распрострањени сложени називи.

5.1.3.2. За означавање назива „непотпуно кастрираног мужјака O. agies“ користи се лексема *резак*.

5.1.4. Овом семантичком пољу припадају и лексеме наведене под диференцијалним знаком „називи одраслог мужјака O. agies према старости“.

5.1.4.1. У КВ се сложеном лексемом *ован првомдшорац* означава „ован у трећој години живота“, док је у истој функцији у Ј конструкција типа *именица + предлој + редни број + именица: бван на прву матшорину*.

5.1.4.2. За означавање семеме „одрасли мужјак O. agies у четвртој години живота“, према сложеној лексеми *ован другомдшорац* (1) имамо конструкцију *бван на друну матшорину* (2).

5.2. Називи одрасле женке O. agies

5.2.1. За „општи назив одрасле женке O. agies“ регистрована је у оба пункта иста лексема са два акценатска лика: *овца* (1) одн. *бвица* (2).

5.2.2. Регистрован је знатан број лексема везаних за диференцијални знак „способна за јагњење“.

5.2.2.1. Општи назив за такву женку постоји само у КВ: *јагњеница*.¹⁴

5.2.2.2. За gravidну женку се у говору употребљава сложена лексема *сјагњена овца*.

5.2.2.3. Семема „одрасла женка O. agies после првог јагњења“ означава се простом лексемом *првескиња*, а у КВ и конструкцијом типа *предлој + редни број + именица: на прво јагње*.

5.2.2.4. Конструкцијом истог типа означава се семема „женка после другог (трећег) јагњења“: *на друно (шрђе) јагње*.

5.2.2.5. Мотивација именске лексеме *близнакиња* „овца која редовно јагњи по два јагњета“ условљена је радњом *близнийти се*.

5.2.2.6. Овцу која се музе зову на испитиваном терену исто као и краву — *музџра*.

5.2.3. За последњи диференцијални знак „неспособна за јагњење“ везана је само по једна проста лексема у КВ и Ј: *јаловица* и *шширица*.

5.3. Називи младунчета O. agies

5.3.1. У рашчлањавању периода живота младунчета O. agies, за разлику од других врста стоке, постоје три целине, али то искључиво у првом испитиваном пункту.

5.3.1.1. Назив за младунче O. agies старо до пет месеци у КВ одн. до десет месеци у Ј, без обзира на пол, јесте *јагње* (ном. множине *јагњаци*).

¹⁴ Ц. Зайцева [50, 136-137] наводи да се лексемом *јагњеница* означава у неким источно-херцеговачким говорима, а и у ресавском говору семема „gravidна овца“.

5.3.1.2. „Младунче *O. agies* од пет до десет месеци“ назива се *шилџе*¹⁵ (1).

5.3.1.3. Семем *„младунче O. agies* изнад десет месеци“ одговара у оба пункта лексема *двйче*.

5.3.2. Називи младунчета *O. agies* диференцирају се према узрасту и с обзиром на пол.

5.3.2.1. Мушко и женско младунче *O. agies* најмањег узраста именују се само сложеним лексемама *мушко јџње* и *женско јџње*.

5.3.2.2. Младунчад *O. agies* узраста од пет до десет месеци, различитог пола, именују се у КВ сложеним лексемама *мушко шилџе* и *женско шилџе*.

5.3.2.3. Приликом именовања младунчади *O. agies* у другој години живота, различитог пола, уочава се заступљеност простих лексема *двйзац* и *двйска*. Лексемом *двйска* се може именовати и женско младунче које се први пут јагње: *„када иусте овна је двйска“*.

5.3.3. Под последњим диференцијалним знаком дате су лексеме везане за називе младунчета према још неким елементима.

5.3.3.1. „Најкасније ојагњено јагње“ назива се *сујрче*.

5.3.3.2. За „најстарије јагње у једном пролећном периоду“ користи се назив *сџарунче*.

5.3.3.3. „Јагње остављено да се коље за Турђевдан“ именује се лексемом *ђурђевче*.

5.4. Називи оваца према неким особинама

5.4.1. „Овца која има рокове“ означава се сложеном лексемом *ројџија овца*, а у КВ и простом лексемом *рџа*. Ова реалема је врло ретка на испитиваном терену, па су и њени називи слабо фреквентни.

5.4.2. За означавање семеме „овца која има шиљасту њушку“ употребљавају се проста лексема *шилџа* (1) и сложена лексема *шилџасџија ђвџа* (2).

5.4.3. „Овца неразвијеног вимена, незгодна за мужење“ означава се општом лексемом *чџија* (1) одн. *чџиџа* (2).

5.4.4. Под диференцијалним знаком „овца са једном некорисном сисом“ регистроване су две лексеме: проста — *једносџска* (1) и сложена — *једносџсџија овца*.

5.4.5. Сложеном лексемом *ирџда овца* (1) одн. *ирџда ђвџа* (2) означава се „немирна овца“.

5.4.6. Знак „према изгледу руна“ диференцира се на три поткатегорије.

5.4.6.1. При именовању семеме „овца која има дугу вуну“ била су два релевантна мотива за употребу одређених сложених лексема: квалитет вуне — *рџ(ј)ава ђвџа* (1) и количина вуне — *вунџија ђвџа* (2).

¹⁵ У вези са овим називом уп. фусноту код М. Пяжурце [98, 104] о ремећењу потпуне сагласности назива према старости за ситну стоку.

5.4.6.2. Семема „овца која има оштру вуну“ означена је сложеном лексемом типа *придев + именица: оштровунаста овица*.

5.4.6.3. Семеме „овца која има ћубу на глави“ одговарају једна проста и две сложене лексеме конструисане на основу те просте: *бућаста овица (1), бућка (2), бућкаста овица (2)*.

5.4.7. Даљи критериј за разврставање био је изглед рогова код овна.¹⁶

5.4.7.1. Лексемом мотивисаном самим изгледом реалеме означава се „ован који има увијене (у круг) рогове“: *кућуран*.

5.4.7.2. Исти тип мотивације среће се и код сложене лексеме *прџкасти ован (1)* „ован са роговима једном увијеним и окренутим у страну“.

5.4.7.3. Само сложеном лексемом *крњ ован* означава се „мужјак *O. agies* са оштећеним роговима (рогом)“.

5.4.7.4. „Ован коме рогови нису израсли“ означава се сложеном лексемом *шуйи ован*.

* * *

Овде наводим и две лексеме које нису смештене ни у једно од формираних семантичких поља, а у вези су са гајењем ове сточне врсте.

У оба се пункта за семему „само удави, закоље овцу курјак, па остави“ употребљава префигирана глаголска лексема *надџи*.

На испитиваном терену не постоје посебне врсте чобанских паса. Пас који чува овце именује се само као *овчарски идс*.¹⁷

5.5. Називи раса оваца

Називи раса оваца дају се према месту порекла: *кривовирска овица (1), сврљишка овица (1), домаћа овица (2), мерино*; према облику руна: *праменка (2)*; према особинама насталим укрштањем, мележењем: *умележена овица (1)*.

Кривовирска и *сврљишка овица* су само подврсте домаће праменке. *Кривовирска овица* је уско локалан сој праменке, а типична овица овог соја има доста дугачке и шиљасте праменове вуне која је беле боје и доста груба, док су јој глава и ноге обрасле длаком која је једнобојно жута, или прскано жуте боје.¹⁸ Овце расе *праменка* су *жујасте* и имају веома квалитетно руно. *Умележене овице* су *зрњасте*, а означавају их још и као *вдишке*.

6. Називи *Capra hircus*

6.1. Називи одраслог мужјака *Capra hircus*

6.1.1. Општи назив за одраслог мужјака *Capra hircus* је *јарац*.

¹⁶ Ован *бије* роговима, док говече *бодџ*.

¹⁷ У Јабланици се као некакав антоним овом називу чује *поселарски идс* (сеоски).

¹⁸ Детаљније о кривовирској раси в. код Ј. Белића [15, 344] и фотографије 1071-1073.

6.1.2. Поред лексеме *јдрац*, са значењем „приплодњак“ регистрован је и један карпатизам са два различита акценатска лика: *ѵрч* (1) одн. *ѵрч* (2).

6.1.3. Осим просте лексеме *јдрац*, под семемом „кастриран одрасли мужјак“ забележене су и сложене лексеме (*ѵридев* + именица): *јдлов јдрац* (1) и *ујдловљен јдрац* (2).

6.1.4. Постоје две семеме у рашчлањавању периода живота одраслог мужјака *C. hircus*: у *трећој години* и у *четвртој години*.

6.1.4.1. „Мужјак *C. hircus* у трећој години живота“ именује се у КВ сложеном лексемом *јдрац ѵрвомјшорац*, а у Ј конструкцијом (именица + *ѵредло* + *редни број* + именица): *јдрац на ѵрву мајшорѵњу*.

6.1.4.2. За означавање семеме „мужјак *C. hircus* у четвртој години живота“, према сложеној лексеми *јдрац друтомјшорац* у КВ, имамо у Ј конструкцију *јдрац на друву мајшорѵњу*.

6.2. Називи одрасле женке *C. hircus*

6.2.1. Општи назив женке *C. hircus* је *кѳза*.

6.2.2. Сложеном лексемом *скѳзна кѳза* означена је „гравидна женка *C. hircus*“.

6.2.3. „Женка *C. hircus* неспособна за кожење“ означава се у КВ сложеном лексемом *јдлова кѳза*, а у Ј простом лексемом *шѵѵрица*.

6.3. Називи младунчета *C. hircus*

6.3.1. Постоје две семеме у рашчлањавању периода живота младунчета *C. hircus* без обзира на пол: „у првој години“ и „у другој години“.

6.3.1.1. За прву наведену семему регистрована је лексема *јѳре*.

6.3.1.2. За означавање назива „младунчета *C. hircus* у другој години живота“ употребљава се назив *двизѳрче* (према *двѳче* код *O. agies*).

6.3.2. Називи младунчета *C. hircus* могу се издиференцирати и према узрасту са прецизирањем пола.

6.3.2.1. Сложеним лексемама *мушко јѳре* и *женско јѳре* именују се мушко и женско младунче *C. hircus* у првој години живота.

6.3.2.2. Простим лексемама *двѳзац* и *двизѳрка* (уп. *двѳска* код *O. agies*) именују се мушко и женско младунче *C. hircus* у другој години живота.

6.3.3. Под ознаком „младунче *C. hircus* хермафродит“ налази се назив *раѳун*. Треба напоменути да се *раѳуни C. hircus* веома често раѳају.

6.4. Називи раса коза

Приликом избора лексема за именовање појединих раса коза одлучујућу улогу имао је облик главе, тј. да ли имају рокове: *роѳше кѳзе*, или их немају: *шѵше кѳзе*.

Називи раса коза могу бити мотивисани и облашћу из које потичу: *санске кдзе*, *домаће кдзе* (2), или неком карактеристичном особином: *дивље црне кдзе* (1) = *шумске црне кдзе* (1), *дивље шарене кдзе* (1) = *шумске шарене кдзе* (1).

Наше *домаће козе* одликују рогатост код оба пола.

7. Називи Sus

7.1. Називи одраслог мужјака Sus

7.1.1. Лексема којом се означава „општи назив одраслог мужјака Sus“ је *вџар*.

7.1.2. За означавање „приплодњака“ користи се у оба места иста лексема са два фонетска лика: *њџраз* (1) и *њџрез* (2).

7.1.3. У оба испитивана пункта сложена лексема *ушџрд(ј)ен вџар* означава „кастрираног мужјака Sus“, а употреба просте лексеме *вџар* у овој је функцији спорадична.

7.2. Називи одрасле женке Sus

7.2.1. Лексичка реализација семеме „општи назив женке Sus“ је *свиња* (1) одн. *свиња* (2).

7.2.2. Све лексеме везане за диференцијални знак „женка Sus способна за прашење“ присутне су са истим ликом у оба пункта.

7.2.2.1. Општи назив ове женке означен је лексемом *крмџча*.

7.2.2.2. За „гравидну женку Sus“ употребљава се сложена лексема *сџрдсна крмџча*.

7.2.2.3. Именоване „крмача која се недавно опрасила“ врши се простом лексемом *џрасџља*.

7.2.2.4. За означавање „женке Sus која се први пут праси“ употребљава се лексема *џрескиња*.

7.2.2.5. За „крмачу која се други пут праси“ може се употребити једино конструкција *на дрџо џрџиџење (џредлоџ + редни број + именица)*.

7.2.3. Сложена лексема *џлова свиња* (1) и проста лексема *шџџрица* (2) означавају „женку Sus неспособну за прашење“.

7.3. Називи младунчета Sus

7.3.1. Узраст младунчета Sus не одређује се према његовој старости, већ према тежини. Лексички су означена само два периода узраста младунчета Sus према тежини. Треба свакако нагласити да се и ове мере апроксимативно одређују.

7.3.1.1. Назив „младунчета Sus тежине до петнаест/двадесет kg“ је *џрасе* (ном. множине *џрџи*).

7.3.1.2. Назив „младунчета Sus тежине од двадесет до четрдесет kg“ је *наџџме* (ном. множине *наџџџи*).

њушком по земљи (за свињу)“ и *каљаште*, *каљуа* (2) „место где се ваљају, купају свиње“.

7.5. Називи раса свиња

Називи раса свиња дају се према области из које потичу: *моравке*, *мацарке*, *јокшири*; према боји длаке: *беле свиње*, *црне свиње*; према особинама насталим природним укрштањем домаћих и дивљих свиња: *идлу-дивље свиње*¹⁹.

Моравска раса спада у прелазне расе свиња и као расну одлику има доста ретку, праву, црне боје чекињу. Свиње *мацарке* одликује црна боја увијених чекиња и то су обично ситније свиње, свиње мале тежине. Место порекла *јокшира* је Јоркширска област, али се лексема као страна фонетски адаптирала. Ово је племенита месната раса свиња, чија су расна одлика беле чекиње.

8. Називи животиња према боји длаке и називи везани за расност, излед и особине стоке

8.1. Називи животиња према боји длаке

У првој целини 8. тематске групе анализира се питање боја длаке/руна у пастирској терминологији К. Тимока. У основи ове анализе је податак да се „инвентар боја, чија се занимљивост, или рекли бисмо значај, не исцрпљује у самој номенклатури, већ и у утврђивању везаности одређених боја (односно њихових именована) за поједине врсте стоке“ [95, 30]. Природно је да се на једном оваквом терену, где је овчарство главна сточарска грана, а одмах уз њега говедарство, забележи највећи број назива оваца и говеда према боји длаке, а знатно мањи број назива свиња, коза и магараца. Велика бројност назива коња према боји длаке чини овде једини изузетак од тврдње да је ширина инвентара назива стоке према боји длаке узрокована развијеношћу одређене сточарске гране, односно, бројношћу узгајиваних грла.

На првом месту издвојени су само називи коња према боји длаке (прости и сложени): *белац/белдва* „чисто бео“, *зекан/зекуша*²⁰ (1) „бео са тамним пегама“, *зекан/зџка* (2) „сивкасто-зелен“, *лиско/лиса* (2) „са широм белом шаром по глави, или са белом њушком“, *рићан* (1,2) / *рићуша* (1) „цигла-црвен“, *врањац/врањуша* „црн“, *длаш* „сиво-жут (1); цигла-црвен (2)“, *ддраш/дораша* „тамно-жут са црном гривом“, *ддраш/дораша/дорашкиња* (2) „тамно-браон“, *кдњ на њарке/кобила на њарке* „бео са тамним пегама“, *лисас кдњ/лисаста кобила* „са широм белом шаром по глави, или са белом њушком“, *чардшас кдњ/чардшаста кобила* „са белим ногама“.

¹⁹ Дивља свиња се у првом пункту именује лексемом *дивљак*.

²⁰ Широк списак боја рестриктивне употребљивости везан за обележавање боје код животиња даје М. Пижурца [95, 30].

У другом одељку наводе се називи говеда према боји длаке. Доносим просте, а затим и сложене лексеме које се односе само на говеда: *бѣлдња/бѣлка* (2) „чисто бело“, *бѣлдња/булка* (2) „бело са жутом длаком око очију“, *сивко* (1)/*сивка* (1,2) „сиво“, *плавча/плавѣдња/плавка* „сиво-плаво“, *шардња* (2)/*шарка* (1)/*шара* (2) „шарено“, *булас вѣ/буласиѣ крѣва* „бело са жутом длаком око очију“.

Констатован је и већи број простих и сложених лексема које се односе само на овце: *беличко/белиѣа* „чисто бела“ (1,2); „са белом њушком“ (1), *циѣја* (1) „бела са црном главом“, *жуѣан* (2)/*жуѣа* (1,2)/*жуѣка* (2) „жуто-крем“, *таѣац* (1,2)/*таѣа* (1)/*таѣа* (2)/*мѣра* (2) „чисто црна“, *калуѣан/калуѣа* и *мркуѣан/мркуѣа* „са црном њушком“, *зрњко* (2)/*зрња* (1,2) „шарена“, *жуѣас ован/жуѣасиѣ овца* „жуто-крем“, *иѣркас ован/иѣркасиѣ оца* (1) и *зрњас ован/зрњасиѣ овца* „шарена“.

Овде ће се посебно размотрити и лексеме које се односе на више врста стоке. Тако се може констатовати да се просте лексеме *цѣѣтко/цѣѣѣа* односе и на коње и на говеда, а називи сложени са придевом *цѣѣѣас/цѣѣѣасиѣ* („са белом шаром у облику звезде или цвета на челу“) и на коње, и на говеда, и на овце. Такође, постоји у другом пункту сложена лексема типа *приѣв брњас/брњасиѣ* („са белом њушком“) + *имениѣа*, а која се може односити и на говеда и на овце.

Само у једном пару лексема уочена је, поред везаности одређене боје за поједине врсте стоке, у овом случају *беле*, и различитост појединих творбених суфикса уз исти корен. Тако се лексемом *бѣлац* означава само бео коњ, лексемом *бѣлоња* бео во, а лексемом *беличко* бео ован. Бѣла кобила означава се лексемом *бѣлава*, бѣла крава лексемом *бѣлка*, а бѣла овца лексемом *белиѣа*.

У оба испитивана места забележене су, осим једног изузетка, само сложене лексеме (тима *приѣв* + *имениѣа*) за именовање назива магараца, коза и свиња према боји длаке. Први део овог сложеног назива су најчешће боје „универзалне употребне вредности“. Прво наводим сложене лексеме које се односе на магарце: *жуѣѣи маѣарѣи* (1), *сивѣи маѣарѣи* (2), *шарѣни маѣарѣи* (1), *црѣни маѣарѣи*; затим на козе: *бѣле кѣзе*, *жуѣѣе кѣзе*, *риѣе кѣзе*, *црѣне кѣзе*, *бѣрзасѣѣе кѣзе* „шарене“, *иѣрасѣѣе кѣзе* (2) „шарене“; и на свиње: *бѣле свиње*, *жуѣѣе свиње*, *црѣне свиње*, *шарѣне свиње*, *сѣре свиње* (1) „сиве“. Забележена је само једна проста лексема: *зѣке* (1) „зелене козе“.

На основу прегледа целог овог материјала може се констатовати да су називе појединих врста стоке углавном мотивисале три боје: бѣла, жута и црна.

Овде се може дати још једна констатација: без обзира на гајење знатно већег броја женки него мужјака, уочена је незнатно већа фреквенција специфичних назива женки према боји длаке, и то углавном код назива женки *Ovis aries*.

На испитиваном терену прости су називи двоструко фреквентнији од специфичних сложених назива животиња према боји длаке. Сви сложени називи, изузев једног који се односи само на коње, истог су типа градње: *иридев + именица*.²¹

8.2. Називи везани за расност, изглед и особине стоке

8.2.1. Под први диференцијални знак издвојени су општи називи везани за расност стоке.

8.2.1.1. Реалитет „раса“ има, сасвим неубичајено, лексичке реализације *сдрџа* (1) одн. *сбрџа* (2) и *сбј* (2).

8.2.1.2. Као општи назив за „ознаку квалитета, особина“ стоке, на читавом се терену јавља назив *рдса*.

8.2.1.3. Посебним начином означава се грло укрштене расе: *мелезак*.

8.2.1.4. За обележавање семеме „наследити нечије особине“ јавља се глаголска лексема (*из*)*мџине се*.

8.2.2. Знак „називи стоке према исхрани“ диференцира се на три поткатеорије.

8.2.2.1. Семеме „стока непробирљива у јелу“ одговара сложена лексема *јџина сџдка*²² (1) одн. *јџина сџдка* (2). У истој функцији употребљава се и синтагма *ддбар јџлац*.

8.2.2.2. За семему „стока пробирљива у јелу“ забележена је сложена лексема *злџџина сџдка* (1) одн. *злџџина сџдка* (2).

8.2.2.3. За означавање семеме „стока прождрљива у јелу“ употребљавају се две сложене лексеме: *алајљива сџдка* и *дрџина сџдка*.

8.2.3. Према спољашњем изгледу, конституцији, разврстана је стока на: 1) мршаву, слабо ухрањену; 2) дебелу, добро ухрањену; 3) крупну, доброг изгледа и 4) ситну, лошег изгледа.

8.2.3.1. Под првом ставком јављају се један општи и један посебни назив.

8.2.3.1.1. Више различито мотивисаних простих лексема користе се као „општи називи за мршаву, слабо ухрањену стоку“: *кљусе* (1) одн. *кљусе* (2), *рдџа*, *сакатџја* (1), *мрџина* (2), *лиџџџина* (2), и сви су пејоративно обојени.

8.2.3.1.2. Посебним називом, сложеном лексемом јасне мотивације, означава се у Ј „изразито мршава стока“: *кошџџива сџдка*.

8.2.3.2. У основи једног специфичног назива *чкембџџина сџдка* „дебела стока великог, опуштеног стомака“ је именска лексема *чкембе*.

8.2.3.3. У наредним квадратима овог семантичког поља наведене су и неке радње у вези са слабљењем/гојењем стоке.

²¹ О овоме уп. код Н. Богдановић [18, 96].

²² У овом тексту је у склопу назива животиња према изгледу редовно навођена именица *сџока*, а у склопу назива животиња према понашању именица *јрло*, јер сам од информатора на терену такве сложене називе најчешће слушала у одговорима на моја питања.

8.2.3.3.1. Семема „брзо, нагло слабити“ изражава се глаголским лексемама *којни* и *сидда* (2).

8.2.3.3.2. Гојење стоке, за чије је именовање начин ирелевантан, изражава се двема глаголским лексемама: неутралном *идји се* и специфичном *идви се*.

8.2.3.3.3. За означавање семеме „угојити се, па се заокружити“ употребљавају се лексеме *уваља се* (1) и *уваљушка се* (2).

8.2.3.3.4. У КВ су забележене три различите лексеме као посебни називи за семему „опустити стомак“: *ошрбџи се*, *ошромбџи се*, *ошејне се*.

8.2.3.3.5. За семему „гибати се од угојености“ забележени су глаголи *тџба се* (1) и *нија се* (2).

8.2.3.4. Исти принцип формирања назива (сложени, типа *пидев* + *именица*) постоји када се обележавају реалије „крупна, доброг изгледа стока“ и „ситна, лошег изгледа стока“.

8.2.3.4.1. Као ознака за „општи назив“ јављају се две различите лексеме: *красна сидка* (1) и *убава сидка* (2).

8.2.3.4.2. За семему „крупна стока“ постоји у Ј један специфичан, јасно мотивисан назив — *широкојрудасџа сидка*.

8.2.3.4.3. Посебан назив за „животињу крупних костију“ забележен је само у КВ: *костџџа сидка*.

8.2.3.4.4. Само синтагмом *висдка на нде* означава се у КВ „стока дугих ногу, висока“, док у Ј у истој функцији налазимо сложену лексему *поскдкасџа сидка*.

8.2.3.4.5. „Животиња која има изгледа да добро расте“ назива се *идрасна сидка*.

8.2.3.5. Знак „ситна, лошег изгледа стока“ диференцира се на седам поткатегорија.

8.2.3.5.1. Као ознака за „општи назив“ јавља се на испитиваном терену више сложених лексема са истом основом — *кржљав*, а различитим фонетским или морфолошким ликовима: *кржљава сидка* (1), *закрџавела сидка* (1), *закржљавела сидка* (1), *закрџавџа сидка* (2).

8.2.3.5.2. „Стока склона брзом слабљењу“, односно, стока којој лако *сџада* тежина, означава се сложеном лексемом *сџдљива сидка* (1) одн. *сџадљива сидка* (2).

8.2.3.5.3. Метафоричним називом *мрџива сидка* обележава се у КВ „замрла и запуштена стока“. У Ј се у тој функцији чује само глаголска лексема *акнула се*.

8.2.3.5.4. За означавање „искривљене, повијене стоке“ употребљава се општи назив *џбава сидка*, а у Ј и посебан назив *кривоврџасџа сидка*.

8.2.3.5.5. „Кратка, здџпаста стока“ назива се у Ј *шруџџасџа сидка*.

8.2.3.5.6. Двема синтаagmaма истог типа градње *придев + предлог на + именица*, али са различитим првим чланом, именује се „стока кратких ногу, ниска“: *крџика на ндје* (1) и *ниска на ндје* (2).

8.2.3.5.7. За „запуштену, ураслу стоку, стоку са дугом и увијеном длаком“ постоје два назива: *кудрава сјидка* (1) и *рушава сјидка*.

8.2.4. У оквиру истог семантичког поља, под посебним диференцијалним знаком, наводе се и називи стоке према њиховим особинама. Сви су ови називи готово искључиво представљени сложеним лексемама типа *придев + именица*.

8.2.4.1. „Вредно, подесно за рад грло“ (најчешће говече) означава се сложеним називом *радно ѓрло*, а у Ј је забележен још и са мотивационе тачке гледишта занимљив, назив *злџ ѓрло*.

8.2.4.2. Посебним називом *мршво ѓрло* именује се „лења, нерадна животиња“. У Ј је у истој функцији забележена и проста лексема *мрџина*.

8.2.4.3. Један специфичан назив за „неспретну стоку“ познат је само у Ј: *шрдмава сјидка* (обратити пажњу на суфикс — *ав* придодат основној придевској лексеми).

8.2.4.4. Посебним називом означава се у КВ и семема „немирно, опасно грло (најчешће коњ)“: *љушо ѓрло*, *жесјидко ѓрло*.

8.2.4.5. „Плаховито, плашљиво грло“ назива се у КВ *презирљиво ѓрло*, а у Ј *сјирашљиво ѓрло*.

8.2.4.6. Приликом именовања реалеме „грло које се увек издваја из стада, односно, које иде у страну“ постоји извесна творбена разноликост у првом пункту: *застјрдничаво ѓрло* и *настјрдничаво ѓрло*²³, док се у Ј бележи само други назив.

8.2.4.7. За семему „грло које увек иде пред стадом“ није у КВ забележена лексичка реализација, а у Ј је прибележен једино израз: *иде џиришич*.

9. Делови тела стоке, месо и кожа

9.1. Први основни диференцијални знак је „делови тела“.

9.1.1. За именовање „кичме“ употребљава се лексема *јрбџича*, а у Ј се у истој функцији користи и назив *јрбјина*, изведен од исте основе.

9.1.2. „Стомак“ се редовно означава лексемом *мешјина*.

9.1.3. За означавање „задњег доњег дела стомака“, поред лексеме *слабјина*, у Ј је забележена и лексема *слабушдвина*, која је аугментативна само по својој форми.

9.1.4. Назив *сајце* (ж. род) се употребљава за означавање семеме „горњи део ногу код коња, на којем стоји ам“.

9.1.5. „Њушка (код овце, козе)“ има у оба пункта назив *јрњџица*.

²³ Код Ј. Динића [44, 165] уз ову лексему дата су другачија значења: „нагнут, искошен, благо нагнут; ненормалан, који је мало застрано, скренуо“.

9.1.6. Потпуна лексичка уједначеност, уз два акценатски различита лика, постоји за означавање „врха њушке у свиње“: *кишња* (1) одн. *кишњд* (2).

9.1.7. За семему „предњи део врата у говечета“ забележен је назив код кога главни мотивациони елемент може бити изглед поменуте реалеме: *ћерам* (1) одн. *ћерам* (2).

9.1.8. За ноздрву се употребљава лексема *рња*.

9.1.9. Лексемом *чдиоњак* се у оба места обележава „папак“.

9.1.10. За означавање „прамена дуге длаке више копита на стражњем делу ноге у коња“ постоји лексема *кичица*.

9.1.11. „Желудац“ се именује лексемом *шулбак*, а у Ј се користи у истој функцији и лексеме *чкѣмбѣ*.

9.1.12. „Груп без главе и удова“ има назив *шрујина*, који се не осећа као аугментатив.

9.2. Под диференцијалним знаком 9.2. дају се називи за различите врсте меса и за кожу.

9.2.1. За даље разврставање назива меса битан елемент јесте његово порекло (од које је врсте стоке). Све врсте меса могу се именовати на испитиваном терену и простим и сложеним лексемама (*иридев* + именица: *товдђе месо*, *шелдђе месо*, *свињско месо* итд.), али треба рећи да су ове друге ретко у употреби.

9.2.1.1. „Месо од говечета“ назива се *товдђина*.

9.2.1.2. „Место од свиње“ назива се *свињдђина*.

9.2.1.3. Лексема друкчијег творбеног лика: *двчина* „месо од овце“ забележена је само у КВ, док је у истој функцији у Ј забележена само сложена лексема *двче месо*.

9.2.1.4. За „месо од козе“ у КВ бележим *коздвина*, а у Ј опет само *кдзје месо*.

9.2.1.5. Творбена идентичност ликова уочљива је из назива за месо од младунчади разних врста стоке: *шелдђина* и *јундђина*, *јатњдђина*, *јардђина*, *ирасдђина*.

9.2.2. Месо се разликује и по квалитету.

9.2.2.1. „Тврдо и жилаво месо“ има специфичан назив: *иуздрави месо*, дакле, означава се сложеном лексемом типа *иридев* + именица.

9.2.2.2. „Мишићаво чврсто месо без масти“ такође има на испитиваном терену специфичан назив *кршћина*.

9.2.3. „Јагњета кожа“ означава се турцизмом *бѣтана*²⁴.

9.3. У трећем одељку („остало“) овог семантичког поља дати су још неки називи који су у вези са овим семантичким доменом.

²⁴ О овој лексеми као балканском дијалектском османлизму в. М. Адамовић [2, 235].

10.2. Називи за чин оплодње

Називи за чин оплодње свртани су према врсти животиња, а даље су диференцирани с обзиром на то да ли се пари мужјак или женка. Једна од карактеристика овог семантичког поља јесте појава само сложених лексема за именовање чина оплодње код мужјака; изузев назива код мужјака *E. asinus*, све су ове сложене лексеме истог типа: *глагол + име женке*. За именовање чина оплодње код женки користе се просте лексеме. Још једна правилност јесте појава идентичних глаголских лексема (опет, изузев код животиње *E. asinus*) за обележавање чина оплодње код мужјака и женке одређене сточне врсте, али са ознаком повратности (реципрочности) у другом случају.

10.2.1. Прво дајем називе за чин оплодње код коња.

10.2.1.1. За означавање чина оплодње код мужјака *E. caballus* употребљава се назив *зајидсе кобилу* (1) одн. *зајидсе кобилу* (2).

10.2.1.2. У истој функцији код женке *E. caballus* користи се проста лексема *јидсе се* (1) одн. *јидсе се* (2), као и сложена лексема *јушши кдња* (1), која на испитиваном терену представља изузетак.

10.2.2. Даље се дају називи за чин оплодње код магарца.

10.2.2.1. Код мужјака *E. asinus* чин оплодње именује се конструкцијом типа *глагол + предлог на + име женке: скаче на матарџу* (1).

10.2.2.2. Само у Ј је забележен назив за чин оплодње код женке *E. asinus*, и он је истоветан са називом код женке *E. caballus*: *јидсе се*.

10.2.3. Даље се дају називи за чин оплодње код говеда.

10.2.3.1. „Поступак оплодње код говеда“ изражава се именичким образовањем *бикање*.

10.2.3.2. Овај поступак је код мужјака *B. taurus* изражен сложеном лексемом *бика крдеу*.

10.2.3.3. Код женке *B. taurus* овај се чин изражава простом лексемом *бика се*, а у Ј је забележена и арханчна глаголска лексема *вдди се*.

10.2.4. Даље се дају називи за чин оплодње код оваца.

10.2.4.1. Глаголском именицом *мркање* представљен је „општи назив за чин оплодње код оваца“.

10.2.4.2. За мужјака *O. aries* каже се: *мрче овцу*.

10.2.4.3. За женку *O. aries* каже се: *мрче се*.

10.2.4.4. За означавање семеме „ован оплоди све овце у стаду“ употребљава се сложена лексема *измрка овце*.

10.2.4.5. У Ј имамо и назив за реалитет „донављање оплодње код оваца“: *поврће се*. Ово је неспецифична лексема са значењем „навратити се, још једном се вратити“.

10.2.5. Даље се дају називи за чин оплодње код коза.

10.2.5.1. Сам чин оплодње код мужјака *C. hircus* означен је двома сложеним лексемама: *јрца кдзу* и *јрџује кдзу*.

10.2.5.2. За означавање поступка оплодње код женке *C. hircus* у употреби су лексеме *и́рца се* и *и́рџује се*, у *Ј* и лексема *мрче се* преузета из назива код женке *O. agies*.

10.2.5.3. Уведен је још један квадрат семантичког поља за ову скупину.

10.2.5.3.1. Назив за семему „смад од приплодног јарца“, *и́рчевина*, изведена је из имена *и́рч* „приплоднак *C. hircus*“.

10.2.6. На последњем месту дајем називе за чин оплодње код свиња.

10.2.6.1. У оквиру последње поткатегорије овог семантичког поља дајем „општи назив за чин оплодње код сточне врсте *Sus*“: *букарење*.

10.2.6.2. Назив за чин оплодње код мужјака *Sus* је *букари свињу*.

10.2.6.3. Назив за чин оплодње код женке *Sus* је *букари се*²⁶.

10.3. Називи у вези са рађањем младунчади

10.3.1. Семема „приблизити се термину рађања“ изражава се глаголском лексемом провидне мотивације: *приврѐми*.

10.3.2. Регистрован је већи број различитих глаголских лексема везаних за диференцијални знак „рађање на време“, а с обзиром на врсту стоке.

10.3.2.1. У значењу „рађати младунче, за кобилу и магарицу“ употребљава се лексема *ждрѐби се*. Сточна врста *E. asinus* је ретка на испитиваном терену, па за неке реалеме у вези са њом не постоји посебан назив, а истој врсти *Equus* припадају и животиње *caballus* и *asinus*.

10.3.2.2. „Рађати младунче, за краву“ каже се *шѐли се*.

10.3.2.3. „Рађати младунче, за овцу“ каже се *јѐтњи се*.

10.3.2.4. Једино лексема *кѐзи се* „рађати младунче, за козу“ није мотивисана називом младунчета, као што је то случај са свим осталим наведеним лексема; она је мотивисана називом одрасле женке *C. hircus*.

10.3.2.5. „Рађати младунче, за свињу“ каже се *и́рѐси се*.

10.3.2.6. Глаголском лексемом *копѐли се* означава се реалија „рађати младунче, за недораслу женку“.

10.3.2.7. Глаголском лексемом *блѐзни се* именује се радња „рађати два младунчета истовремено“.

10.3.2.8. Лексема мотивисана бројем рођених младунчади: *шројѐни се*, име је за радњу „рађати три младунчета истовремено“.

Последње три глаголске лексеме губе своју рефлексивност када се употребљавају у перфекту: *копѐлила*, *блѐзнила*, *шројѐнила*: *ша ни ђвца бѐш копѐлила* (1).

10.3.3. У оквиру семеме „родити младунче пре времена“ регистрована је лексема *изјѐлови се*.

²⁶ Етимолошку белешку о глаголу *букариши* даје В. Михајловић [81, 89-90].

10.3.4. Ако gravidна женка носи младунче и након истека термина за рађање, онда се тај реалитет именује глаголском лексемом *џрендси*.

10.3.5. У категорији „остало“ наведени су називи женки, без обзира на врсту, а према неким елементима у вези са рађањем.

10.3.5.1. Постоји сложени назив за означавање „женке којој се приближио термин за рађање“, а то је трпни придев *џриврѣмна* + име *женке одређене стичне врсте*: нпр. *џриврѣмна крѣва*.

10.3.5.2. Назив за „недораслу женку која рађа“ бележим са три различита деривациона лика: *којиљница* (1), *којиљѣча* (2) и *којиљѣдра* (2).

10.3.5.3. „Женка која рађа три младунчета истовремено“ именује се лексемом *џројанка* (2).

10.4. Називи младунчади према неким особинама и називи радњи

10.4.1. Као називи за „младунче рођено од недорасле женке“ појављују се две лексеме изведене из именице *којиље*, али са две фонетске варијанте: *којиљче* (1) и *којиљѣче* (2).

10.4.2. Назив за „једно од два младунчета рођених у исто време од исте мајке“ је *близидче*.

10.4.3. За „једно од три младунчета рођених у исто време од исте мајке“ једино могуће именовање је према броју *џри*: *џројанче*.

10.4.4. За „младунче рођено пре времена“ имамо назив коме је у основи негирани глагол *донѣти*: *недонѣче*.

10.4.5. За означавање „младунчета које још сиса“ забележене су две лексеме: *сисалче* (2) и *ѣбјче* (2)²⁷.

10.4.6. Специфични називи за реалему „младунче које сиса туђу мајку“ су: *џѣбјче* (2) и *крадљивче* (2). Ове лексеме нису апсолутни синоними, јер прва лексема означава младунче које је остало без мајке и домаћин га је потурио другој мајци да га доји, а лексема *крадљивче* означава младунче које сиса и своју и туђу мајку, јер воли да „краде“.

10.4.7. „Бравче, младунче остављено за приплод“ именује се конструкцијом типа *именица* + *џредло* + *именица*, где је први члан конструкције променљив (*јаѣње*, *џрасе*), а други део увек гласи за *домазлук*: *џрасе за домазлук*.

10.4.8. Лексема *ѣѣдишњак* одговара семема „младунче које има једну годину (за крупне домаће животиње, особито коње)“.

10.4.9. У оквиру овог семантичког поља има и неколико назива радњи које су у вези са гајењем сточног подмлатка.

10.4.9.1. „Дораста, обновити стадо“ каже се на испитиваном терену *џѣдмлади*.

10.4.9.2. Семема „множити стоку“ изражава се глаголском лексемом *зајѣѣти*.

²⁷ Ова се два назива обично користе за јагњад.

10.4.9.3. Сточар је често у прилици да близанче, или младунче које је остало без мајке, потури другој мајци да га доји. Та реалема именује се лексемама *подбаџи* (1) и *подмџине* (2).

10.4.9.4. За семему „сисати туђу мајку“ забележена су итеративна образовања *пошсисује* и *пошсисава* (2).

10.4.9.5. Само у Ј се лексички реализује поступак остављања овце без јагањаца: *изјањи*.

11. Називи за испуштање гласова животиња

Све лексеме у семантичком пољу које обухвата *називе за гласање животиња* сврстане су према врсти стоке, али се поједине од њих могу у оквиру свог диференцијалног знака и даље диференцирати према интензитету гласа, или (и) према полу животиње одређене сточне врсте. За анализирану групу речи потребно је истаћи ономотопејску мотивисаност.

11.1. У оба испитивана пункта није забележена лексема којом би се означавало неспецифично, равномерно јављање коња, међутим, неравномерно и продорно јављање пастува (када осети кобилу) има лексичку реализацију: *врџићи* (1) одн. *врџић* (2).

11.2. Лексемом *риче* именује се гласање магарца. На испитиваном терену у овој је функцији непозната лексема *накаши*.

11.3. Лексемом *риче* означава се и гласање говеда. У Ј постоји и лексема *муче*, којом се обележава неспецифично јављање волова, па се лексема *риче* овде употребљава да значи јављање крава: ако су гладне, ако траже бика, или ако се јављају телету.

11.4. Равномерно јављање овце која нуди своје јагње да сиса именовано је лексемом *мркори*(1) одн. *мркуће* (2). Неспецифично јављање оваца означено је лексемом *блџи* (1) одн. *блџи* (2).

11.5. Испрекидано јављање јарца има лексичку реализацију само у Ј: *мекђе*, док се гласање козе обележава лексемом *врџи* (1) одн. *врџи* (2).

11.6. Неспецифично јављање свиње означава се лексемом *јрди* (1) одн. *јрди* (2). Лексемом *цичи* (1) одн. *цичи*(2) означава се скичање, продорно јављање свиња, када их хватају за клање.

12. Узвици за дозивање или терање стоке и извици за ујрезање коња и волова

Узвици за дозивање и терање животиња припадају старом и специфичном лексичком слоју, тесно повезаном с историјом сточарства и земљорадње. Стога њихови приказ и анализа могу дати драгоцене податке, подједнако за историју језика и лингвистичку географију, као и за етимологију и историју материјалне културе. Творбена структура ових узвика (као уосталом и свих других узвика) сасвим је специфична; формиран је низ творбених типова, карактеристичних само за систем узвика за дозивање и терање животиња, као резултат стапања узвика

са императивним честицама, са неким непродуктивним експресивним суфиксима и слично.

Решење проблема акцентовања узвика проистиче из њихове архаичне граматичке форме и специфичног настајања „у емоцији“. Зато граматичари сматрају да узвици „немају ни утврђеног и правилног односа елемената акцента: јачине, висине, дужине, интервала, па ни одређеног места“ [39, 244]. Дакле, одговор граматичара на питање да ли узвици уопште имају акценат и морају ли имати онакав утврђени акценат какав је у правих речи, углавном је одричан. Дијалектолози обично бележе акценат на узвицима. Уважавајући све наведене ставове граматичара, ја сам се ипак одлучио да бележење акцената, јер ће од тог „вишка“ бити мала штета, а мало већа корист. На овом делу мог материјала акценти су „условни“, наиме, они су као такви забележени на узвицима који су перципирани изоловано, ван контекста.

Према су узвици за дозивање и терање стоке груписани према врсти животиња, они се у оквиру појединих диференцијалних знакова могу и даље диференцирати с обзиром на род (пол), или узраст животиња.

12.1. Узвици за дозивање стоке

12.1.1. Од глагола *ваби* настала је глаголска именица *вабјење* којом се означава „дозивање, мамљење стоке“.

12.1.2. Узвик за дозивање коња састављен је из елидираног императивног облика *оди* и речце *на*: *дд на (на)*.

Речце се могу ритмички и мелодијски благо неколико пута поновити са равномерним паузама.

12.1.3. Узвици за дозивање магараца граде се на исти начин: *дд на (на)*, *дд мјс (мјс)*.

12.1.4. Исти је случај и са узвиком за дозивање говеда: *дд вди (вди)*. Телад се дозивају узвиком *ме*, али се тим узвиком могу дозивати и говеда.

12.1.5. За вабљење јагњаци користи се један неодређено артикулисан гласовни низ који би се најближе могао означити као „labio-vibrantno p“. Овај низ настаје пропуштањем ваздушне струје на спојене, али олабављене усне, тако да долази до њиховог ритмички уједначеног краткотрајног треперења.

12.1.6. Козе и јарићи вабе се са *сик(е)*. У КВ постоји и узвик за дозивање коза сачињен од елидираног императивног облика *од* и лексеме која представља скраћену основу одговарајућег апелатива (назива женке *C. hircus*): *дд кдз*.

12.1.7. Лексичку двојност условљену узрастом уочавамо код узвика за дозивање свиња. Одрасле животиње вабе се са *дјц јудо (1)* и *јуд(о) (2)*. Прасад се у Ј вабе са *јуц(о)* и *јуц(и)*.

12.2. Узвици за терање стоке

12.2.1. Магарци се терају кратким и одсечним узвиком *мјс*.

12.2.2. Телад се терају узвиком љук а говеда речцом *ѐј* (*ѐј*).

12.2.3. Већа лексичка разноврсност уочава се код узвика за терање оваца. Ован се тера са *ћус*, а забележена су чак три узвика за терање оваца: глас који настаје продужавањем вибрације сонанта *р*, гласовни низ који би се могао означити као *иш* са продуженим изговором шупштавог *ш*, и само у Ј низ који се састоји од лексеме *иуле*²⁸ и претходно описаног „лабио-вибрантног *и*“.

12.2.4. Узвик за терање коза је *циц* (1) одн. *циц* (2).

12.2.5. Свиње се терају речима *уш* и већ описаним продуженим *р*. *Туша* је узвик за терање прасиди.

12.3. Остали узвици

12.3.1. Под првим основним диференцијалним знаком дају се узвици везани за упрезање и испрезање коња.

12.3.1.1. Коњи се при упрезању повраћају речју немачког порекла: *цурџик*.

12.3.1.2. Узвици за покретање коња су: *најред* (1) одн. *најред* (2) и *ајде* (2).

12.3.1.3. Узвиком *прими* опомиње се коњ да се помери у страну.

12.3.2. У другој групи су узвици везани за упрезање и испрезање волова и крава.

12.3.2.1. Узвиком *сиу* опомињу се волови и краве да се врате, приђу до јарма.

12.3.2.2. Узвиком *кди* опомињу се волови и краве да ставе главу у јарам.

12.3.2.3. Волови и краве у јарму заустављају се са *ду*.

12.3.2.4. Говеда се у бразди повраћају са *дјс*.

12.3.3. Узвици којима се женки наређује да мирује при мужи груписани су у трећу целину.

12.3.3.1. Приликом муже крава се умирује са *бар* (1) одн. *бар(е)* (2).

12.3.3.2. Овца која се музе смирује се узвиком *ду* (1) одн. гласом *ѓ* (2).

13. Особе које чувају *стоку* и неке радње у вези са чувањем *стоке*

13.1. „Општи назив за чувара стоке“ је *чобанин*. У КВ су се мепштани досећали да је назив за жену која чува стоку некада био *чобаница* или *чобанка*, а у Ј ретко и *овчарица*.

13.2. За „чувара коња“ постоји посебан назив *коњар* једино у Ј.

13.3. Назив „чувара говеда“ је *говедар*.

13.4. „Чувар оваца“ означен је двома лексемама: општим називом *чобанин* и специфичним *овчар*.

²⁸ Пуле је, по казивању информатора, погрдна влашка реч.

13.5. Само у КВ је забележен посебан назив за „чуvara шиљежади и јаловиње“: *шиљежар*, са фонетском варијантом *шиљетар*. У Ј не постоји лексема *шиљеже*.

13.6. „Чувар коза“ зове се *козар*.

13.7. Семема „особа која чува свиње“ означена је лексемом *свињар*.

13.8. „Особа која помаже чобанину око чувања стоке у планини“ назива се једино *слуја*, јер је то човек кога имућнији домаћин унајљује.

13.9. Лексема *пољак* „особа која чува задружну стоку“ забележена је само у Ј. У њеној основи је именска лексема *поље*, којом се може означити *ушрина*, *државно*.

13.10. За „особу која пушта стоку у штету“ употребљава се сложеница *чиношидџник*, која је мотивисана радњом коју та особа обавља.

13.11. „Човек који има доста стоке и који је предано чува и гаји“ означава се лексемом *сјочар*, док се у Ј чује и турцизам *башилџа*²⁹, чије значење мештани објашњавају и овако: „*ни(ј)е мџер, па та (х)дће и сјдка*“.

13.12. За лексему којом се у КВ означава „особа која лоше чува стоку, лоше поступа са њом“ постоји занимљива мотивација: *драшти на живо — живодерац*.

13.13. У овом семантичком пољу наводим и називе основних радњи у вези са овим семантичким доменом.

13.13.1. Осим простих глаголских лексема *чува* и *пази* „чувати стоку“, у овом су значењу забележене и конструкције предлога са именом стоке: *код + генитив*: *код сјдку*, *код две*, а у КВ и *за + инструментал*: *за сјдком*, *за двојма* и сл.

13.13.2. Само је лексема *говедари* у значењу „чувати говеда“ забележена на испитиваном терену, и то једино у КВ као мало фреквентна.

13.13.3. „Пазити да стока не иде у штету“ каже се *варди*. Треба истаћи да на овом терену не постоји лексема *вардишће* као назив за место које је забрањено за пуштање стоке.

13.13.4. „Давање оваца, коза на чување за извесну награду“ означава се глаголском именицом *придава* (1) одн. *предва* (2). Спорадично се могу чути и ови фонетски ликови наведених лексема: *придаја* (1) одн. *предјаја* (2). У основи наведених лексема је префигурани глагол *дати*.

13.13.5. У основи конструкција *узо под кџул* (1) и *узо на проббу* (2) лежи исто значење „купити стоку на пробу“.

13.14. У категорији „остало“ наводим још једну појединост у вези са чувањем стоке.

²⁹ Са овим значењем забележила сам у Доњој Мутници код Параћина и у Дубници код Свилајца лексему *сјдчан*.

13.14.1. Назив за „исплаћивање пастира натуром“ је турцизам *ајлук* (2).

14. Смештајни објекти у *шточарствоу*

14.1. Називи смештајних објеката за стоку

14.1.1. Под диференцијалним знаком опште семантичке класе издвојени су називи затворених и покривених објеката. Све врсте ових објеката, осим затвореног простора за држање свиња, могу се наћи и у селу и у планини. Појата и кошара је све мање, а замењују их штале прављене од тврдог материјала.

14.1.1.1. Најпре дајем лексеме које се односе на „просторије за држање крупне стоке“: *шћџла* и *шћџлче*. Деминутивним образовањем *шћџлче* означава се мања штала начињена од слабијег, лошијег материјала. Ретко се јавља назив *крџвља шћџла* (1), али се њиме не означава посебна штала за говеда.

14.1.1.2. Сложеном лексемом означава се „штала за ситну стоку (овце и козе)“: *џвча шћџла*. И овај је назив узрокован екстралингвистичким фактором (козе су данас на испитиваном терену присутне у веома малом броју).

14.1.1.3. За називе просторија за држање и крупне и ситне стоке, поред намене, релевантан је и тип градње.

14.1.1.3.1. У КВ „просторија начињена од платина“ назива се *појџџа*.

14.1.1.3.2. „Просторија начињена од прућа или дасака покривених остацима сена“ је *кошџра*³⁰.

14.1.1.3.3. У Ј је забележена архаична лексема *јџр* којом се означава „штала лепљена прућем“.

14.1.1.4. „Затворено склониште за свиње и ограђен простор испред њега“ означавају се лексемом *џбор*, а у новије време и образовањем *свињац* (1) одн. *свињџи* (2). У оквиру *џбора* (*свињац*) преградама су одвојене крмаче прашчаре, као и прасад.

14.1.1.5. У шталама постоји и „издвојени део у коме се држи младунчад“, те је тако у оба пункта забележен назив *кџчар*. У Ј се за исту намену користи и мања кошара: *кошџрче*.

14.1.1.6. Назив за „посебно ограђен простор у штали у коме се држе јагањци“ је *јџанчџр*, или другачије суфигирано *јџанчџрник*. Овај је назив мотивисан самом наменом објекта.

14.1.2. Ограђен и наткривен простор (два типа) за држање коња, говеда и оваца постоји само у планини, где се стока из села сезонски сели на пашу.

³⁰ Ова је лексема као пастирски термин у дијалектима српскохрватског језика ограничена готово искључиво на терен источне Србије и Косова и Метохије.

14.1.2.1. „Ограђен и наткривен заклон на једну воду“ означен је лексемом *наслон* (1) одн. *наслџн* (2). *Наслон* се прави лучно уз платинару, од платина покривених сенином, оједином.

14.1.2.2. „Ограђен и наткривен заклон, чија је једна страна покривена цела, а друга (горња половина) само до пола рога“ означен је у КВ лексемом *свџд* и њеним плуралским обликом *свџдови*, а у Ј, поред образовања *свџдови* и лексемом *йџдвод*. Ова врста заклона прави се такође лучно, а може бити дуга и до 50 м. За овце се праве нижи заклони.

14.1.3. Постоје и два типа ограђеног откривеног простора за смештај стоке у планини.

14.1.3.1. Око наслона и сводова постоји ограђен непокривен део земљишта, који се именује лексемама *шџр* и *шџрче* (1). Деминутивним образовањем *шџрче* означава се „мањи тор који служи за мужу оваца“, а постоје обично три таква мала тора (смештање — мужа — смештање).

14.1.3.2. Део земљишта око тора, ограђен пружењем, трњем и живицом, назива се *џтрађа*.

14.1.4. Под посебан диференцијални знак издвојени су називи појединих делова на смештајним објектима за стоку.

14.1.4.1. Назив *сџруђа*,³¹ за означавање „улаза на тору“, односно, „пролаза који служи за мужу оваца“, потврђен је само у Ј.

14.1.4.2. Називи за „врата на тору исплетена од пружења, или шира врата на струзи на која се угони стока ради муже“ су: *врдџињица*, *врдџињичка* (1), *лџса* (2) и *кайџја* (2).

14.1.4.3. За означавање „цепане мотке која се користи при прављењу смештајних објеката за стоку и сточаре“ употребљава се лексема *йлаџиђна*.

14.1.4.4. Постоји посебан назив којим се обележава „цепана даска која се користи за прављење сводова“: *шџндра*.

14.1.4.5. За именовање „греда које се спајају у рог код сводова“ употребљавају се две лексеме: *рдџови* (1) и *кривџље* (2).

14.1.4.6. У оба се места „попречне греде на сводовима“ означавају лексемом *билџи*.

14.1.4.7. За именовање „отвора на забату штале“ употребљава се лексема *кайџак*.

14.1.4.8. Постоје три различита назива којима се обележава „уређај за закључавање врата на штали“: *зџсџвеница* (1), *кључџница* (1), *кључџанка* (2).

14.1.5. Под последњим диференцијалним знаком „остало“ дајем још један назив.

14.1.5.1. Сточно назариште именује се сложеном лексемом *сџџчна йџјац* (1) одн. *сџџчни йџјац* (2).

³¹ У вези са овим називом уп. и карту бр. 31 у [86, 22].

14.2. Називи смештајних објеката за сточаре

14.2.1. Међу KB и J постоји лексичка различитост при означавању „општег назива смештајног објекта за сточаре“: *колиба* (1) и *појџа* (2)³².

14.2.2. За значење појединих назива, поред начина градње, релевантан је и материјал од кога се праве ови објекти.

14.2.2.1. Семема „лоша, примитивна колиба (појата), колиба олепшена блатом и сламом“ лексички се реализује као *чајмџра*. Овај је назив мотивисан називом материјала од кога се гради објекат.

14.2.2.2. На основу истог критерија мотивисан је и назив *илаџинаџра*. Половина *илаџинаџре* може се искористити и за смештај стоке.

14.2.2.3. „Колиба (појата) купастог облика (на један рог), начињена од платина“ означава се лексемама: *шиљка* и *чучуљјка* (2). Прва наведена лексема веома је ретко у употреби у J.

14.2.3. Под посебан диференцијални знак издвојени су називи делова смештајних објеката за сточаре.

14.2.3.1. „Прутићи од сепканог дрвета (лесковог или буковог), од којих се прави чатмара“ именују се лексемом *чџџма*.

14.2.3.2. За означавање „дела зида чатмаре“ употребљава се лексема *џџрдо* (1) одн. *џџрдо* (2).

15. Сточни изметџи

15.1. Назив за „мокраћу стоке“ *џџидџа* забележен је у оба испитивана пункта.

15.2. Постоји неколико назива за разне врсте чврстог сточног измета.

15.2.1. „Измет крупне стоке“ назива се *балџа*, а само спорадично јавља се у J назив *брџоњџи*.

15.2.2. За назив „измета ситне стоке“ имамо, такође, поред основне лексеме *брџоњџи*, и спорадичну појаву лексеме *балџа* у J. Појаву лексеме *брџоњџи* у првом случају и лексеме *балџа* у другом случају објашњавају сами мештани Јабланице врстом сточне хране, због које изглед измета није увек исти и мора се лексички диференцирати.

15.2.3. За означавање „сасушене балџе која се задржава око репа овце“ употребљава се назив *дрџоњџи*, мотивисан самим изгледом ове врсте измета.

15.2.4. „Стајско (овчије) џубре“ означава се лексемом *џџрина*.

15.2.5. Семема „коњско џубриво“ представљена је простом лексемом *џџбре*.

15.3. За „отоку што се излива из штале“ забележена је лексема *дсок* (1) одн. *дсока* (2).

³² О старини ове лексеме уп. Д. Антонијевић [7, 89].

15.4. У другом делу овог семантичког поља дати су називи неких поступака и радњи у вези са чишћењем стоке и смештајних објеката.

15.4.1. Поступак „прљати нешто житком балегом“ изражава се глаголским образовањима *ушљѝти* (1) и *залужси* (2).

15.4.2. Семема „упрљати се балегом (за говече)“ изражава се повратним глаголом *залужси се*.

15.4.3. Другачије префигираном формом *служси* изражава се семема „очистити говедо од балеге“, и то само у КВ.

15.4.4. За означавање семеме „почистити лопатом шталу, свињац“ најчешће се употребљава лексема *изрѝне*, ређе и глагол *очѝсти*.

15.4.5. За семему „прикупити ђубре на једном месту у штали, свињу“ забележен је глагол *подрѝне*. У основи префигираних глаголских лексема *изрине* и *подрине* је глагол *ринуѝти* „избацивати, одстрањивати ђубре“.

16. Сезонско сточарење (бачијање)

Анализа овог семантичког поља показује знатније присуство у другом испитиваном пункту назива који у својој основи имају лексема *бачѝја*, премда су сви називи са оваквом основном архаични. У првом пункту ти су називи забележени у мањем броју, а и они бледе у памћењу и најстаријих мештана; коментар уз објашњавање њихове семантике је редовно: *ѝд се нѝкад ѝакв ѝоворѝло, кад биле мндѝо дѝце, ѝовѝда... ѝд нѝкад било, сѝд нѝма*.

16.1. „За место у планини, и на њему смештене привремене објекте за људе и стоку, где у летњим месецима бораве чобани, напасају стоку и прерађују млеко“, прибележено је у оба испитивана пункта више назива: *колиба* (1), *појѝта* (2), *бачѝја*. Првобитно значење лексема *колиба* и *појѝта* било је „смештајни објекат за чобане у планини“. Лексема *ѝрљѝк* може се чути у оба пункта, а њоме се заправо означава *летњња колиба*— *летњњи ѝрљѝк*, или *зимска колиба*— *зимски ѝрљѝк*. „Зимска колиба/појѝта“ означава се и лексемом *зимѝвник*.

16.2. Назив „места где је била бачија/колиба/појѝта“ у КВ је *колибиѝѝте*. У Ј, поред лексеме *појѝѝѝѝте*, може се чути сасвим ретко и лексема *бачѝѝѝѝте*.

16.3. Потпуна лексичка уједначеност, уз творбено различите ликове, постоји за означавање сточара и сточарке на бачији: у КВ *бачѝјѝр* и *бачѝјѝрка*, у Ј *бачѝр* и *бачѝрѝца*. Прибележени су у Ј и подсмешљиви називи за домаћицу на планини: *иланинѝрка* и *колибѝрка*.

16.4. У Ј је забележено да се „домаћин на бачији, чије овце дају највише млека“ назива *ѝрѝви бѝч*³³; према овој сложеној лексеми (*редни*

³³ У М. Извору уз ову лексему М. Марковић даје само значење „онај коме роди највише пшенице у селу“ [75, 266].

број + именица) изграђена је и она *друџи бдч*, којом се означава нешто „слабији“ домаћин.

16.5. Према глаголској радњи, означеној лексемом *музе*, настао је назив за „пробну мужу оваца на бачији“: *прџмуз/ирџмуза* (1) одн. *ирџмуз* (2).

16.6. Забележени су и називи радњи у вези са сезонским истеривањем стоке на планинске пашњаке.

16.6.1. Пролећно истеривање стоке у планину означава се глаголском лексемом (*и*)*сџли*: „*сџлимо се на колибу*“, „*исџлимо сџидку на иџшу*“.

16.6.2. Јесење силажење са стоком из планине означава се глаголом *досџли*: „*идемо да се досџлимо*“.

16.6.3. „Боравити на бачији“ каже се *бачијари*(1)³⁴ одн. *бачџри* (2), а са истим значењем постоје и глаголске конструкције: *борџви код колибе* (1), *борџви на колибу* (1), *борџви код појџше* (2), *борџви на појџшу* (2).

16.6.4. За семему „завршити бачијање“ имамо лексичку реализацију само у Ј: *избачџва*.

16.6.5. „Састављање стада оваца од разних домаћина, а ради заједничке паше“ означава се глаголском именицом *мџиџње*.

17. *Исхрана и наџасање сџоке*

17.1. Називи везани за исхрану стоке

17.1.1. Диференцијалним знаком опште семантичке класе обухваћене су разне врсте сточне хране.

17.1.1.1. „Насечене гране заједно са лишћем“ називају се *лиџник*.

17.1.1.2. „Гране које брсте козе или овце“ именују се простим лексемама које у основи имају глагол *брџиџи*: *брџиџна* и *брџиџње* (1).

17.1.1.3. За семему „млевена кукурузна зрна, или млевено жито, као калоричнија, јача храна за говеда и свиње“ имамо лексему *јарма* (1) одн. *јарма* (2).

17.1.1.4. Постоје две врсте јарме за свиње, и то су новије врсте сточне хране.

17.1.1.4.1. Забележен је назив *џрџице* за семему „остаци просејаног белог кукуруза“.

17.1.1.4.2. Назив *мекџње* постоји за семему „остаци просејане пшенице“.

17.1.1.5. Неутралном лексемом *рана* (1) лексички се реализује семема „зимница за стоку, зимовина“.

³⁴ Код Ј. Динића [44, 21] уз глагол *бачева* дата су значења: „музе овце на бачији кад му дође ред; организује и руководи бачијом“.

17.1.1.6. Избор лексема за означавање семеме „остаци од непоједене залихе чврсте сточне хране, храна магарцима“ мотивисан је самим радњама *јести* и *тристи*: *оједина* и *ојризина* (1) (новије образовање). Забележени су и називи *крдвина* и *сенйна* (1) за „остатке од непоједеног сена“.

17.1.2. На испитиваном терену забележени су и називи места на којима се храни стока.

17.1.2.1. Лексемом *крмило* означава се и „место на коме се крми стока“ и „место на планинском пашњаку где се стоци даје со“. У основи ове лексеме је глагол *крмити*.

17.1.2.2. „Ограђено место на паши на коме се хране овце“ именује се простом лексемом *рдништице* која у основи има глагол (*х*)*раништи*.

17.1.3. Под посебан диференцијални знак издвојени су називи посуда и справа за храњење стоке.

17.1.3.1. Потребно је истаћи лексичку диференцијацију назива дрвене направе за чврсту храну, а с обзиром на врсту стоке која из ње једе.

17.1.3.1.1. „Направа у облику дугачког узаног сандука, причвршћеног на зид штале, или постављеног на земљу, из кога се крупна стока храни сеном“ означава се фемининском формом *јасле*³⁵.

17.1.3.1.2. Сложеном лексемом *двче јасле* именују се „дрвена направа, постављена на земљу, из које се овце хране сеном“.

17.1.3.2. Знак „дрвене посуде из којих стока једе зрнасту храну, крми се“ диференцира се на две поткатегорије у зависности од врсте стоке која из њих једе.

17.1.3.2.1. За реалију „сандук на четири ноге из кога се овце крме“ употребљавају се лексеме: *корџио* (1) и *жљѐб* (2).

17.1.3.2.2. „Дрвене посуде из којих говеда једу зрнасту храну“ могу се називима даље делити према изгледу, облику: *шџкме* (1), *сандџче* (2) и *шенџк* (2) „дрвени четвртаст суд за крмљење једног брера говеда“; *шенџк* (1) и *кџрлица* (2) „дрвени округли суд за крмљење једног брера говеда“. Треба скренути пажњу на то да се иста лексема *шенџк* употребљава у испитиваним пунктoвима за дрвене посуде различитог изгледа.

17.1.3.3. Назив „дрвене посуде, налик на коританце, која служи за храњење оваца“ је *корџио*. Ретко се у истој функцији чује лексема *кџрлица*.

17.1.3.4. Лексема *корџио* „дрвена посуда из које једу свиње“ типична је за оба испитивана пункта.

17.1.3.5. Мотивацију према врсти хране (*зоб*) уочавамо код назива „платнене торбе из које се храни коњ у запрези“: *зобница* (1) одн. *зџбница* (2).

17.1.4. У наредним пасусима овог семантичког поља наводим неке од радњи и поступака у вези са исхраном стоке.

³⁵ Уп. материјал на стр. 29 у [86]. У новије време *јасле* се често зидају.

17.1.4.1. Семеме „хранити стоку калоричније, и то нарочито у јесен пред парење“ и „давати стоци со као извор минерала“ изражавају се глаголском лексемом *крми* (1) одн. *крми* (2).

17.1.4.2. У новије време почела се стока хранити житом. Ова реалија изражава се општом лекемом *крми* и специфичним лексемама *здби* и *јрми*.

17.1.4.3. Поступак „чупкања, пасења мале траве“ изражава се глаголом *шићиволи*.

17.1.4.4. За означавање семеме „одгризати траву, чупкати, пасти по мало“ у КВ се употребљава лексема *шићрика*, а поред ње се у Ј чује и лексема *чућка*.

17.1.4.5. Конструкцијама *йде у брс* (1) и *йде да брсти* (2) изражава се семема „стока иде да брсти“.

17.1.4.6. За семему „поновно прежвакати храну (за стоку)“ забележен је глагол *преживље*.

17.1.4.7. Поступак „припремања хране свињама, мешања хране са водом или сурутком“ именује се синтагмом *заметше свјодма*.

17.1.4.8. У оба се пункта за семему „јести халапљиво (за свињу)“ употребљава глаголска лексема *лдиа* (1) одн. *лдиа* (2).

17.1.5. Под диференцијалним знаком „остало“ наведени су називи за места појења стоке.

17.1.5.1. Места појења стоке у *штали* и *најољу* имају различите називе.

17.1.5.1.1. Само у Ј постоји у штали *корйшо* из кога се поји стока. У КВ се стока напаја из лимених кофа (*кдва*).

17.1.5.1.2. „Место појења стоке у дворишту или на реци“ означава се двема простим лексемама: *йд(ј)ило* (1) одн. *йо(ј)ило* (2) и *йд(ј)илиштие*.

17.2. Називи везани за напасање стоке

За основ мотивације знатног броја лексема из овог семантичког круга узиман је глагол *йасћи*.

17.2.1. На првом месту дати су општи називи терена на коме се напаса стока, приватног и државног.

17.2.1.1. Приватни се терен за испашу означава називом *йдишњак*.

17.2.1.2. Државни се пашњак означава двема лексемама: *ушрина* и *йсиаша*.

17.2.2. Под диференцијалним знаком „посебни називи терена на којима се напаса стока“ наводим лексема које се односе на два различита типа оваквих места.

17.2.2.1. „Ливада после косидбе“ зове се у оба пункта *стрњиштие*.

17.2.2.2. Номинација „простора обраслог ситним растињем, жбуњем“ извршена је на основу самог његовог изгледа: *йушнар*.

17.2.3. Лексемом *п̄л̄андишиџе* (1) одн. *п̄л̄андишиџе*(2) обележава се „место на коме стока одмара на паши у време припеке“.

17.2.4. Сложеном лексемом типа *ш̄р̄ини придеџ* + именица означава се „место које је забрањено за пуштање стоке“: *(за)п̄д̄очено м̄џто* (може бити *зай̄д̄очена лив̄ада* и сл.).

17.2.5. „Крајна паца пре окоподневне или вечерње муже“ назива се *п̄д̄иасак*.

17.2.6. Назив за „напасање стоке без чувара“ настао је у непосредној вези са самим начином напасања: *с̄ам̄п̄ас*. Разлог постојања ове лексеме само у Ј условљен је ванлингвистичким фактором.

17.2.7. Назив за „траву за испашу стоке“ почива у оба пункта на истом мотивационом елементу: *п̄д̄ица* (1) и *п̄д̄ицаца* (2).

17.2.8. Ово семантичко поље чине и називи основних радњи у вези са овим семантичким доменом.

17.2.8.1. Значење „стока иде да пасе“ исказује се конструкцијама *иде на п̄д̄ицу* (1) и *иде на испашу* (2).

17.2.8.2. За обележавање семеме „напасати стоку“ јавља се назив сложен од глагола *п̄асе* и одговарајуће именске лексеме у акузативу: *п̄асе с̄ид̄ку*, *п̄асе оџце*, *п̄асе тов̄џда* итд.

17.2.8.3. За семему „отпочињати са пашом (за овце)“ јавља се проста лексема *зай̄д̄асу се* (1) одн. *зай̄д̄асу се*(2), а у КВ и конструкција *разв̄ију се да п̄асу*.

17.2.8.4. Глаголом *ис̄п̄асу* (1) одн. *ис̄п̄асу* (2) означава се радња „завршити са пашом, попасти (за овце)“.

17.2.8.5. „Мирно пасти (за овце)“ каже се *кр̄оше*.

17.2.8.6. За обележавање семеме „зауостављати пашу оваца (за чобанина)“ јавља се назив *сӯп̄ира*.

17.2.8.7. За семему „стајати у месту и дахтати на летњој припеци (за овце)“ постоји лексичка разноликост: *п̄уре се* (1) и *зад̄уџу се* (2).

17.2.8.8. Лексема *п̄д̄чи* са значењем „забрањивати пашу на имању стављањем потки“ забележена је само у Ј.

17.2.8.9. „Одмарати на паши у време припеке“ каже се *п̄л̄андује*.

17.2.8.10. Префигираном глаголском лексемом *зай̄л̄андује* означава се семама „отпочети пландовање“.

17.2.9. Под ознаком „остало“ прибележене су две појединости које су у вези са анализираним семантичким доменом.

17.2.9.1. Лексема, забележена само у Ј, којом се означава „грана забодена у земљу као знак за забрану испаше“ је *п̄оџка*.

17.2.9.2. „Пут којим стока силази са пашњака до појила“, *ш̄д̄ок* (2), заправо је преки пут који стока сама изабере „у кршно место“, низ стрмине и кроз густиш. Путања те стазе је увек иста, годинама непромењена, утабана и уочљива, и тај је податак у основи самог назива.

18. Називи везани за сено

18.1. Назив за „покощени ред који остаје иза једог косача“ је у мотивационој и творбеној вези са глаголском лексемом *косиши* — *дѣшкос*.

18.2. Гомиле садевеног сена могу се разликовати по величини.

18.2.1. „Мала гомила сена која се може понети у рукама, нарамак сена“ назива се *ћдика*³⁶.

18.2.2. „Мања купаста гомила садевеног сена (до 100 kg) у пољу“ именује се лексемом *навѣљак*.

18.2.3. Само у КВ постоји *ваљувак* „већа купаста гомила садевеног сена (од 300-500 kg) у пољу“.

18.2.4. „Велика купаста гомила садевеног сена (до 1.000 kg) у дворишту пред кућом“ представљена је у КВ сложеном лексемом (типа *шрѣни ѣридев + именица*) *здѣнушо сѣно* и архаичном простом лексемом *сѣди*, а у Ј двома простим лексемама: *сѣди* и *ѣлѣс(ш)*.

18.3. Лексемом *ѣдѣсмаци* означавају се „две дуге мотке на којима се преноси ново сено до куће“.

18.4. „Више сена свучено на једно место (напољу), где се обично стока зими храни“ означава се лексемом провидне мотивације *сѣњак* (понекад *сѣњак* у КВ).

18.5. „Количина сена која се одједном полаже овцама и говедима“ зове се *брѣме*.

18.6. У оба места је познат назив за „развршено сено око стога“: *ѣддина*.

18.7. Двама различитим називима обележава се у КВ и Ј „мотка у средини стога“: специфичном лексемом *сѣдѣжер* (1) и општом лексемом *кѣлац* (2). Ова мотка може бити и *ракѣсѣа*, али онда има нешто другачију намену: служи за сушење сена, или за сушење сирове детелине.

18.8. „Дрвена направа за вађење сена из стога“ има назив *кѣка*.

18.9. За „дрвену нараву за сакупљање и преношење сена и сламе“ употребљава се термин *ѣвила*.

18.9.1. Виле се разликују по изгледу, односно по броју „рогова“.

18.9.1.1. „Тророге виле“ зову се у оба места *кѣѣљаче*.

18.9.1.2. И други тип вила има као мотивациони критериј радњу која се њима обавља: *набадѣне* „двороге виле“.

18.10. Под посебан диференцијални знак издвојила сам називе радњи у вези са сеном.

18.10.1. „Правити ѣопке“ каже се *ћдѣчи*.

18.10.2. „Правити стог, стожити“ каже се *дѣне*.

³⁶ Димензије ових неколико различитих гомила сена биле би: *ћдика* — шир. 60-100 cm, вис. 80-100 cm; *навѣљак* — шир. 150-180 cm, вис. 150-200 cm; *ваљувак* — шир. 180-220 cm, вис. 150-250 cm; *сѣди* — шир. 3-4 m, вис. 5-6m.

18.10.3. За обележавање семеме „ставити ново чисто сено за лежај стоци“ јавља се у оба пункта глаголска лексема *прејрдсире*.

19. Прибор за терање стоке

19.1. Називи бича и његових делова

19.1.1. Општи назив за ову направу од ушлетеног канапа или коже, која се везује на краће дрво, јесте *бич*.

19.1.2. Називи појединих делова бича су на овом терену мало-бројни.

19.1.2.1. „Дрвени део бича, држак бича (најчешће од дреновине)“, означава се лексемом *бичало*, а у Ј је у истој функцији много чешће у употреби неутрална лексема *шијај*.

19.1.2.2. „Кожни део бича“ означен је лексемом *ојуша*.

19.1.2.3. За „украс на завршном делу опуте“, односно бича, постоји назив *шршка* (2), а и он је ретко у употреби.

19.1.3. У категорији „остало“ наводим још једну појединост у вези са бичем.

19.1.3.1. „Пруга на кожи животиње од јаког ударца бичем“ означава се двама називима: *пруга* и *данга* (1) одн. *данга* (2).

19.2. Називи осталих предмета за терање и чување стоке

Више различитих неспецифичних назива прибележено је за остали прибор који служи за терање и чување стоке. Ови се предмети могу класификовати само према дебљини одељаног дрвета од кога су начињени: најтање одељано дрво (грана) је *пруш*, нешто пуније одељано дрво је *шијај*, дебело и кратко дрво је *шојга* и *мачуга*.

19.2.1. „Предмет којим се терају упрегнути коњи“ у KB је искључиво *бич*, док је у Ј ова лексема ретко у употреби, а знатно су фреквентније лексеме: *пруш*, *шијај* и *шојга*, јер се њихова употреба у наведену сврху сматра обичнијом.

19.2.2. За терање упрегнутих волова и чување говеда могу послужити и *пруш* и *шијај* и *шојга/мачуга*.

19.2.3. У оба пункта се за чување свиња користи искључиво *пруш*.

19.2.4. „Дуже дебље дрво са куком на крају за чување оваца“ зове се према завршном закривљеном делу — *куки*: *кукаља*.

20. Предмети за шимарење, стишћавање и обележавање стоке

20.1. Називи предмета за тимарење стоке

20.1.1. „Предмет којим се струже блато или балега са стоке“ зове се *чешај(ја)*.

20.1.2. Лексема *четка* „дашчица у коју су усађене краће оштре длаке којима се четка стока“ присутна је у оба места.

20.1.3. Семема „смотана слама којом се трља; сења стока“ има лексичку реализацију *тржва* (1).

20.2. Називи предмета за спутавање стоке

20.2.1. „Метални окови за спутавање коња“ означени су у КВ општим називом *окови*, а у Ј двама морфофонетски различитим образовањима: *сајнице* (pl. tantum) и *сјдна*, којима је у основи глагол *сајети*.

20.2.2. За спутавање свиње, да не бежи и не прелази кроз плот и туђе имање, употребљава се ракласто дрво (облик латиничког слова V), чији се шири крај затвори другим дрветом и та се направа стави на врат животињи. Описани предмет се зове *ракла*.

20.2.3. „Жица која се увлачи свињи у њушку да не рије“ зове се *обрњушка* (1) и *брњушка* (2).

20.2.4. „Метални обруч који се ставља бику у нос, а служи за вођење“, означен је лексемом *алка*.

20.3. Називи предмета за обележавање стоке

20.3.1. У оквиру знака „предмети за обележавање предводника у стаду“ налазе се називи ових предмета с обзиром на врсту материјала од кога су направљени и на величину.

20.3.1.1. Према величини постоје три врсте плеханих звона.

20.3.1.1.1. Већим *звдном*³⁷ обично се обележавају говеда.

20.3.1.1.2. Само у Ј постоји назив за плехано звоно средње величине: *клејетуша*.

20.3.1.1.3. Мање *звонце* (1) одн. *звонче* (2) се ставља на свиње, када иду у пашу.

20.3.1.2. Према величини постоје само две врсте звона од ливеног метала. Називи су мотивисани на основу материјала — *мед* „бакар“.

20.3.1.2.1. Већа *меденица* се обично ставља на врат овцама и козама.

20.3.1.2.2. Мање звоно које се ставља на врат теоцима и јагањцима зове се *меденче* (1) одн. *меденче* (2), у Ј још и *меденичка*.

20.3.2. „Украсна звонца за коње и ждребад“ — *прдјорци* (ном. јединине *прдјорак*)³⁸ увек су израђена од бронзе.

20.3.3. У преосталим квадратима овог семантичког поља је још неколико назива у вези са обележавањем стоке.

20.3.3.1. За „клатно, прапорац у звону“ употребљава се лексема *брџце*.

20.3.3.2. Сложеном лексемом *крџа звонџра* (1) означава се „крава обележена као предводник“.

20.3.3.3. „Овца обележена као предводник“ означава се сложеном лексемом *овца медениџра* (1).

³⁷ Африката з место з може се сворачично срести у говору старијих људи.

³⁸ Да се не би изгубила, ждребад понекад носе око врата прапорце.

21. Кастрирање стоке

21.1. За номинацију појма „човек који кастрира“ користи се лексема *широјач*, којој је као основ послужио глагол *широјити*.

21.2. За означавање семеме „рђаво, не до краја кастрирана животиња (говече, ован)“ употребљавају се две лексеме: *резак* (1) и *сметешак* (2)³⁹.

21.3. За „мужјака са једним тестисом“ употребљава се сложена лексема сачињена од придева *кљав* и имена мужјака појединих сточних врста: *кљав бик*, *кљав ован* итд. У КВ се спорадично користи и сложена лексема типа градње: *придев једномудас + име мужјака*.

21.4. У наредним квадратима овог семантичког поља наводим радње, односно називе различитих начина кастрирања стоке.

21.4.1. На испитиваном терену поступак кастрирања коња изражава се глаголима *ширд(ј)и* и *шкџи* (кастрирање сечењем).

21.4.2. Поступак кастрирања вепра изражава се глаголом *ширд(ј)и*.

21.4.3. Поступак кастрирања бика, овна и јарца изражава се глаголом *чўка*. Овај поступак означава кастрирање животиње тучењем (чўка „удара чиме по нечему“).

22. Употреба стоке као радне снаге

22.1. Под диференцијалним знаком „називи који се односе на коња“ обједињен је већи број различитих семема.

22.1.1. Следећи подзнак диференцира се на четири поткатеорије у зависности од функције коју коњ обавља.

22.1.1.1. У основи лексема за означавање семеме „коњ за вучу“ налазе се сама радња вучења, тегљења, као и изглед коња који служи за овај посао: *шетљач* (1), *шетљећи коњ* (1) одн. *шетљећи коњ* (2), *вучни коњ* (1), *шџжи коњ* (1).

22.1.1.2. Избор назива за означавање семеме „коњ за пренос товара“ мотивисан је лексемом *самар*: *самарџија* (2).

22.1.1.3. „Коњ који иде само са десне стране руде“ зове се *дешњак*.

22.1.1.4. „Коњ који иде само са леве стране руде“ зове се *левјак*.

22.1.2. У наредним квадратима дати су неки од назива коњске опреме.

22.1.2.1. Категорији „општег назива прибора за упрезање“ одговара лексема *ам*⁴⁰.

³⁹ Ова именска лексема носи у *Речнику шимочког говора* Ј. Динића значење „хермафродит код стоке“, дакле, значење које у говору К. Тимока носи лексема *радун*. Уп. значење *сметешак* код Н. Богдановића [18, 94].

⁴⁰ Данас је *ам* кожни, док је некада био пртени (од ужади).

22.1.2.2. Специфичан назив за „два ланчића који се испод ама закачињу за руду“ је *зџма* (1) (ном. јединине *зџме*).

22.1.2.3. „Делови ама који се везују за ждрепчанике“ могу бити пртени или гвоздени, али се именују истим називом *шћрџанте*. У употреби је и сложени назив *шћелџеће шћрџанте*.

22.1.2.4. Семемеи „пртени део коњске опреме који кочијаш држи у рукама, пртени кајаси“ одговара иста лексема, али са различитим фонетским ликовима у KB и J: *уздо* (1), *узда* (2).

22.1.2.5. Лексема *жвџла* је општи назив за „метални део који се ставља коњу у уста“, док је *ћџм* назив за „врсту жвале која се састоји из једног дела“.

22.1.2.6. Присутна је и лексема *чамџра* као назив „дела жвале који се везује коњу испод браде“.

22.1.2.7. Семема „кожни кајаси“ лексикализују се као *дизџине* (1) и *дизџини* (2).

22.1.2.8. Именском лексемом *џџкрџац*, у чијој је основи глагол *џџкриџи*, означен је „прекривач који товар на коњу штити од квашења“.

22.1.3. Под посебним знаком дајем називе делова коњске запреге.

22.1.3.1. Под овим диференцијалним знаком дат је назив „дугачко дрво уз које се упрежу коњи“: *рџда* (1) одн. *рџџа* (2).

22.1.3.2. „Јарам на коњској запрези“ означен је једном простом лексемом са два морфонолошки различита лика: *јџрмац* (1) и *јџрмак* (2).

22.1.3.3. Лексемом *ждрџиченик* означава се „попречно краће дрво на јармацу за које се везују шћранге“. Чињеница да су за овај део привезани ждрџци, послужила је као мотивација у именовању овог дела.

22.1.4. За означавање „колца за који је везан коњ при вршидџи“ у оба је места у употреби општа лексема *кџлац*, а у KB и специфична лексема *шћџџџер*, која се осећа као архаична.

22.1.5. Овим диференцијалним знаком обухваћене су и различите радње у вези са употребом коња као радне снаге.

22.1.5.1. Посебну категорију чине прости и сложени називи радње „преносити дрвну грађу на коњу уз новчану накнаду“: *кирџја*, *кириџише* (1), *вџче кирџју* (2), *џџде у кирџју* (2), као и иронично обојена глаголска лексема *маџарџише* (2).

22.1.5.2. За семему „стављати комплетну коњску опрему“ јавља се глаголска лексема *уџрџџне*.

22.1.5.3. Значење „скидати комплетну коњску опрему“ на испитиваном терену покривају две лексеме: *расџрџџне* (1) и *исџрџџне*.

22.1.6. У овој категорији наводим још неке појединости у вези са употребом коња као радне снаге.

22.1.6.1. На првом месту је проста лексема *кириџија*, мотивисана према самој радњи коју одређена особа обавља.

22.1.6.2. За лексему *фурман* (2)⁴¹ „човек који управља коњем који вуче балване“ (од немачког *Fuhrmann* „кочијаш“) карактеристично је померање значења у односу на језик изворник.

22.2. У оквиру овог семантичког поља прикупљени су и називи у вези са употребом магарца као товарне радне снаге.

22.2.1. За семему „две једнаке торбе које магарац носи када га натоваре“ јавља се лексема *бисџи* (pl. tantum).

22.2.2. Лексема *самар* са значењем „дрвена направа за причвршћивање терета на леђима магарца“ забележена је у оба испитивана пункта.

22.2.3. Постоји неколико назива за делове самара.

22.2.3.1. „Подметач који се ставља испод самара, да овај не би нажуљао леђа магарцу“ означен је лексемом *сидџа*.

22.2.3.2. Лексемом *кускун* означен је „кајиш који се налази испод магарчевог репа и спречава померање самара напред, према глави“.

22.2.3.3. Два каиша којима се самар причвршћује за труп магарца, од којих један иде преко груди, а други преко трбуха, истоветно се лексикализују — *колџн*.

22.2.3.4. Назив „пртених делова самара, којима се овај осигурава“ је *сидџе* (pl. tantum).

22.2.3.5. Да се самар не би смакао, осигурава се и „парчетом дрвета које стоји испод магарчевог репа“: *коленџка*.

22.3. У последњем одељку овог семантичког поља говорим о називима који су у вези са употребом говеда као радне снаге.

22.3.1. Следећи подзнак диференцира се на неколико поткатегорија у зависности од функције коју во обавља.

22.3.1.1. Семемн „запрежни во“ одговарају једна проста и једна сложена лексема, различито мотивисане: према *радиџи*— *радни во* (1), према *шеџлиџи* — *шеџџач* (2).

22.3.1.2. Јасно мотивисаном лексемом *дешџак* именује се „во који иде само са десне стране руде“.

22.3.1.3. Лексемом *леџак* именује се „во који иде само са леве стране руде“.

22.3.2. Као лексичка реализација семеме „спрег од два пара волова“ јављају се у Ј два морфолошка лика исте лексеме: *чеџвеџри* и *чеџвеџрка*, а у КВ само лик *чеџвеџрка*. Мотивација ових лексема је условљена бројем волова у запрези.

22.3.3. Под посебним знаком дајем називе делова воловске запреге.

⁴¹ По казивању Јабланичана овај су назив њима донели Босанци који су долазили у ове крајеве да би се бавили фурманисањем. Уп. и С. Реметић [111, 272].

22.3.3.1. За означавање „дрвене мотке која повезује јарам и плуг“ употребљавају се једна специфична лексема *о(ј)ишће* (1) и један општи назив *рџда* (2).

22.3.3.2. Назив *клајуша* означава „гвоздени (ређе дрвени) део руде којим се она везује за јарам“.

22.3.4. Називом *покравица* означава се „прекривач којим се покривају говеда, када крену на њиву по лошем времену“.

22.3.5. Неколико радњи у вези са употребом говеда као радне снаге наводим у наредним квадратима овог семантичког поља.

22.3.5.1. „Ставити јарам говечету“ каже се у КВ *уирѣне*, а у Ј су у истој функцији две различито префигиране глаголске лексеме: *уирѣне* и *заирѣне*, као и лексема *зајарми*, у чијој је основи лексема *јарам*.

22.3.5.2. Семема „скинути јарам говечету“ изражава се у КВ образовањем новијег порекла *расирѣне* и лексемом *исирѣне*, а у Ј, поред *исирѣне*, и глаголом *разјарми*, који представља паралелу наведеној лексеми *зајарми*.

22.3.5.3. У КВ са значењем „упрегнути вола дешњака на леву страну, а вола левака на десну“ бележим лексему *преирѣне*. У Ј је одсуство лексикализације последица непостојања дате реалеме.

23. Млеко и млечни производи

23.1. Називи радњи и стања у вези са млеком

23.1.1. „Добити виме, као знак ближења рока рађања“ означава се у оба пункта синтагмом *ирдеи виме*.

23.1.2. Семема „виме нарасте услед надолажења млека“ обележава се глаголом *набрѣкне* (1) одн. *набрѣкне* (2).

23.1.3. За семему „истезањем вимена узимати млеко“ употребљава се глаголска лексема *музе* (1) одн. *музе* (2). Сам тај поступак има назив *мужа*.

23.1.4. „Узимати устима млеко од мајке“ каже се *сиса*.

23.1.5. Када мајка пусти млеко младунчету, употребљава се лексема *ошћушти*.

23.1.6. Глагол *иридѣва* употребљава се да би се означило давање веће количине млека од уобичајене. У Ј се у тој функцији чује и архаична лексема *поврћа*.

23.1.7. Синтагмом *одбије + назив младунчета* означава се спречавање младунчета да даље узима млеко (од стране мајке).

23.1.8. За семему „смањити количину млека“ забележена је у Ј лексичка реализација *укѣда*.

23.1.9. Краве, посебно када остану без телета, добијају особину прикривања млека, чувања. Крава заправо прикупља млеко и та се радња представља лексемом *прибѣра*.

23.1.10. „Престати лучити млеко (за женку)“ означава се простом лексемом *претори*.

23.1.11. За семему „сипати млеко на чабрице“ употребљава се глаголска лексема *разлева*.

23.1.12. Глагол *збере се* употребљава се са значењем „створи се, ухватети се кајмак на млеку“. Основно значење овог глагола је „сакупити се, окупити се на једном месту“.

23.1.13. „Превремено покренути, помешати кајмак са млеком“ означава се општом лексемом *измеша* (1) и специфичним лексемама *избрка* (1) и *побрка* (2).

23.1.14. „Први део процеса прављења сира стављањем сиршпта у млеко“ зове се *подлѣвање*.

23.2. Називи млека и млечних производа

23.2.1. Поред назива различитих врста млека, изражених углавном сложеним лексемама типа *придев + именица*, у првом делу овог семантичког поља наведено је и неколико радњи, као и неколико појединачних лексема у вези са диференцијалним знаком „називни за млеко“.

23.2.1.1. „Општи назив за белу течност којом женке сисара хране своју младунчад“ је *млѐко* (1) одн. *млѐкд* (2).

23.2.1.2. У оба пункта семема „прво млеко после рађања“ изражена је једино сложеним лексемама: *жушо млеко* и *младо млѐкд* (2).

23.2.1.3. „Млеко у којем се створе грудвице приликом кувања“ означава се сложеном лексемом *профрушано млеко*.

23.2.1.4. Назив „неферментисаног млека“ увек се обележава простом лексемом *млеко*. Једино у ситуацији наглашавања, супротстављања називу ферментисаног млека, употребиће се у оба места сложене лексеме истог типа, али са различитим одредбеним речима: *слишко млеко* (1) и *прѐсно млеко* (2).

23.2.1.5. Семема „ферментисано млеко“ изражена је сложеном лексемом *кисело млеко*.

23.2.1.6. У говору КВ лексички је (сложеном лексемом) обележена и семема „млеко са кога је скинут кајмак“: *дбрано млѐко*.

23.2.1.7. У оквиру овог семантичког поља прибелсжени су и називи двеју радњи у вези са млеком.

23.2.1.7.1. За семему „укварити се (за млеко)“ употребљава се у Ј специфична глаголска лексема *пошкисели се*.

23.2.1.7.2. За обележавање значења „прокиснути (за кисело млеко)“ јављају се две глаголске лексеме: *узвѝшѝти* (1) одн. *узвѝшѝѝ* (2) и *узбучи* (1) одн. *узбучѝ* (2).

23.2.1.8. Посебно је издвојено и неколико лексичких појединости у вези са овде анализираним семантичким доменом.

23.2.1.8.1. Простом лексемом *пџна* означаће се „пенушава маса која се ствара приликом mužeња и кувања млека“.

23.2.1.8.2. „Талог који остаје при цеђењу млека“ означава се називом *русје*. Основно значење лексеме *рус* „трун“ могло је бити мотивација за успостављање назива *русје* (ном. множине) у цитираном значењу.

23.2.1.8.3. Само у КВ лексички се реализује семема „оно што се на дну суда ухвати од куваног млека“ — *заторевина*⁴².

23.2.2. У другом делу овог семантичког поља дају се називи неких млечних производа.

23.2.2.1. Лексичке реализације *сџра* и *сџрење* јављају се за означавање „беле масе добијене сџрењем“. Лексема *сџрење* је на испитиваном терену све ређе у употреби.

23.2.2.2. Под диференцијалним знаком „врсте сџра“ уочљиво је искључиво присуство сложених лексема (типа *пџреде* + *именица*) и свега два пара антонима *мућени/немућени* и *млад/стџар*.

23.2.2.2.1. „Сџр од посног избућканог млека“ назива се *мућени сџра*.

23.2.2.2.2. „Сџр од млека из кога није избућкано масло“ зове се *немућени сџра*. Оба назива су мотивисана на основу радње којом се издваја масло из млека: *мући*.

23.2.2.2.3. За семему „стар сџр“ јављају се две сложене лексеме, од којих је друга специфична: *стџр сџра* и *пџреде сџра*.

23.2.2.2.4. „Млад сџр“ именује се само неспецифичном сложеном лексемом *млад сџра*.

23.2.2.2.5. *Пресџојни сџра* је „ситан, мастан сџр који се добије када се грудва подливеног сџра исече, прелије хладном водом и остави да *пресџоји* до другог јутра“.

23.2.2.2.6. Семеме „рушичаст шупљикав сџр“ одговара лексема *шупљикав сџра*.

23.2.2.2.7. Две лексичке реализације јављају се за означавање „посног сџра добијеног искувавањем сурутке“: *џрда* (1) и *пџдвара* (2)⁴³.

23.2.2.3. „Течност исцеђена из сџра“ у оба се пункта зове *сџрушка*.

23.2.2.4. На истраживаном терену нема лексичке диференцијације између семема „масноћа са куваног млека“ и „масноћа са некуваног млека“, већ се обе означавају лексемом *кајмак* (1) одн. *кајмак* (2).

23.2.2.5. Лексемом *масло* означава се „улупана млечна масноћа“.

23.2.2.6. „Млечни производ који се добија кувањем младог несољеног сџра у овчијем млеку уз додавање кукурузног брашна“ означава се румунизмом *бџрза* (1) и лексемом *бџлмуш*(2).

⁴² *Заторевина* се обично хвата код овчијег млека које се сакупља у јесен за прављење киселог млека.

⁴³ У другим језицима карпато-балканске зоне за означавање производа добијених прерадом млека опстојава низ термина с кореном *вар-*.

23.2.2.7. У оба испитивана пункта „млечни производ добијен топљењем младог несољеног сира“ зове се *цџвара*.

23.2.2.8. За семему „млечни производ добијен кувањем кукурузног брашна у заслађеном млеку“ јавља се лексема *млџница*, која у својој основи има именицу *млеко*.

23.2.2.9. „Пита са сиром“ се назива *тубаница*.

23.2.2.10. Овде наводим и име једне радње у вези са прављењем сира.

23.2.2.10.1. Синтагмом *Прейџра сџра* означава се поступак којим се испира крпа којом је покривена подливена грудва сира и чисти се сурутка од нахватане скраме.

23.2.2.11. У овој категорији наводим још неколико појединости које су такође у вези са прављењем сира.

23.2.2.11.1. Назив за „подливени сир у једном комаду, још неопећен“ настао је према изгледу саме реалије: *тудва*.

23.2.2.11.2. За „кришку сира“ употребљава се термин *вилџа*.

23.2.2.11.3. На испитиваном терену постоје две врсте течности за сирење, једна вештачка (куповна) — *маја* и једна природна — *сџршише*.

23.2.2.11.4. За означавање „посољене, прокуване воде којом се налива сир да би се дуже одржао“ јавља се назив *Прџдлац*.

23.2.2.11.5. Само у Ј је забележена лексема којом се означава „танка скрама на млеку, која се ухвати пре кајмака“: *цџнка*.

23.3. Посуђе и прибор у млекарству

23.3.1. Под првим диференцијалним знаком опште семантичке класе дају се „називи посуда и прибора за млеко“.

23.3.1.1. У оба испитивана места добијен је податак да се називи посуда за мужу крава и оваца разликују.

23.3.1.1.1. „Посуда за мужу крава“ назива се *бакрџч*.

23.3.1.1.2. „Посуда за мужу оваца“ је *ведро*.

23.3.1.2. „Прибор за цеђење млека“ означен је двома лексемама истог корена, а различитих творбених суфикса: *цџдњак* и *цџдаљка* (2).

23.3.1.3. „Дрвени суд за хватање и разливање млека“ назива се *човџњ*.

23.3.1.4. На испитиваном терену јавља се лексичко остварење *џбар*, у КВ и деминутивне форме *џбрџче* и *џбрџца* за означавање „суда за ношење млека“. Већа плехана посуда (са поклопцем) у којој се носи млеко означена је у КВ новијим образовањем *брџиша*.

23.3.1.5. Даље се дају називи прибора за мерење млека.

23.3.1.5.1. Лексемом *рџбош* именује се реалија „штап којим се мери млеко у суду“.

23.3.1.5.2. За „суд којим се мери млеко“ забележене су следеће конкретне реализације: *мџкомер* (1), *џџша* (2), *сџшлук* (2). Сложеница

млекомер је новијег постања и представља градуирану посуду за мерење млека, док назив *чаша* не значи увек исту, прецизно одређену количину. Турцизам *сашлук* овде добија значење „литарска стаклена флаша“.

23.3.1.6. Посуде за кување млека у пољу разликују се по врсти материјала од кога се праве.

23.3.1.6.1. „Бакарна посуда у којој пастири изнад огња кувају млеко“ зове се *бакрач*, а у КВ је забележеза и деминутивна форма *бакраче*.

23.3.1.6.2. Иста таква посуда, али од гвожђа, има назив *козденџак* (1).

23.3.1.7. Назив за „куке на којима виси бакрач“ је *верџе*.

23.3.2. Под другим диференцијалним знаком опште семантичке класе дају се „називи посуда и прибора за млечне производе“.

23.3.2.1. „Платнена кеса за цеђење сира“ означава се лексемом *цедџло*.

23.3.2.2. Међу дрвеним посудама за сир налазе се оне у којима се сир држи дуже времена и оне у којима се мања количина сира носи у поље.

23.3.2.2.1. „Дрвена велика посуда у коју се оставља сир“ зове се *чџбар*.

23.3.2.2.2. „Дрвена чинијица са поклопцем за ношење сира“ има лексичку реализацију *зџшруџ*.

23.3.2.3. „Дрвена крупна плоча која се ставља на горњи отворени део чабра, а поврх ње камен притискач“, представљена је лексемом *кџшур*.

23.3.2.4. У оба места постоји посебан „дрвени суд намењен за чување сурутке“: *џибане* (ср. род, ном. множине *џибанџи*), ретко *џебане* (1).

23.3.2.5. Млеко се у КВ кисели у посудама које се користе и у друге сврхе: *чџбар* и *џибане*, док у Ј постоји специфична лексема *ћуџ* за земљану посуду за кисељење млека.

23.3.2.6. „Посуда у којој се мете масло зове се *бучка*.“

23.3.2.7. Лексемом *бџџло* означено је „дрво којим се мете масло“.

23.3.3. Овде се наводи и назив једне радње у вези са овим семантичким доменом:

23.3.3.1. Да би се сир брже оцедио, потребно је окретати цедило с једне на другу страну. Овај поступак изражава се објекатском синтагмом са различитим управним глаголским лексемама: *преврџа цедџло* (1) и *прешџра цедџло* (2).

23.3.4. Под знак „остало“ сврстани су називи неких реалија које су у непосредној вези са анализираним тематским кругом.

23.3.4.1. „Нарочито приграђена просторија поред кућних врата, или поред колибе, за смештај млечних производа“ постала је права реткост, па и њени називи падају у заборав: *сулџрма* (1) и *ћелџр* (2).

23.3.4.2. У КВ је прибележен специфичан назив за место (кућицу у брду) на коме се некада предавало/примало млеко: *мандра*.

24. Вуна и њена прерада

24.1. Називи у вези са вуном и стрижењем оваца

24.1.1. Назив „вуне с једног грла која остане у једном комаду“ идентичан је у оба пункта: *руно* (1) одн. *рунд* (2).

24.1.2. Назив за „увијени прамен вуне“ мотивисан је самим изгледом реалеме: *листица*.

24.1.3. „Масноћа овчије вуне“ назива се *сира*.

24.1.4. Под диференцијалним знаком опште семантичке класе наводим називе врста вуне према квалитету и још неким елементима. Називи врста вуне по квалитету представљени су искључиво сложеним лексемама типа *придев + именица*.

24.1.4.1. „Кратка, ситна, мека вуна“ назива се *руда вуна*.

24.1.4.2. Називи *власна вуна*, *власнића вуна* (1) и *курinovладсаша вуна* (1) за „дугачку, крупну, богату вуну“ деривати су засновани на истој основи.

24.1.4.3. Сложена лексема *рдава вуна* употребљава се за означавање „растресите, оштре вуне“.

24.1.4.4. Знатнија лексичка варијантност постоји када је у питању означавање „некомпактне, чворасте вуне“: *чишава вуна*, *устљана вуна*, *шћимава вуна* (1), *шћимчава вуна* (1) и *ћдбава вуна* (2).

24.1.4.5. У вези са називом *сира* (24.1.3.) је сложена лексема *сирава вуна* „масна вуна“.

24.1.4.6. Архаичном лексемом *јдрина* означава се у Ј „острижена вуна са јагњета“. Непостојање одговарајуће лексеме у првом пункту условљено је чињеницом да се јагњад тамо не стрижу.

24.1.4.7. „Очупана вуна са заклане или мртве овце“ има као лексички еквивалент назив *скубвина*.

24.1.4.8. Назив за означавање „остатка вуне са овце коју су појели вукови“ је *вукодвина*. Исти реалитет означава се у КВ и двама дериватима заснованим на истој основи: *сћрвољ* и *сћредљина*.

24.1.5. Под посебним диференцијалним знаком издвојени су називи везани за стрижење оваца.

24.1.5.1. Двема различитим глаголским именицама означен је у КВ и Ј „поступак скидања вуне са овце маказама“: *шћшање* и *сћрјжа*. Овај поступак се обавља у летњим месецима, око месец и по дана након првог чишћења оваца, које се обично обавља у мају.

24.1.5.2. Називима у чијој је основи глаголска лексема *сћрижење* (али не и *шћшање*): *посћризување* (1) и *идсћри* (2) означава се „прво чишћење оваца“.

24.1.5.3. Назив за „вуну од првог чишћења оваца“ је *идсћриз*.

24.1.5.4. „Маказе за стрижу оваца“ називају се *ножици* (pl. tantum).

24.2. Називи материјала, справа и радњи у вези са прерадом вуне

24.2.1. Под првим диференцијалним знаком дају се разна имена за вуну током њене прераде.

24.2.1.1. Семема „увијена вуна приправљена за предење“ именује се двема лексемама: *освдјак* (1) и *трџушка* (2).

24.2.1.2. Исти је случај и са „вуненом нити“ која се у KB зове *прџа*, а у J *жица*.

24.2.1.3. Као назив за „вунени конач намењен за плетење“ забележила сам *илџиво*.

24.2.1.4. Семема „ишчешљана вуна“ има као лексички еквивалент лексему *чешљовина*.

24.2.1.5. Три различита назива односе се на семему „остац ситне вуне после чешљања“. У KB је забележен општи назив *ошљдак*, док у J постоје две специфичне лексеме, једна проста и једна сложена: *шљим* и *ситна вуна*.

24.2.2. Даље наводим називе неких справа за прераду вуне.

24.2.2.1. За семему „преслица, односно, дрвена направа на коју се причвршћује увијена вуна при предењу“ јавља се назив *кудџа*.

24.2.2.2. Само у KB реалема „трака којом се причвршћује освојак (грџушка) за кудељу“ добија лексичку реализацију *иддешка*.

24.2.2.3. Реалема „вретенасто дрво чијим се окретањем упреда вуна“ означава се називом *врџно*.

24.2.2.4. Назив „дељаног дрвцета чијим се окретањем (хоризонталним) прави вунени конач“ је *прџук*.

24.2.2.5. У оба места регистрована је лексема *сидџива* (pl. tantum) у значењу „разбој“.

24.2.3. У поткатегорији „радње“ дати су називи радњи у вези са прерадом вуне.

24.2.3.1. Поступак ручног разбијања вуне изражава се глаголским образовањем *чџиља*.

24.2.3.2. За обележавање семеме „правити конач од вуне“ забележен је назив *прџе* (1) одн. *прџе* (2).

25. Прибор за *палене вајре*

25.1. Исти назив камена за кресање: *крџмен* регистрован је у оба пункта.

25.2. Различите су лексичке реализације семеме „гвожђе којим се креше“: *оџило* (1) и *крџло* (2). Први назив је мотивисан резултатом радње која се огњилом обавља; *оџањ* је на терену К. Тимока име за *вајру*. У основи другог назива је глагол *крџати*.

25.3. И у KB и у J *шрџд* је име за „просушену гљиву која се пали“.

26. Називи радњи у вези са болешћу стоке и називи неких сточних болести

26.1. Називи неких радњи у вези са болешћу стоке

26.1.1. Семема „нагло слабити, побољевати“ изражава се двома глаголским лексемама: *којни* и *пројидда*.

26.1.2. За семему „пропасти физички, занемоћати“ забележен је само у Ј глагол *акне се*.

26.1.3. Поступак давања воде с неким леком болесној животињи означава се глаголском лексемом *зајд(ј)и се*.

26.1.4. Семема „оболети на вимену (овца, крава)“ изражава се конструкцијом *уддри на виме*.

26.1.5. За означавање семеме „шепати, храмати“ употребљавају се лексеме: *иџа*, *крџи* (1) и *крџе* (2).

26.1.6. Поступак засецања уха овци да би се окрвила, када неће да пасе, или да би је обележили, лексички се реализује кроз неспецифичну глаголску лексему *засече* (1) одн. *засече* (2).

26.2. Називи сточних инсеката и сточних болести

У другом одељку ове тематске области побројано је неколико назива сточних инсеката и дати су називи сточних болести, груписани у пет целина.

На испитиваном терену забележила сам следеће називе сточних инсеката: *кдњски мџица*, *дбод* „велика мува која сише крв марви, *Tabanus L.*“, *шџркџица*. У вези са последњим називом су и глаголска лексема *шџркџа се* „узбуђено јурити, скакати од уједа инсекта птркљице (за говеда)“, као и именичка образовања *шџркџање*, *шџркџавица*.

Врста овчијег паразита, крпељ, именује се лексемом *крџа*, а паразит који из ње настаје лексемом *бџбош* (1) одн. *бџбеш* (2).

1) Болести преживара/папкара

Неколико забележених лексема везано је за болести преживара/папкара, без обзира на сточну врсту: *џрблив*, *џрдвање*, *вџшке* (*жџше дџче* и *црне говџе*), *шџџа*, *шџрџка* (2) „шуга“.

2) Болести коња и магараца

Наводим називе за болести коња и магараца: заразне — *црни џрџш* (1) одн. *црни џлџш* (2) „антракс“; паразитарне — *џндреви* (1) одн. *кџндраци* (2) „окснурондозе у чмару“, *џлџше* (ретко *џлџше*); органске — *завџзана црџва*, *засџи*⁴⁴ „астма“, *каракџш* „хронични артритис са прираслицама“.

3) Болести говеда

Забележено је и више назива за болести говеда: заразне — *црни џрџш* (1) одн. *црни џлџш* (2), *шџшкавац* „оток сапи са пуцкетањем,

⁴⁴ О лексемама *засџи* боџињепише и В. Михајловић [80, 195—196 и 201—202].

пуштавац“, *слињавака*, *шайи*; паразитарне — *глисте*, *суџици* „чворови по кожи изазвани убодом штрклјице“, *митиљ*; органске — *запалење илућа*, *здиале на књићу* „запаљење капуре“. Органска болест *надун* означава се на испитиваном терену само глаголском лексемом *идине се*. Лексемом *издаи* означен је перакутни облик антракса, али се, заправо, њоме може означити свака болест која има фудроајантан ток.

4) Болести оваца и коза

Подједнако велики број лексема везан је за болести оваца и коза: *заране* — *двече бојиње*; паразитарне — ливадски (1), *шумски* и *бјарски митиљ*, *дињица* „запаљење са фиброзом“, органске — *сињац*⁴⁵ „запаљење вимена“, *ркойљивица* (2) „прехлада“, *мрсолџва овца* (1) „овца која кашље“, *мукавица* (2) „кашаљ“. Паразитарно обољење *вршичавоси* обележава се у КВ само глаголском лексемом *обрне се (овца)*, док се у Ј може чути сложени назив (*Иридев + именица*): *брљива бвци*, *обрлавеља бвци*. Органско обољење, или последица других болести, може бити *жушица*, а исти је случај и са већ помињаним називом *издаи*.

5) Болести свиња

Бележим следеће називе за болести свиња: заразне — *свињска кућа*, *црвени веџар*, *свињске бојиње*, *ироница* (1) одн. *ироница* (2) „антракс у ларинксу“, паразитарне — *глисте*, *црви* (1) „плућни влашци“.

Код домаћих назива болести има више различитих основа мотивације, а најчешћи је последица болести: чворови по кожи — *суџици*, жута боја беовача — *жушица*, црвени печати по кожи — *црвени веџар*, пуштање, пуцкетање у сапима — *шушкавац*, температура — *ојњица*; затим узрочник болести: прљавштина — *широка*, слине — *слињавака*, паразит — *митиљ*; оболели део тела (грло) — *ироница*.

27. *Врсте пастирских игара и пастирски музички инструменти*

У испитиваним су местима игре претежно пастирске, мање је игара другог карактера. Игра се обично на ливадама (пастири код стоке). Овом приликом ће само бити наговештено неколико пастирских игара и даће се основна објашњења о начину играња. Детаљније објашњење ових игара налазе се у дијалекатским текстовима скинутим са касетофонских трака.

КАЛИШОПА (1) — са одређене удаљености гађа се каменом даска пободена у земљу и победник је онај играч који најдаље одбаци даску од линије на којој стоје играчи.

КЛИС — на једну тојагу пободену у земљу поставља се четвртасто парче дрвета дужине тридесетак сантиметара (*клис*), чији су

⁴⁵ Назив ове болести мотивисан је бојом коју виме добије у завршној фази болести — помодри, иструди и отпадне. Болест је смртоносна

крајеви одсечени накосо „на *дшклис*“. Другом тојагом један играч удари по клису, а други играч је дужан да клис ухвати у лету.

ЧОВИЊКА (1) одн. **ШВИЊКА** (2) — игра се тојагама које на доњем крају имају задебљане „буцу“, а којима се удара лопта направљена од мусе (посебна врста печурке која се ствара на трулом дрвету). Циљ је утерати лопту од мусе у рупу направљену у земљи (игра је налик данашњем хокеју на трави).

ПЕДАЊЕ САС ТОЈАГУ (1) — играч седи или клечи, а тојагом (коју држи по средини) удари неколико пута у земљу, да тојага одскочи и одлети у ваздух. Тојага лети напред и при том се окреће „*пѣда се*“, а победник је онај који је најдаље одбаци.

СТОЈЕЉКА (1) — игра је налик клису, мери се „*кдлко пѣда*“ играч одбаци дашчицу. Других детаља мислани се не сећају.

На овом месту бележим и неколико података који се односе на питање „врсте пастирских инструмената“: *свирајка* (1), *дудуче*, *дудук* (2), *карабе* (2). Лексеме *свирајка* и *дудуче* су синоними у КВ; обема се означава врста пастирске свирале. Исти инструмент у Ј се назива *дудук*, или другачије суфигирано *дудуче*. *Карабе* су пастирски инструмент налик фрули, направљен од трске, са пском од зове.

III. ТВОРБЕНА АНАЛИЗА

Уводне напомене

Превасходни задатак овог рада био је давање лексичко-семантичке анализе једне тематски уско ограничене области — пастирске терминологије. Међутим, сматрала сам да би, без обзира на тематску и просторну ограниченост (истраживања су извршена у два пункта Кривовирског Тимока), било корисно анализом обухватити и творбу речи. Треба указати на главне деривационе могућности и инвентар афикса као модификатора лексичких значења основних речи, и самим тим на нека доминантна творбена значења. У овом делу рада дата су нека основна запажања у вези са творбом лексема из тематског домена пастирске терминологије, јер би детаљан преглед афикса везаних за одређене семеме, односно, минуциозна творбена анализа ове терминологије могла бити предмет посебног рада.

Творбени процеси у језику потиснули су неке старе форме и односе, раскинули етимолошке везе, створили нове форме и односе, те су стога у данашњем синхронном стању некадашњи односи мање јасни, или сасвим непостојећи. Тако у овој творбеној анализи наводимо и лексеме са „заборављеном мотивисаношћу“, при том стално имајући у виду врло изразиту комплексност оваквих појава.⁴⁶

У вези са творбеном анализом пастирске терминологије Кривовирског Тимока треба рећи да ће њоме бити обухваћене првенствено

⁴⁶ За инвентар суфикса консултоване су и књиге М. Стевановића [122, 387—591] и С. Бабића [12].

именице и глаголи, као и мањи број придева. Из материјала су издвојене творенице настале на два основна творбена начина: извођењем и слагањем, а испитивања су вршена на оба творбена плана — суфиксалном и префиксалном, као и на мањем броју случајева где се комбинује префиксално-суфиксални или сложено-суфиксални начин творбе. Осим тога, дата је и деривациона синонимија одређених суфикса и префикса.

Суфиксална творба именица

Именице су творбено врло бројна врста речи и у њиховој творби суделују сви творбени начини (напред набројани). Најплоднији творбени начин код именица у овом материјалу јесте суфиксација. Различитих наставака којима се творе именице има шездесетак. Од тога броја мање је од трећине продуктивних. Највећи део чине форманти с малобројним творбама. Да би се могла сагледати полисемичност различитих суфикса, сви номинални суфикси разврстани су, према конгруенцијском индикатору, у три скупине: суфикси за означавање именица мушког рода (K_m), суфикси за означавање именица женског рода (K_f), суфикси за означавање именица средњег рода (K_n). Уз сваки узбучени суфикс наводе се његова значења, тј. семеме у оквиру којих су сврстане одговарајуће лексеме. Готово подједнак број суфикса односи се на лексеме са K_m и K_f , а знатно мањи број на лексеме са K_n .

1. Суфикси за означавање именица мушког рода

— (А)К (~#к): 1. „краћа паша пре окоподневне или вечерње муже“ *йойасак*; 2. „гомиле садеведеног сена различите величине“ *навиљак*, *ваљувак* (1); 3. „увијена вуна приправљена за предење“ *освојак* (1); 4. „остаци ситне вуне после чешљања“ *ошпадак* (1).

— $\bar{A}K/—AK$: 1. „мушко младунче E. sabullus старо од шест месеци до две године“ *омак*⁴⁷; 2. „пргав, напрасит коњ“ *љушак*; 3. „коњ или во који иде само са десне, или само са леве стране руде“ *дешњак*, *левак*; 4. „непотпуно кастриран мужјак V. taugus или O. agies“ *резак*; 5. „прасе остављено да се коље за Божић“ *божићњак* (1); 6. „грло укрштене расе“ *мелезак*⁴⁸; 7. „младунче које има једну годину (без обзира на врсту)“ *јодишњак*; 8. „место у планини са смештајним објектима за људе и стоку“ *шрљак*; 9. „место на коме се напаса стока (приватно)“ *пашњак*; 10. „више сена свучено на једно место (напољу), где се стока зими храни“ *сењак*; 11. „рђаво, не до краја кастрирана животиња“ *смећењак* (2); 12. „јарам на коњској запрези“ *јармак* (2); 13. „прибор за пропеђивање млека“ *цедњак*; 14. „посуда за кување млека у пољу“ *иводењак* (1).

⁴⁷ Због економичности нису поново давани акцентни на речима, а бројеви пунктова нису стављани иза лексема које се јављају у оба истраживана пункта (као и у лексичко-семантичкој анализи).

⁴⁸ Понекад семантичка вредност изведенице може да буде једнака вредности основне именице, па суфикс ту долази у секундарној суфиксацији. Навешћу овде неколико примера таутолошких формација из мог материјала: *мелезак* < *мелез*, *клинац* < *клин*, *чобанин* < *чобан*, *мачина* < *мас(ш)*.

—(А)Н (~#н): 1. „одрасли мужјак *O. agies*“ *ован*.

—АН⁴⁹: 1. „ован који има увијене рокове“ *кушуран*; 2. „називи коња према боји длаке“ *зекан* (2), *рићан* (1); 3. „назив овна према боји руна“ *жсујан*.

—АР:⁵⁰ 1. „коњ који се баца“ *чившар*; 2. „чобани разним врстама стоке“ *коњар* (2), *говедар*, *овчар*, *шилџар* (1), *свињар*; 3. „човек са доста стоке“ *сџочар*; 4. „сточар на бачији“ *бачијар* (1)/*бачар* (2); 5. „одвојени простор у овчијој штали за јагњад“ *јатанчар* (1); 6. „простор са ситним растињем на коме се напаса стока“ *тушћар*.

—(А)Ц (~#Ц)⁵¹ 1. „одрасли мужјак приплодњак *E. caballus*“ *ждребац* (2); 2. „одрасли мужјак *E. asinus*“ *матараци* (1)/*мотарац* (2); 3. „ексер за поткивање коња“ *клинац*; 4. „мушко младунче *B. taurus* старо од шест месеци до две године“ *јунац*⁵²; 5. „мушко младунче *O. agies* у другој години“ *дивзац*; 6. „одрасли мужјак *C. hircus*“ *јарац*; 7. „мушко младунче *Sus* од 20—40 kg“ *назимац*; 8. „називи коња према боји длаке“ *белац*, *врањац*; 9. „назив овна према боји руна“ *таљац*; 10. „човек који лоше поступа са стоком“ *живодерац* (1); 11. „смештајни објекат за свиње“ *свињац*; 12. „мотка у средини стога“ *колац* (2); 13. „прекривач на коњском товару“ *покровац*; 14. „јарам на коњској запрези“ *јармац* (1); 15. „осољена прокувана вода у којој се чува сир“ *пресолац*; 16. „болести стоке“ *шушкавац*, *сињац*.

—АЧ:⁵³ 1. „зао, опасан коњ или бик“ *бијач* (1), *убијач* (1); 2. „бик који воли да бодје“ *бодац*; 3. „коњ за вучу“ *шељач* (1); 4. „човек који јаше коња“ *јахач*; 5. „кастратор“ *шћиројач*;

—ЕР: 1. „мотка у средини стога“ *сџојер* (1).

—(Н)ИК:⁵⁴ 1. „свиња која се храни за клање или продају“ *шовљеник* (2); 2. „особа која пушта стоку у штету“ *чиношћешћник*; 3. „ограђен простор у овчијој штали за јагњад“ *јатанчарник* (1); 4. „место у планини са смештајним објектима за људе и стоку“ *зимовник*; 5. „насечене гране са лишћем као храна стоци“ *лисник*; 6. „дрвена посуда из које говеда једу зрнасту храну“ *шеник*; 7. „попречна мотка у коњској запрези“ *ждрейченик*.

⁴⁹ Готово све наведене именице деривирани суфиксима *-ан* и *-ушан* значе имаоца оне особине која се означава основним придевом.

⁵⁰ Са суфиксом *-ар* највише је имена ималаца занимања мушког рода. М. Павловић [89, 164-179] говори, између осталог, о томе како се овај форманс афирмисао прво код именица типа *говедар*, *овчар*, чија су значења устаљена углавном са феудалним уређењем односа.

⁵¹ Неке именице на *-ац* из мог материјала (*ждребац*, *јунац* и сл.) више нису деминутивни именица у основи, премда се сматра да су некада то биле, већ значе исто што и основне речи. Има и неколико примера за именице које се овим наставком граде од придева и односе се на изражавање боје код неких животиња (нпр. *врањац*).

⁵² Именице типа *јуне*, *јунџа* крате основу за номинативно *-е* и добијамо форме: *јунац*, *ждребац*. Уп. код С. Бабића [11, 177]: „Каткада такве изведенице означају животињу. Ако је у основи именица средњег рода која означаје младунче или женског рода која означаје женску животињу или животињски род, изведеница са *-(а)ц* означаје мушку животињу...“

⁵³ Овим се наставком од глаголских основа граде редовно именице којима се именују вршиоци радње и имаоци занимања онога што означавају глаголи у основи.

⁵⁴ Суфикс *-ик* (*<бникъ*) дат је у оваквом облику, јер је то само проширен форманс *-ик* с преузетим гласом *и* од придевског наставка *-#и*, *-#на*, *-#но*.

- ИН: 1. „општи назив за чувара стокe“ *чобанин*.
- ИЋ: 1. „млад или мали вепар (одрасли мужјак Sus)“ *вейрић* (1).
- КО: 1. „називи коња према боји длаке“ *лиско, цвeткo*; 2. „називи овнова према боји руна“ *бeличкo, зрњкo* (2).
- ЛИЈА:⁵⁵ 1. „коњ са равним копитама“ *шабанлија*; 2. „човек са доста стокe“ *башилија* (2).
- ЛУК:⁵⁶ 1. „суд којим се мери млеко“ *саиљук* (2); 2. „стока остављена за приплод“ *сиока за домазлук*⁵⁷ (2).
- ОЉ: 1. „остатак вуне са овце коју су појели вукови“ *сиљвољ* (1).
- ОЊА:⁵⁸ 1. „називи говеда према боји длаке“ *белоња* (2), *булоња, плавоња, шароња* (2).
- УВ <— УХ:⁵⁹ 1. „одрасли мужјак приплодњак E. caballus“ *иасиув*.
- УШАН: 1. „називи овнова према боји руна“ *калушан, мркушан*.
- ЧА: 1. „назив говечета према боји длаке“ *плавча*.
- ЦИЈА: 1. „коњ који служи за пренос товара“; *самарција* (2); 2. „човек који на коњу преноси дрва уз новчану накнаду“ *кириција*.

2. Суфикси за означавање именица женског рода

- А:⁶⁰ 1. „овца која има рокове“ *роја* (1); 2. „назив за кобилу према боји длаке“ *дорайа*.
- АВА: 1. „назив кобиле према боји длаке“ *белава*.
- АЉА: 1. „дуже дрво са куком за чување оваца“ *кукаља*.
- (‘)АРА:⁶¹ 1. „кобила која се баца“ *чившара*; 2. „крава која се музе“ *музара*; 3. „свиња која дави кокошке“ *кокошара*; 4. „недорасла

⁵⁵ Стране речи се прилагођавају нашем језику и творбено. Многи аутори сматрају да има довољно оправдања да се о наставцима *-лија* и *-ција* посебно говори, јер се ова два наставка у недељивим облицима, како су овде дати, јављају као одређена целина и морфолошки и семантички, па сам их и ја у овој анализи раздвојила. Именице с овим наставцима основним су делом турског порекла.

⁵⁶ Суфикс *-лук* води порекло од неколико различитих наставака турског језика (*-lik, -liq, -luk, -luq*).

⁵⁷ Ова сложена лексема наведена је овде само због именице у њеном другом делу, код које се јавља малопродуктивни страни суфикс *-лук*. За именицу *домазлук* уп. Б. Марков [72, 165].

⁵⁸ У мом се материјалу овим формансом изводе само имена бикова одн. волова, а која се односе на изражај потенцираних особина (у овом случају *боје*) код ових животиња. Придев у општем делу именице управо означава особину по којој се те животиње називају одговарајућим именима. Ова имена немају амплификативан, пејоративан карактер. Овај је суфикс третиран као румунски у раду D. Gămulescu [32, 96—128]. Паралелно са овим именима на *-оња* имамо имена крава (такође према боји длаке) на *-ка*.

⁵⁹ М. Стевановић [122, 520] сматра да овај форманс има „на извесан начин аугментативан карактер“, а код Б. Ђорића [132, 149] налазимо: „У почетку вероватно није било разлике у значењу изведеница на *-ух* и на секундарно *-уша*, које се осамосталило и добило нову функцију — твори називе за бића женског пола“.

⁶⁰ Овај форманс овде нема своју основну функцију — граматичку, као флективни завршетак именица женског рода, већ деривациону, као моционни суфикс.

⁶¹ Именице с овим наставком овде означавају или занимање оном радњом која се казује основним глаголом (нпр. *чившара*), или значе ма какав појам који на било који начин стоји у вези са основном именицом (нпр. *чашмара*). Према Б. Ђорићу [132] потврде за овај суфикс имамо тек у 18. веку.

женка која рађа“ *койљара* (2); 5. „затворена и покривена просторија за смештај стокe“ *кошара*; 6. „смештајни објекти за сточаре у планини“ *платинара, чајмара*.

—АПА: 1. „мокраћа стокe“ *цишаћа*.

—АЧА:⁶² 1. „општи назив одрасле женке *Sus* способне за прашење“ *крмача*; 2. „недорасла женка која рађа“ *койљача* (2); 3. „дворога вила“ *куљача*; 4. „кичма код стокe“ *јрбњача*.

—ИЈА: 1. „мршава, слабо ухрањена животиња, кљусе“ *сакатија* (1); 2. „врата на тору“ *кајија* (2); 3. „место у планини са смештајним објектима за људе и стоку“ *бачија*; 4. „предмет за тимарење, чешпање стокe“ *чешајија*.

—ИЈБА:⁶³ 1. „одрасла женка *Sus* која се недавно опорасила“ *јрасиља*.

—ИНА: 1. „мршава, слабо ухрањена животиња“ *мрцина*, 2. „стајско ђубре“ *шорина*; 3. „гране које брсте козе или овце“ *брштина*; 4. „остаци од непоједене залихе чврсте сточне хране“ *оједина, отризина, кровина* (2); 5. „место на коме се напаса стока (државно)“ *ушрина*; 6. „развршено сено око стога“ *јодина*; 7. „дворога вила“ *набадина*; 8. „острижена вуна са јагњета“ *јарина* (2); 9. „очупана вуна са заклане или мртве овце“ *скубавина*; 10. „остатак вуне са овце коју су појели вукови“ *сјрвољина* (1), *вукодавина*; 11. „ишчешљана вуна“ *чешљавина*; 12. „делови тела стокe“ *јрбина* (2), *мешина*, 13. „труп животиње без главе и удова“ *шрујина*; 14. „врсте меса“ *јовеђина*, *шелеђина, јунеђина, овчина* (1), *јајњеђина, јаређина, свињеђина, јрасеђина*; 15. „мишићаво чврсто месо без масти“ *кршина*; 16. „козја длака“ *козина*; 17. „свињска маст“ *мачина*.

—ИЊА: 1. „стока неспособна за приплод“ *јаловиња*.

—(Н)ИЦА: 1. „женка неспособна за размножавање“ *јаловица* (1), *шширица* (2); 2. „женско младунче *E. caballus* од рођења до шест месеци“ *јдребица*⁶⁵; 3. „женско младунче *E. caballus* од шест месеци до две године“ *омица*; 4. „одрасла женка *E. asinus*“ *матарика* (1)/*мотарика* (2); 5. „женско младунче *B. taurus* од шест месеци до две године“ *јуница*; 6. „женка *O. agies* способна за јагњење“ *јајњеница* (1); 7. „женско младунче *Sus* од 20—40 kg“ *назимица*; 8. „свиња која се храни жиром у шуми“ *жировница* (1); 9. „назив за овцу према боји

⁶² Овде су именице различитих значењских типова, нпр. именице које именују женска лица што врше радњу основног глагола (*койљача*), име оруђа којим се врши радња основног глагола (*куљача*). Од именице *јрбина* се гради именица *јрбњача*, што именује појам који је сличан са оним што значи основна реч. У основи лексеме *крмача* је глагол *крмити*.

⁶³ Именице које значе женског вршњоца радње са глаголом у основи изводе се овим суфиксом. Ја сам забележила само један такав пример.

⁶⁴ Код именице типа *јовеђина* (називи за месо какве животиње) наставка *-ина* јавља се као завршни део једног ширег, сложеног наставка *-ешина* одн. *-еђина*. Код именица које означавају какво младунче наставак *-ина* не додаје се на праву, него на проширену основу која се завршава са *-еш* (изузев код примера *овчина*).

⁶⁵ Именицама овог типа наставак *-ица* служи као моцион знак, наиме, паралелно с именицама мушког рода на *-иц* имамо именице женског рода на *-ица*, а према именицама на *-е/-еша*, које означавају младунчад.

руна“ *белица*; 10. „недорасла женка која рађа“ *којилица* (1); 11. „врата на тору“ *врашница*; 12. „уређај за закључавање врата на штали“ *кључаоница* (1), *засовница* (1); 13. „сточарка на бачији“ *бачарица* (2); 14. „платнена торба закачена на врат запрежном коњу, из које се он храни“ *зобница*; 15. „веће звоно од ливеног метала“ *меденица*; 16. „заштитни прекривач за говеда“ *покравица*; 17. „врста јела“ *млечница*; 18. „дрвена посуда за ношење сира“ *чабрица* (1); 19. „увијени прамен вуне“ *илишница*; 20. „штеточина која напада суво месо“ *златница*; 21. „модрица код стоке“ *сињница*; 22. „инсект који напада говеда“ *шћиркљаница*; 23. „сточне болести“ *шћиркљаница*, *ошњаница*, *ршћиркљаница* (2), *мукавица* (2), *жушница*, *тронница* (2); 24. „гвожђе што се ставља на коњско копито“ *пошковица*.

—(Е)НИЧКА: 1. „мање звоно од ливеног метала“ *меденичка* (2); 2. „врата на тору“ *врашничка*.

—КА: 1. „женско младунче *O. aries* у другој години живота“ *двиска*; 2. „женско младунче *S. hircus* у другој години живота“ *двисарка*; 3. „овца са једном некорисном сисом“ *једносиска* (1); 4. „овца која има спреда вунату главу“ *бушка*; 5. „називи крава према боји длаке“ *белка* (2), *булка*, *сивка*, *илавка*, *шарка* (1); 6. „назив за овцу према боји руна“ *жујка* (2); 7. „женка која је родила три младунчета у исто време“ *шројанка* (2); 8. „уређај за закључавање врата на штали“ *кључанка* (2); 9. „смештајни објекат за сточаре у планини“ *шиљка*; 10. „сточарка на бачији“ *бачијарка* (1), *иланинарка* (2), *колибарка* (2); 11. „грана којом се означава забрана испаше“ *пошка* (2); 12. „нарамак сена“ *пошка*; 13. „завршни део бича“ *шршка*; 14. „жица која се увлачи свињи у њушку“ *обрњушка* (1), *брњушка* (2); 15. „спрег од два пара волова“ *четверка*; 16. „прибор за процеђивање млека“ *цедалка* (2); 17. „суд за метење масла“ *бучка*; 18. „увијена вуна приправљена за предење“ *тпушка* (1); 19. „трака којом се вуна причвршћује за преслицу“ *подвешка* (1); 20. „сточна болест“ *слињавка*; 21. „врсте пастирских игара“ *човиња* (1) / *швиња* (2), *стојељка* (1); 22. „пастирска свирала“ *свирајка* (1).

—КИЊА:⁶⁶ 1. „кобила, овца, или свиња која се први пут ждреби, односно јагњак, односно праси“ *првескиња*; 2. „женка *V. taurus* способна за тељење“ *шелкиња*; 3. „крава која се тели“ *првошелкиња*, *другошелкиња*; 4. „крава неспособна за тељење“ *шћиркиња* (1); 5. „назив за кобилу према боји длаке“ *дораткиња* (2).

—ОВИНА/-ЕВИНА:⁶⁷ 1. „смрад од приплодног јарца“ *прчевина*; 2. „врста меса“ *козевина* (1); 3. „оно што се на дну суда ухвати од

⁶⁶ Овај је форманс по свом пореклу заправо конглативатив: састављен је од елемената двају суфикса *-ка* и *-иња*. О овом формансу уп. Б. Ђорђевић [132, 140-141]: „изведенице на *-иња* семантички разноврсне, које се не могу сместити у одговарајуће творбене типове, најчешће зато што су настале као резултат самосталне творбене функције суфикса у образовањима која нису ни могла имати мушки корелатив“.

⁶⁷ Овај форманс најчешће је у служби за извођење аугментатива-пејоратива, опет заправо форманс *-иња*, али сада као завршни део неког контаминираниог наставка. Лексема *слабушовина* данас се не осећа као аугментатив, а лексема *зајоревина* може да има призивок пејоративности, а у основи значи продукт или резултат радње исказане основним глаголом. У вези са овим уп. значење лексеме *прчевина* „месо ушкопљеног овна или јарца“ у чланку С. Живковића, *Речи на „овина“ и њихова значења*.

куваног млека“ *зајоревина* (1); 4. „задњи доњи део стомака код коња и говечета“ *слабушовина* (2).

—ОТИНА: 1. „мршава, слабо украњена животиња“ *лицојтина*.

—(‘)УГА: 1. „место где се ваљају, купају свиње“ *каљуга*⁶⁸ (2); 2. „дрво за терање и чување коња и говеда“ *мачуја*.

—УЉА:⁶⁹ 1. „крава која даје доста млека“ *млекуља*; 2. „стара крава“ *стиаруља* (2); 3. „грета у своду“ *кривуља*.

—(‘)УША:⁷⁰ 1. „називи кобила према боји длаке“ *зекуша* (1), *врањуша*; 2. „називи оваца према боји руна“ *калуша*, *мркуша*; 3. „звоно средње величине од плеха“ *клејешуша* (2); 4. „део руде којим се она везује за јарам“ *клајуша*.

—ЦА:⁷¹ 1. „одрасла женка *O. aries*“ *овца*.

3. Суфикси за означавање именица средњега рода

—АЛО:⁷² 1. „држак бича“ *бичало*; 2. „гвожђе којим се креше“ *кресало* (2); 3. „дрво за метење масла“ *буцало*.

—ЕНЦЕ:⁷³ 1. „младунче *E. asinus*“ *магаренце* (1)/*могаренце* (2).

—ЕЊЕ: 1. „бела маса добијена сирењем“ *сирење*.

—ИВО: 1. „вунени конач за плетење“ *илешиво*.

—ИЛО: 1. „место на коме се крми стока, или даје стоци со“ *крмило*; 2. „место појења стоке (напољу)“ *појило*; 3. „гвожђе којим се креше“ *отњило* (1); 4. „кеса за цеђење сира“ *цедило*.

—ИЊЕ: 1. „гране које брсте козе или овце“ *брстиње* (1).

—ИШТЕ:⁷⁴ 1. „место где се ваљају, купају свиње“ *каљиште*; 2. „место на коме је некада била колиба, односно, бачија, односно појата“

⁶⁸ Иако није сасвим прекинута етимолошка веза са речју *кал* „блато“, ова именица осећа се као делимично осамосталена.

⁶⁹ Именице са овим суфиксима не могу имати мушки корелатив. Овај форманс може да укаже на изразиту особину индичирану основном речи (*млекуља*, *кривуља*), а њиме је изведена и једна именица са погрдном значењском нијансом (*стиаруља*).

⁷⁰ Овај је суфикс по пореклу конглутинат, састављен од непродуктивног суфикса *-ух* и суфикса *-иа*. Именице на *-уша* најчешће означавају животињу одређене боје, женку према мужјаку, или какав предмет, а могу означавати и врсту траве. Према Б. Ђорђевићу, *Моционски суфикси...*, потврде за овај суфикс имамо први пут у 17. веку.

⁷¹ Лексема *овца* данас се не осећа изведеном речи, премда је, према многим ауторима, са овим наставком.

⁷² Већина наведених именица са суфиксима *-ало* и *-ило* може се схватити као *popina instrumenti*, (средство, оруђе за вршење неке радње). Из овог значења развило се и значење места за вршење онога што се означава основним глаголом (*појило* и *крмило*).

⁷³ Сложени наставак *-енце* добијен је по утледу на привидно такве наставке деминутива и хипокористика, код којих први слог тог привидно двосложног наставка уствари припада основи на коју се додаје наставак *-це*. У вези са овим уп. код М. Стевановића [122, 529—530]: „Наставак *-енце* се почео осећати као деминутивно-хипокористични наставак од именица средњег рода на *-е/-ена...* наставком се стало осећати *-енце*, које се додавало и другим именицама, нарочито именицама на *-е/еша*, сада на корен њихов“.

⁷⁴ Именице из мог материјала са овим суфиксом могу се сврстати у неколико семантичких типова. Оне значе место на коме је некада било оно што се именује речју у основи, место вршења радње (ове су именице изведене од глагола), део неког оруђа одн. справе, а имамо и једну именицу са аугментативно-пејоративном нијансом (*каљиште*). Именица *сиреште* својим се значењем не слаже ни са једним од наведених значењских типова, а оно је померањем од локалног прешло на инструменталско значење.

колибишће (1), појатишће (2), бачишће (2); 3. „ограђено место у пољу на коме се хране овце“ ранишће; 4. „место појења стоке (напољу)“ појилишће(1); 5. „ливада после косидбе, на којој се напаса стока“ сирњишће; 6. „место на коме се стока одмара на паши у време припеке“ иландишће; 7. „дрвена мотка која повезује јарам и плут“ ојишће (1); 8. „течност за сирење“ сиршће.

—ЈЕ:⁷⁵ 1. „талог који остаје при цеђењу млека“ русје.

—ЛО: 1. „урупана млечна масноћа“ масло.

—ЊЕ:⁷⁶ 1. „општи називи за чин оплодње код говеда и оваца“ бишање, мркање; 2. „састављање оваца од разних домаћина ради заједничке паше“ мешање; 3. „узимање (устима) млека од мајке“ сисање; 4. „скидање вуне са овце маказама“ шишање (1); 5. „прво чишћење оваца“ постризување; 6. „болести преживара/папкара“ штиркање, шровање.

—ЦЕ:⁷⁷ 1. „мање звоно од плеха“ звонце; 2. „клатно, прапорац у звону“ бренице.

—ЧЕ:⁷⁸ 1. „општи назив за младунче без обзира на сточну врсту“ бравче; 2. „јединка В. taurus“ говече; 3. „млад или мали бик“ бикче; 4. „младунче О. aries у другој години живота“ двиче; 5. „млад или мали вепар“ вејриче (1); 6. „млада мала свиња“ крмче (2); 7. „најкасније ојагњено јагње“ сујарче; 8. „најстарије јагње једног пролећа“ сјајарче; 9. „јагње за Ђурђевдан“ ђурђевче (2); 10. „младунче рођено од недорасле женке“ којилче (1)/којилче (2); 11. „једно од два, или једно од три младунчета рођена у исто време од исте мајке“ близначе, шројанче; 12. „младунче рођено пре времена“ недоноче; 13. „младунче које још сиса“ сисалче, дојче (2); 14. „младунче које сиса туђу мајку“ подојче, крадљивче (2); 15. „мала штала“ шталче;⁷⁹ 16. „мала кошара за смештај младунчади“ кошарче; 17. „мали тор“ шорче (1); 18. „дрвена посуда из које говеда једу зрнастиу храну“ сандуче (2); 19. „мање звоно, меденица од ливеног метала“ меденче; 20. „мањи чабар, посуда за ношење млека у пољу“ чабриче (1); 21. „мањи бакрач, посуда за кување млека у пољу“ бакраче (1); 22. „врста пастирске свирале“ дудуче.

⁷⁵ Премда је овај форманс у служби грађења збирних именица, код ове се именице губи колективни карактер и она значи оно што и именица од које је изведена (рус у значењу „трун“).

⁷⁶ Сви су примери из мог материјала глаголске именице мотивисане глаголима, а које означавају вршење глаголске радње. О овим именицама уп. велики рад Ј. Вуковића [28].

⁷⁷ Ово је једини наставак за грађење деминутивних и хипокористичких именица средњег рода, у овом облику, и у облику деривата *-енице*.

⁷⁸ Именице са суфиксом *-че* употребљавају се као деминутиви основних речи, стога што означавају или младо биће (младунче животиње), или некакав мали предмет. О пореклу суфикса *-че* писао је Б. Марков [71]. Овај аутор сматра да је овај суфикс настао највероватније на домаћем тлу, али да је балкански утицај условно његову велику распрострањеност. Марков сматра, такође, да није случајност честа појава овог суфикса у овим језицима, чије је становништво у додиру са влашким елементом. „Друго је питање, међутим, да ли је наставак *-че* аутохтон у румунском језику, односно у влашким говорима. По свему изгледа да он ту није стар и врло је могуће да је позајмљен из суседних словенских језика“.

⁷⁹ Потврду да суфикс *-че* може дати деривату и овакву значењску нијансу налазимо и код Б. Маркова [71, 237]: „за неке именице на *-че* везује се, више или мање, пејоративна нијанса, која је уосталом својствена и другим експресивним наставцима“.

4. Двострука суфиксација

Под овим насловом наводим неколико примера код којих је уочена двострука и вишеструка суфиксација:

- ар + -ка: *двизарка, колибарка, бачијарка, иланинарка;*
- ар + -че: *двизарче;*
- ар + -ица: *бачарица;*
- ан + -ин: *чобанин;*
- ав + -ина: *скубавина, чешљавина;*
- ав + -ица: *шћиркљавица, мукавица;*
- аљ + -ка: *цедаљка;*
- ев + -ина: *козевина, зајоревина;*
- еи' + -ина: *шелећина, свињећина;*
- љив + -че: *крадљивче;*
- ољ + -ина: *сћирвољина;*
- ов + -ница: *жировница;*
- уш + -ка: *јртушка;*
- уш + -ов + -ина: *слабушовина;*
- џк + -ар + -ник: *јајанчарник.*

Префиксална творба код именица

У поређењу са суфиксима, префикси су као творбено средство слабије плодни, односно, префиксалном творбом настало је много мање именица него суфиксалном.

ЗА—: 1. *зајоревина*; 2. *засиј*

ИС—: 1. *исјаиша*

НА—: 1. *назимац*; 2. *навиљак*; 3. *набадина*

НЕ—: 1. *недоноче*

О—: 1. *ограђа*; 2. *оједина*; 3. *ојризина*; 4. *обрњушка*; 5. *окови*

ОТ—: 1. *ошкос*; 2. *ошпадак*

ПО—: 1. *подојче*; 2. *појасак*; 3. *појаиша*; 4. *покровац*; 5. *покравица*; 6. *пошћирзување*; 7. *пошћирја*; 8. *пошћириз*

ПОД—: 1. *пошћковица*; 2. *пошћсмац*; 3. *подвешка*; 4. *подвод*

ПРЕ—: 1. *предава*; 2. *пресук*

ПРИ—: 1. *придава*

ПРО—: 1. *промуз*

С—: 1. *свод/сводови*

У—: 1. *убијач*

Из наведених примера могу се издвојити и две лексеме које су двоструко префигиране: *не — до — ноце* и *пошћ — с — мац*. Нешто више од половине овде наведених префигираних именских лексема настало је истодобним деловањем двају творбених начина: префиксацијом и суфиксацијом. Неке именице настале овом творбом у творбеној су вези с предлошким изразом, па префикси постали од предлога чувају предлошко значење и обично значе *место нечега у односу према нечему*.

Деривациона синонимија

Овај проблем посматран је на целокупном материјалу са испитиваног терена. Најпре су тражене истозначне лексеме код којих је различит суфикс уз исту основу, а затим оне код којих је различит префикс уз исту основу. Примера за суфиксалну творбу има двадесетак, док се за префиксалну творбу у овом материјалу нашао свега један пример. Различити суфикси уз исту основу углавном су распоређени тако да се уз један суфикс који се јавља у оба пункта, другачији суфикс јавља само у једном од та два пункта. Код малог броја примера среће се уз исту основу један суфикс у првом пункту, а други суфикс у другом пункту. Овде треба издвојити и две истозначне лексеме (забележене у оба пункта), код којих се уз две различите основе јављају исти префикс и суфикс: *о – јед – ина* и *о – іриз – ина*.

а) Суфиксална творба

1. *дораша* (1,2) — *дорашкиња* (2)
2. *плавча* (1,2) — *плавоња* (1,2)
3. *шширкиња* (1) — *шширица* (2)
4. *койлици* (1) — *койлича* (2) — *койлиџара* (2)
5. *јаџанчар* (1) — *јаџанчарник* (1)
6. *врашњица* (1,2) — *врашничка* (1)
7. *бачијар* (1) — *бачар* (2)
8. *бачијарка* (1) — *бачарица* (2)
9. *брштина* (1,2) — *брштинџе* (2)
10. *појило* (1,2) — *појилиште* (1)
11. *меденче* (1,2) — *меденичка* (2)
12. *јармац* (1) — *јармак* (2)
13. *цедњак* (1,2) — *цедљака* (2)
14. *чабрица* (1) — *чабриче* (1)
15. *бакрач* (1,2) — *бакраче* (1)
16. *шрвољ* (1) — *шрвољина* (1)
17. *ірбњака* (1,2) — *ірбина* (2)
18. *слабина* (1,2) — *слабушвина* (2)

б) Префиксална творба

1. *иридава* (1) — *иридава* (2)

Сложено-суфиксална творба

У мом материјалу, у целини творбеног система, сложенице чине незнатан део твореница (као и иначе у српскохрватском језику), поготово чисте сложенице. Забележила сам само један такав пример — *самџас* (2) „напасање стоке без чувара“. Навешћу овде и сложенице настале истовременим деловањем двају творбених начина — слагањем и суфиксалном творбом *ірвошелкиња* (1,2), *другошелкиња* (1,2), *једносиска* (1), *чиношшешник* (1,2), *живодерац* (1), *букодавина* (1,2). У свим наведеним примерима, без обзира на састав и тип сложених именица, као интерфикс долази спојни морфем *-о-*.

Закључне напомене о именским афиксима

Треба свакако истаћи да је број префигурираних и сложених именских лексема у односу на целокупни материјал минималан, што се за суфигуриране именске лексеме никако не може рећи.

Када је реч о суфиксалној анализи, треба рећи да је уочљив велик број и ниска фреквенција појединих суфиксалних типова. Најнижу фреквенцију имају следећи суфикси: (K_м) -*ер*, -*ин*, -*ић*, -*лук*, -*ољ*, -*ув*, -*ушан*, -*ча*, -*ција*; (K_ф) -*а*, -*ава*, -*аља*, -*аћа*, -*иља*, -*иња*, -*ичка*, -*ца*; (K_н) -*енице*, -*ење*, -*иво*, -*иње*, -*ије*, -*ло*, -*це*. У ову групу издвојени су суфикси чији број потврда не прелази два. У следећу групу издвојени су продуктивни суфикси, семантички мултивалентни наставци, наставци са бројем потврда изнад десет: (K_м) —(‘)*ак*, -*ац*; (K_ф) -*ина*, -(н)*ица*, -*ка*; (K_н) -*че*.

У вези са творбеном истозначношћу (овде нећу набрајати сва општа творбена значења и различите суфиксе којима се она изричу) рећи ћу само да се из ове грађе може на први поглед издвојити неколико различитих суфикса за изрицање деминутивности (о томе уп. даље у овом одељку) и више различитих суфикса којима се изражавају карактеристике појединих животиња, наиме, дају имена за њих према њиховој боји или некој другој особини. Називе одн. имена за животиње могу означавати именице изведене овим наставцима: -*ак*, -*ан*, -*ац*, -*ач*, -*ко*, -*лија*, -*оња*, -*ушан*, -*ча* (K_м); -*а*, -*ава*, -(‘)*ара*, -(н)*ица*, -*ка*, -*киња*, -*уља*, -(‘)*уша* (K_ф); -*че* (K_н).

Кад је реч о префиксалној анализи, запажен је релативно значајнији број потврда једино код префикса *по-*, док су остали префикси углавном заступљени са једном или две потврде. Број префигурираних лексема подједнак је код именица мушког и женског рода, а незнатан код именица средњег рода.

У оквиру овог одељка истаћи ћу и неколико појединости карактеристичних на морфо-деривационом плану. Забележила сам напоредног појављивања сингуларске и плуралске форме у истом значењу, нпр. *свод/сводови* (1) или *подвод/сводови* (2). Случајеве искључивог јављања плуралске форме имам у групи назива за коњску и магарећу опрему, као нпр. *шћранте*, *дизине* (1)/*дезине* (2), *бисази*, *сћете*, у групи назива за неке грађевинске елементе (на смештајним објектима за стоку), као нпр. *ротови* (1)/*кривуље* (2), *билићи*, и у појединачним примерима *пошмаци*, *окови* (1)/*сајнице* (2). Код ових лексема дошло је до лексикализације плурала у зависности од самог предмета који се појављује у пару, или у већем броју од два. Диференцијација назива женског младунчета *O. agies* и *S. hircus* у другој години живота извршена је уз помоћ двоструке суфиксације у другом случају, те имамо назив *двизарка* „женско младунче *S. hircus* у другој години живота“ према називу *двиска* „женско младунче *O. agies* у другој години живота“.

О различитим творбеним суфиксима уз исти корен, а у вези са везаношћу одређене боје за поједине врсте, стоке, уп. на стр. 32, у одељку о именима животиња према боји длаке.

Једно од два основна значења што их могу имати именице изведене од именичке основе је смањено или увећано оно што значи основна реч, тј. деминутивно-хипокористично, или аугментативно-пекоративно значење. Творбено значење ових речи је обично стилски

обележено и таквих примера има у мом материјалу. Навешћу суфиксе који у лексемама из мог материјала носе искључиво деминутивно-хипо-користично или аугментативно-пејоративно значење: *-ић, -ишка, -че, -це, -енице; -оња, -овина/-евина*. Има и неколико суфикса који, поред основног значења, у појединим лексемама могу имати деминутивно (*-ка, -(н)ица*), или аугментативно (*-ина, -ућа, -уља, -ара*) значење.

Деминутивно значење углавном се очувало за означавање појединих малих (одн. младих, ако се ради о животињама) реалема: *бравче, бикче, мајаренце, сујарче, кошарче, меденче, чабриче, звонце*;⁸⁰ *насупротив рејим примерима десемантизације деминутивног суфикса: ђенка, глестица, дудуче, товече*. Код неких назива бикова/волова према боји длаке (*ђлавоња, булоња, шароња*) и у два појединачна случаја (*мачина* и *слабушовина*) дошло је до десемантизације аугментативно-пејоративних суфикса *-оња, -ина* и *-овина*. Овде ћу навести и именице са стилски обележеним значењем аугментативности-пејоративности: *прчевина, зајоревина, сјаруља, каљућа; мачућа, чившара, кокошара, којиљара*. Семантичка нијанса може доћи од погрдног значења основе, нпр. *којиљара/којиљача, којиљче*, али и сам суфикс даје деривату посебну значењску нијансу, тако да имамо и пример пејоративног значења умањенице зависно од контекста: *ишљалче*, када означава шталу од слабијег материјала. Умањенице одн. увећанице мотивисане су именицама сва три рода, а готово су све женског рода, док их најмање има у мушком роду.

Префиксална творба глагола и неки интересантнији глаголски форманти

Број глагола у мом материјалу није занемарљив, те су стога и обухваћени овом анализом, без обзира на творбenu неспецифичност великог броја забележених глаголских лексема.

Префиксација је најплоднији творбени начин код глагола. Поједини префикси у овом материјалу имају алтернанте, односно, јављају се у више аломорфа: *обезвучен (под- с алтернантом пош-, из- с алтернантом ис-, раз- с алтернантом рас-), окрњен (из- с алтернантом и-, са- с озвученом алтернантом з-)*. Овде дајем инвентар узбучених префикса код глагола:

ДО-: *досели;*

ЗА-: *залужи (се), зајасу се, задуву се, зајландује, зајретне, зајарми, засече, зајоји се;*

ИЗ-/ИС-/И-: *измејне се, изјалови се, изјајњи, изрине, избачева, исели, исјасу, исјретне, измеша, избрка;*

НА-: *надави, набрекне;*

О-: *ошрбољи се/ошромбољи се, ошејне се, ождебе се, ошеји се, ојајњи се, окози се, ојраси се, окоји се, облизни се, ошројани се, очисти;*

⁸⁰ Ови примери и примери дати код десемантизације аугментативно-пејоративних суфикса, примери код којих се експресивна нијанса потпуно губи, могу се објаснити тиме што су дугом или честом употребом постали обичнији од основне речи, те је у овим случајевима замењују.

ОТ-: *ошћушћи*;
 ПО-: *поврће се, поврћа, побрка*;
 ПОД-/ПОТ-: *подмлади, подбаци, подметине, пошсисује/пошсисава, подрине, подлева, пошкисели се*;
 ПРЕ-: *преноси, прејросише, прејреће, претори, преживље*;
 ПРИ-: *привреми, придава, прибира*;
 РАЗ-/РАС-: *разбукари се, расиреће, разјарми, разлева*;
 С-/З-: *скрде се, сроде се, спада, служи (очисти говеда), збере се*;
 У-: *уваља се, уваљушка се, ушљива, уреће, укида*;
 УЗ-: *узјане, узвишћи/узбучи*.

Као што се из приложене класификације може видети, најфреквентнији су префикси *из-/ис-/и-* и *о-*, а само по један пример забележен је за префиксе *до-* и *ош-*. Већина ових глагола, творених префиксалном творбом, перфективног је вида. Овде наводим неколико несвршених глагола с префиксом: *поврће се, пошсисује/пошсисава, преноси, прибира, разлева*. Префикс најчешће модификује значење основног глагола, али и у мојој грађи могу се наћи примери код којих префикс долази на свршени глагол таутолошки, из формалних разлога, нпр. *надави, ошћушћи*. Глаголи творени префиксима који постоје и као предлози понекад имају творбено значење које одговара темељном значењу предлога. Неки од таквих глагола обично захтевају и тај предлог, нпр. *изрине из шћале, исиреће из јарма, подбаци под краву, уреће у јарам*.

Два различита префикса имају лексеме којима се означава скидање ама са коња, или јарма са говечета: *расиреће* (1) и *исиреће* (1,2). И лексеме којима се означава стављање јарма говечету имају два различита префикса: *уреће* (1,2) и *заиреће* (2). Семема „пре времена покренути, измешати кајмак са млеком“ означена је двома различито префигираним глаголским лексемама: *избрка* (1) и *побрка* (2).

На овом месту навешћу и парове истозначних глаголских лексема код којих се разликују одређени форманти:

1. *уваља се* (1) — *уваљушка се* (2);
2. *ошрбољи се* (1,2) — *ошромбољи се* (1,2);
3. *пошсисује* (2) — *пошсисава* (2);
4. *мркори* (1) — *мркуће* (2);
5. *бачијари* (1) — *бачари* (2);
6. *кирија* (1,2) — *кирицише* (1);
7. *криви* (1) — *кривље* (2).

Неки интересантнији придевски афикси

Различно префигираним трпним придевима, *ошћројен (коњ)* (1) и *ушћројен*, означава се кастрирани мужјак *E. caballus*.

Грло које се увек издваја из стада означено је на испитиваном терену такође двома различито префигираним придевима: *засшраничаво (грло)* (1) и *нашшраничаво* (1,2).

Навешћу и три пара придевских лексема од којих је једна у пару непрефигирана, а друга префигирана: *пуйава (свиња)* (2) — *запуйавела*

(2); *кржљава* (*сйока*) (1) — *закржљавела*; *брљива* (*овца*) (2) — *обрљавела* (2).

Треба свакако навести и неколико парова истозначних придевских лексема различито суфигираних: *мекоглав* (*коњ*)(1) — *мекоглавас*(2); *ирек* (*бик*) (1,2) — *ирекас* (1,2); *бућкаста* (*овца*) (1) — *бућкаста* (2); *власна* (*вуна*) (1,2) — *власнаста* (1) — *круйновласнаста* (1); *штимави* (*вуна*) (1) — *штимчава* (1).

IV. ЕТИМОЛОШКЕ БЕЛЕШКЕ

Ова етимолошка анализа замишљена је првенствено као груписање етимолошки проблематичних лексема из мог материјала у одговарајуће скупине.

1. Аутохтоне словенске лексеме за које Скок [115] даје поуздано словенску етимологију: *иуре се* (s.v. *иуриши се*), *рус* (s.v. *шресџи се*), *сметешњак* (s.v. *месџи*), *шрљак* (s.v. *шрџи I*), *бренице* (s.v. *бркнџи*), *кровина* (s.v. *крџи се*), *билићи* (s.v. *биџи²*), *суџици* (s.v. *ирџици II*), *резак* (s.v.v. (a)к', *рџати*), *засовница* (s.v. *сунџи*), *иуздрави* (*месо*) (s.v. *иуздо*), *руда* (*вуна*)(s.v. *рудо²*), *рејава* (*овца*) (s.v. *рахао*), *суџира* (s.v. *ириџи*), *шеник*(s.v. *иакнџи*).⁸¹

2. Лексеме за које Скок нема решења, али се са великом поузданошћу може претпоставити словенска етимологија: *иер(к)ас* (*ован*)(s.v. *иџро*), *иарке*, *иуриџич* (s.v. *ирџи се*), *зло* (*ирло*)(s.v. *здо*),⁸² *иоскокаста* (*сйока*) (s.v. *скок*), *ируда* (*овца*) (s.v. *ируцаџи се*), *сињац* (s.v. *сињ²*), *сињица* (s.v. *сињ²*), *ток* (s.v. *иџи*), *кроџе* (s.v. *крџак*), *куџуран* (s.v. *кџаџ*), *подсмаџи*.

3. а) Турцизми који су препознати и код Скока и код Шкаљића [142]: *буљук* (Скок s.v. *бџ²*)⁸³ *сакатија* (Скок s.v. *сакџија*), *шекме* (Скок s.v. *иџкне*), *баџиџија* (Скок s.v. *баџи*), *каул* (Скок s.v. *каул*), *каџари* (Скок s.v. *каџариџи*), *кускун* (Скок s.v. *кускун*), *јар* (Скок s.v. *аџар*), *ароми/арум* (*коњ*) (Скок s.v. *арум*), *иердо* (Скок s.v. *иџрда*), *иокмак* (Скок s.v. *иџкмак*).

б) Турцизми који су препознати само код Шкаљића: *чивџар* (a) (s.v. *чиџија*), *сулдрма* (s.v. *сџлдрма*).

4. Грецизми који су препознати код Скока: *иџириџица* (s.v. *иџириџиџа*), *иелер* (s.v. *киџер*)⁸⁴, *мандра*(s.v. *мандра*), *виџија* (s.v. *оџџаџа*).

⁸¹ Код Скока налазимо и *ишеник*(Винковиц) „житна мера“.

⁸² У овом примеру дошло је до семантичког померања, а усмена потврда колеге Михајла Шћепановића да се у Шавнику каже *зло коњ* за жилавог, издржљивог коња, као и пример *зло: злој работник* „вредан, способан“ рус. дијал. (В. Даљ) [38] могу помоћи да се ова семантика расветли.

⁸³ У раду М. Адамовића [1, 65] аутор говори о пореклу ове лексеме из турских дијалеката.

⁸⁴ Ово је балкански турцизам грчког порекла. Уп. и В. Михајловић [80, 202].

5. Остале етимологије: *брѣтѣа* (Скок s.v. *брѣтѣа*), *саѣлук* (Скок s.v. *саѣлук*), *варди*⁸⁵ (Скок s.v. *твардија* БЕР [24] s.v. *вардя*).

6. а) Лексеме за које код Сока нема решења (има одредницу), а ни у осталим словенским етимолошким речницима није се могло наћи задовољавајуће решење:⁸⁶ *карабе* (s.v. *карабе*), *оме* (s.v. *охме*), *белмуш* (s.v. *бѣлмуш*), *шѣиркѣица* (s.v. *шѣиркѣл*), *њераз/нерез* (s.v. *мрѣјестѣ*), *рња* (s.v. *хрнав*).

б) Лексеме за које код Сока нема одреднице, а у другим словенским етимолошким речницима није нађено одговарајуће решење: *кишња*, *шѣим*, *шѣулбак*, *радун*, *ћойка*, *зама*.

7. Лексеме за које код Сока није нађено задовољавајуће решење, али решења има у другим словенским етимолошким речницима: *чучуљајка* (СП [116] s.v. *чиѣати*, Геров [34] s.v. *чючюль*), *бућ(к)асѣа* (*овца*) (SP s.v. *бучати*²) *шѣивољи* (Фасмер [136] s.v. *шавѣль*), *чурка* (SP s.v. **ѣурѣати* : *ѣуркати*) *буричка* (SP s.v. **buriti*), *тпрушка* (ЭССЯ [48] s.v. *гъчгул'а*), *чипа* (SP s.v. **ѣпанъ*), *ѣибане* (SP s.v. **ѣбанъ*, БЕР s.v. *ѣжбан*, *ѣжубан*), *човањ* (SP s.v. **ѣбанъ*⁸⁷).

Етимолошка анализа прикушѣног материјала несумњиво показује да је у великој мери на испитиваном терену очуван стари словенски фонд речи из области терминологије пастирства, а такође се на конкретним примерима може констатовати невелик степен страног утицаја, пре свега турског језика. Одсуство стране лексике показује старост овог лексичког комплекса и његову оформљеност пре импортовања лексике из других језика. Међу забележеним речима нашле су се и оне које опстојавају у карпато-балканском ареалу: *колиба* (1), *коѣилѣ* (1)/*коѣилѣ*(2), *урда* (1), *балеѣа*, *шѣи чуљ*, *ћуљи уши*⁸⁸, *шѣиуркиња* (1)/*шѣиурица*, *чобанин*, *мачуѣа*, *барзасѣа коза*, *шѣурма* (2), *бач* (2), *самар*, *ѣрч*, *ѣѣаја* (1), *мурѣа* (2)⁸⁹, *суѣарѣ*. Њима треба додати и словенске лексеме заједничке балканским одн. карпатским језицима: *кошара*, *обор*, *ѣокровац*, *сируѣика*, *ѣедило*, *брав*, *вѣме*, *ѣемерѣка*, *мѣшање*. Веома је важно истаћи да је, за разлику од балканске влашке терминологије која је продрла све до Карпата, те се среће и у испитиваним пунктовима, изостала очекивана свежа, рецентна румунска лексика, да у материјалу нема очекиваних новијих румунских

⁸⁵ О корену *вард-* као германском, а дошлом јужним Словенима из романских језика, говори Б. Шљивѣи-Шимшић [144].

⁸⁶ То што за ове лексеме није нађено задовољавајуће етимолошко решење никако не значи да би се оне могле третирати као румунизми.

⁸⁷ Интересантно је да су лексеме *ѣибане* и *човањ* потекле из истог прасловенског етимона **ѣбанъ*.

⁸⁸ По Клепиковој [63, 93] овај је глагол у јужнословенским језицима другостепено образовање у поређењу са придевом, али које чува с њиме семантичку везу.

⁸⁹ У К. Виру постоји само надимак *Мурѣа*. Код Д. Петровића [91, 136] налазимо *мурѣа* „дуд црвенкасте боје“ и презиме *Мурѣашки*.

утицаја. У оквиру испитиване термилошке скупине не би се могла издвојити одређена семантичка поља с обзиром на мање или веће учешће лексике страног порекла, али се може рећи да се видније запажа турски утицај код назива везаних за коње и млеко.

V. ПРИЛОЗИ ИЗ ФОЛКЛОРА

У овом одељку цитираћу неколико изрека, веровања, поређења, једном речју, неколико народних зрна мудрости везаних непосредно или посредно за гајење стоке и свакодневни живот сточара на терену Кривовирског Тимока. Ова је грађа прибележена узгред, како се сама кроз причу указивала и наметала.

У Кривом Виру забележила сам једну кратку причу која врло сликовито приказује крајње небрижљив однос сточара према магарцу: „Разговарали коњ и мајдрац. Каже коњ: „Нитиша їдре од бобдво сєно“. А мајдрац одговара: „Їма їдре-їразне їдсле“. У Кривом Виру бележим и четири изреке-поређења: *нос му ки да їа удїрило маїдре; жїви ки крља без дїје; дїје ти ки шеник; крїшак ко цебане.*

Једна пословица из Кривог Вира је заправо савет који се даје приликом остављања стоке за домазлук, или приликом куповине стоке на вашару, а односи се на „чарапастог“ коња, тамног коња са белим ногама: „Ако-је-једна бєла, да дїш брїшїу; ако су две бєле, да дїш комшїје; ако су шїрї бєле, да-дїш на-кланїцу“. У истом селу дознала сам и за два веровања: једно говори о томе како не ваља првог дана код стоке у планини носити јаја, јер ће да „удїри на вїме“ овцама; по другом веровању „док їрївиш цїцвару, мїра да лїжеш“.

Ево и неколико изрека које се чују у говору мештана Јабланице: *бдїе да чїваш сїїд овце но једно дєтїе; дчи ти ки у вдла; шїша с уїлїћеш ки ждрєбе їред рїду; залєїїла му се мешїна за їрбїну (веома мршав брав). У Јабланици сам прибележила и две клетве: издїш те нїшо и нїїела се дабїда.*

За ову прилику бележим и два кривовирска микропонима у чијим се називима огледа веза са сточарењем: *Торовїшїше* и *Куси їдшок*¹. *Торовишише* је назив потеса у планини, где су некада, када се чувало много више стоке, били велики торови.

VI. ЗАКЉУЧАК

С обзиром на просторну ограниченост истраживања није могуће истицати никакве општије лексичке законитости, али треба на основу изнетог материјала извести неколике закључне напомене.

1) Највећи број забележених термина односи се на овце и говеда, што је разумљиво с обзиром на чињеницу да су ово најчешће гајене врсте животиња на терену Кривовирског Тимока.

2) Знатно је већи број термина који се односе на називе радњи, предмета и осталог у вези са животињама од броја термина који се директно односе на животиње.

3) Броју од 54 семантичка поља не одговара ни издалека толики број лексема које се појављују као репрезентанти категорије „општи назив“. Осим тога, треба рећи и да се као општи називи редовно јављају само просте лексеме. У мом су материјалу ти општи називи једнако често означавани или само једном лексемом без фонетско-творбених варијанти, или лексемом која се јавља у два различита акцентска лика (*бџа/бџџ*, *млџко/млџкџ*, *сџрџа/сџрџа*) пунктовски поларизована. Само један пут су се у функцији општег назива јавиле две различите лексеме: *колиба* (1) и *џојаџа* (2).

4) У односу на структуру лексема које се јављају у осталим квадратима семантичких поља може се рећи да неоспорно доминирају просте лексеме (у пољима бр. 11-23 јављају се готово искључиво прости називи), па се само за означавање изгледа и особина стокe и манифестовања полног нагона сложени називи и конструкције јављају као једини. Једино у квадратима семантичких поља који су посвећени називима животиња према боји длаке и називима врста меса јављају се сложене лексеме напореда са простим. Наводим неколико случајева где се иста лексема у оквиру истог семантичког квадрата јавља и као проста и као сложена: (*кравља*) *шџала*, (*шџељеђе*) *шџранџе*, (*кисело*) *млеко*, (*слаџко*) *млеко*, (*џресно*) *млеко*.

5) Прегледом свих простих назива из мог материјала може се установити велики број акценатски различитих ликова: *бџан/бџџн*, *сџиња/сџињџ*, *џландишџџе/џландишџџе*, *лџџа/лџџа*, *кџми/кџми*, *џџла/џџла*, *узџишџџи/узџишџџи*. Уколико се ова акценатска варијантност изузме, онда преостаје у целом материјалу свега десетак лексема које се јављају у различитим фонетским ликовима: *маџараџ/маџараџ*, *њераџ/њераџ*, *коџилџе/коџилџе*, *џармаџ/џармаџ*, *бџош/бџош*, *џридаџа/џридаџа*. Место јављања је критеријум на основу кога се разврставају сви фонетски ликови.

6) Прикушљену лексику карактеришу богате творбене могућности. Није занемарљив број морфолошки различитих ликова, пре свега оних са суфиксацијом моционог и немодионог типа: *дџџине/дџџине*, *узџо/узџа*, *шџџирџиња/шџџирџиња*, *каџишџџе* (1,2)/*каџџа* (2), *коџишџџа/коџишџџа/коџишџџа*, *сџџо* (1)/*сџџџо* (1,2), *враџишџџа* (1)/*враџишџџа* (1,2), *џџџа* (1,2)/*џџџџа* (2), *џџџа* (2)/*џџџџа* (2). Код малог броја примера среће се једна творбена варијанта у првом пункту, а другачија творбена варијанта

исте лексеме у другом пункту, наиме, различити творбени ликови углавном су распоређени тако да се уз један лик који се јавља у оба пункта, другачији лик јавља само у једном од та два пункта.

7) Највећи број семема из овог тематског подручја не одликује се великом лексичком варијантношћу, тј. код највећег броја семема долази до потпуне лексичке уједначености на испитиваном терену, као и до успостављања односа: једна семема према једној или највише две лексеме. Невелик је број примера у мом материјалу, где се за одговарајућу семему јављају на лексичком нивоу два различита назива у првом и другом испитиваном пункту: *шиљка/чучулајка*, *резак/сметљенак*, *урда/пловара*, *освојак/триушка*, *оњило/кресало*. Такође, у око педесет случајева одређене реалеме се лексички реализују искључиво у првом, или искључиво у другом пункту. У мом је материјалу сасвим незнатан број примера код којих се за исту реалију појављује већи број лексичких реализација: *кљусе* (1,2)/*раћа* (1,2)/*сакатија* (1)/*мрцина* (2)/*лишцотина* (2), *вратињаци* (1,2)/*вратињачка* (1)/*леса* (2)/*кајија*, (2)/*колиба* (1)/*појатија* (2)/*бачија* (1,2)/*шрљак* (1,2), *оједина* (1,2)/*отризина* (1)/*сенина* (1)/*кровина* (1,2).

8) Један одређен, исти тип мотивације присутан је само у неколико семантичких поља, те се о некој генералној мотивацији пастирских термина не може говорити. Термини за gravidне женке (*ждревна*, *сјатњена*, *сјрасна*) и термини за доношење младунчади на свет (*ждреби се*, *шели се*, *кози се*) мотивисани су самим називима младунчади. Неки од назива животиња мотивисали су термине за означавање особа које чувају стоку (*коњар*, *јоведар*, *овчар*, *шиљезар*). Називима везаним за напасане стоке обично је у основи глагол *паси*: *пашњак*, *попасак*, *сампас*. Код домаћих назива болести најчешћи основ мотивације је последица тог обољења (*сурици*, *црвени ветар*, *шухкавац*). Очигледан пример мотивисаности назива животиња према боји уочен је код великог броја зоонима: *белац*, *риђан*, *белоња*, *сивко*, *плавка*.

9) Творбеном анализом представљене су главне деривационе могућности и инвентар афикса из нашег материјала, као и доминантна творбена значења. Ова анализа обухватила је: суфиксалну, префиксалну и сложено-суфиксалну творбу код именица, префиксалну творбу глагола и неке интересантније глаголске форманте, неке интересантније придевске афиксе, а осим тога, истакнута је и деривациона синонимија одређених именских афикса. Творбена анализа је показала да је број префигурираних и сложених именских лексема у односу на целокупни материјал минималан, што се за суфигуриране именске лексеме никако не може рећи. Када је реч о суфиксалној анализи, треба рећи да је уочљив велик број различитих наставака којима се творе именице, али и ниска фреквенција појединих суфиксалних типова. Посебно су издвојени суфикси који носе деминутивно-хипокористично или аугментативно-пејоративно значење. У оквиру деривационе синонимије фиксирано је двадесетак примера за суфиксалну творбу, док се за префиксалну творбу у мом материјалу нашао свега један пример.

10) У тематском домену којим се бавим инфилтрирање страног лексичког материјала само је спорадично. Основни фонд пастирске терминологије јесте словенски. На терену Кривовирског Тимока регистрован је одређен број карпатизама, а турски утицај видније се запажа само у два тематска подручја у домену обрађене лексике. Податак да у овој терминолошкој скупуни изостаје свежа, рецентна лексика румунске провенијенције делује изненађујуће с обзиром на чињеницу да на терену К. Тимока представници Срба и Влаха живе у релативно блиском контакту.

VII. ТЕКСТОВИ

Па ми смо раније, када смо чували овце, ми се сакупимо овчари, ми се сакупимо овчари и онда шта ће да радимо, овце пасу, ми онда ајде да играмо мало калишопу, клис, онда ту има човињка, разне игре има ту још. Да, има и оно педање, шта ти ја знам, сас тојагу, кој више дас одбаџи, он седи, а она кој најближи, он иде то дондси и тако то проводимо дани. Овце зашландују тамо на планиште, ми шта ће да радимо, играмо се. Друго не знам још шта све нисмо радели као деца ... смо играли. То се оде даску направи а онда се направи једна линија, па се то побје у земљу и онда ми гађамо то с камен и онда кад колко одбаџиш с камен далеко, онда те линије мериш са стопала, с ндге. Па знаш, знаш, знаш како клис се игра. Направи се, побје се тојага у земљу и онда се направи једно тридесет сантима мало четвртасто дрво, зареже се с једне и с друге, зареже се с једне и с друге стране на отклис и онда стави се на ону тојагу и сас другу тојагу се гађа, онај тамо треба да ухвати, ако не увати, онда он мора да, да ндси код куће... Онда ту има човињка, после тога играмо човињу. Направи се, кад има муса, дрво од које ствара мусу и то заокруглимо и онда играмо. Направимо рупу, то је у виду ко сад што се игра ово на лед и направимо на тојаге и кажемо, то стари дбичај, доле буцу с то ударамо, ону човињу и тако играмо и ту човињу, и ту има те разне игре на сви начини. А има још једна игра, зове се педање. Седнеш, а можеш и да кљекнеш на колена, и онда удараш од земљу тојагом, а онда кад је удариш, она се педа. Чија оде најдаље, тај си седи, а чија најближе, он стално иде, покуља оне тојаге и дондси, и те значи игре тако се завршавају.

Ето, раније смо ми чували ту сток по планине. Неко имао колибу овако прављену од дрвета, неко платинару и кад дође април месец тамо, ми кажемо од Благовести, то је негде шести, седми април, ми ту стоку иселимо на пашу. Тамо оду махом ови старији људи, деца ко има, ко има, кој нема, он оде неки млађи. Та се стока истера тамо на пашу. Ко има добре стаје, ове зграде, штале, ко нема-он појте,

свѣдови, ђнда ту љма наслони за ту стѣку. Їзјутра тѣ се мѹзе. Рѣније су биле мѣндре, тѣмо се кѣже, по на двѣ, трѣ мѣсте код нас било тѣ у Крѣвом Вѣру, кѣже се бачѣја. Тѣ су долѣзили, вѣљда су бѣли Македѣнци, штѣ ти јѣ знѣм, тѣ ђни прѣве сѣра. Тѣ се сѣра звѣло бѣскија, такѣ се звѣло и ђни тѣј сѣра сирѣли, гдѣ тѣ продавано, одвѣжено, тѣ мѣ нѣ знамо, мѣ прѣдамо млѣко. Кад тѣ прѣстане, мѣ пѣсле тѣмо код колѣбе подлѣје се, прѣви се сѣра, цѣди се, сѣчу се велѣје, прѣтѣска се тѣмо, тѣ тѣки ђбичѣј. Мѣхом се тѣ и данѣс тѣко рѣди. Ёте, тѣ толѣко. Па ѣто, мѣ сѣлимо ђвце, ђнда говѣду, мѣслим крѣве кѣ љма, кѣ је мѣло удѣљенији од овѣмо, од штѣте, од ливѣде, ђни истѣрају и свѣње. Оне мѣло жѣре. Їма тѣмо и пѣшѣаци гдѣ пѣред потѣци зелѣна трѣва, мѣло пѣсу, жѣре, љду у кѣжљак, рѣју тѣмо по кѣмен и тѣко тѣ. Дрѹгу стѣку нѣма и по нѣко чѹва по нѣког магѣрца. Тѣ му слѹжи, нѣси млѣко, прѣда на мѣндру, нѣси вѣду, нѣси вѣду, ђнда се стѣви на магѣре самѣр, а ђнда на самѣр се стѣве брѣнте, мѣ кѣжемо. Тѣ се направѣ од плѣк чвѣс на магѣре, јѣдно с јѣдне стрѣне, дрѹгу с дрѹгу вѣже и тѣко нѣсиш. Дрѹго, нѣко љма кѹј корѣсти од стѣри људи, не мѣж да нѣси дрѣва на лѣђа, ђн му направѣ ѣм прѣтен или од ткѣнице тѣ скрѣпи, вѣже и мѣли ждрпчѣник и вѣже му дрѣва и ђн тѣ вѹче за код колѣбе да лѣжи вѣтру. Дрѹго ништа, љде ђно и толѣко.

За магѣре љма јѣдна нѣзгодна мѹшица, ђни зовѹ кѣњска мѹшица. Рѣније дѣца тѣ корѣстила. Када се магѣре натовѣри, бѣло с млѣко у тѣм брѣнтама, љли рѣцимо вѣду нѣси, дѣца ѹзму онѹ кѣњску мѹшицу и стѣве магѣрету, тѹре магѣрету међу нѣге. Магѣре је у стању да свѣ онѣ самѣр полѣми, онѣ брѣнте, док тѣ мѹшица од нѣга не отѣдне, магѣре се вѣља, удѣште не, не прѣтпѣстѣвља ни гѣзда, ни ниѣко за магѣре. Їма да лѣпче док тѣ мѹшица од нѣг се не склѣдни. Толѣко. Знѣчи без млѣко. А тѣ млѣко се кѣсели у тѣ цибѣне и свѣко јѹтро се мѹзе и долѣва се и тѣ магѣре кад нѣки пѹт... Ту овчѣр лѣжи ђгањ, тѹ магѣрац бѹде с тѣ, с овѣ брѣ, како се... с тѣ кѣсело млѣко у овѣ, у цибѣне, у цибанѣни се носѣла и вѣда рѣније, да би бѣла лѣдна. Тѣ је дрѣвено без љчега, ишѹпљено и ђнда стѣвљено цибѣне од дрѣвени ђбручи. У тѣ цибѣне се сипѹје кѣсело млѣко и тѣмо де... и ђвце, магѣре, и тѣ млѣко ѹјесен, кад бѹде мѣло, ђно се помѹзи и сипѹје се у цибанѣни и кѣсели се за, за зѣму кад је најмаснѣје.

Тѣ су вѣћ шѣле. Јѣ мѣжда љу мѣло д уврѣдим мѣг шурѣка. Тѹ нѣгѣви стѣри, дѣде, ђни вдлели тѣ прѣче и ђнда тѣмо де борѣвили код колѣбе. Вн кѣже: брѣ Бѣто, бѣли су трѣ брѣта, брѣ Бѣто, кѣже, јѣ љмам рѣгѣти кѣњи. Како брѣ рѣгѣти кѣњи, кѣже, тѣко лѣпо, јѣ сам, кѣже, а онѣј дрѹги, кѣже, брѣте, јѣ сам набрѣо трѣ бѣчве јѣгоде, онѣ шѹнље,

дни се натакјуу кој ће више да слаже. Али један деда је био главни. Цепали се метрови и он борави код колибе, а отишли ту из село наши људи да цепају метрови и тамо се послонили код њега код колибе и сад дни ваздан цепену метрови. Они уморни, и он прича њима сву ноћ приче, а дни кад се пробуде окрену се, дни само потврде ону последњу реч што рече и он продужи даље да прича. И кад дошли неку вечер, толико је било зима, ноге им премрзле у чизме, у цокуле, шта имали на ноге и дни рекли: (тај се звао деда Милан) ту брѣ деда Милане, ала је ладно, ноге ни се све помрзле. Еј децо, каже, ви не знате шта су ладноће. Кад ја ставам, каже, грне да ми се вари уз догањ, с једне стране се смрзло, а с друге врѣ. То је стварно рече деда, ха ха ха ... Овај.. ставе се рогови на пример, има платинара на два рѣга, на три, или на три рѣга. То су рогови, издеље се дрво крушкѣво криво и у вр се (кад самар за магаре што се спрема), и у вр се засече, и проврти се сес зрно и удари се дрвен клин, те се споју поново, а мало навише удари се једна пречанка, исто се изврти (да не би се то размйцало), па се онда у, са страну ударе појанте, појанте ђпет на три мѣста. Од прву па на средину, па у ... и онда се нацепу бѣкове платине и у вр и све се наслања на онѣ, збодѣ се платине и у вр и све се наслања на онѣ, збодѣ се платине и две до друго, па трећа поклѣпи ону, па две до друго, па трећа поклѣпи и тако се то ради, тако се покрѣју. Видиш како, за ѓвце се прави другачије, исто рогови, исто се гѣр зарѣже и проврти и у вр се и закове та клин и мало навише ђпет удари рогови да се не размйчу, удари се та појанта и ђпет по дрвени клинови, али не као што за људи, него једна страна се покрѣва с платине скрѣз, а са друге стране с ударе на пѣла, пѣла рогови с удари по једна, не покрѣва се, мѣтка се стави де она половина и сам од пѣла па гѣр се покрѣва (и једна она задња страна цѣла, тако то је, то је да би мѣгло с једне стране да улазе ѓвце и да мѣж ти да уђеш да помѣтѣш тај тѣр). То је свѣд, а наслон само исто ти рогови се раде, али само с једне стране се наслѣне платине и покрѣје се до вр, а ова страна цѣла је отвѣрена унутра у тѣр. То је наслон. А одавно код нас плѣтови слаби, нема де да иде свиња, дни заграде мало, али свиња провали, иде у рѣпу, у градѣну, кукуруз. Стари људи то љзму и одсѣчу ракљу, па једно тридесет сантѣма гѣре на вр пѣсте дѣже, а доле ракља и онда ставе свиње то за врат. Одѣздо дѣска и проврте у правац онѣ ракље и одѣзго ставе дѣску и заглаве са заглавку да ѣно не мѣже да изађе и по пѣт сантѣма ту дѣску пѣсте с једне и с друге стране и свиња де пође, ѣна сас онѣ гѣре, над главу јој пѣт сантѣма од стране, по пѣт сантѣма, и ѣна уѣпште не мѣж да

провали, ни кроз плот да прође, само мџе ту где је натерано, ту ако је сас грње заграђено, јер куд треба она мџе само да, ко да је упрегнеш, да изнесе грње и не мџ да се провуче, да прође. А причао ми дџа како свиње, каже, проваљују кошару, стао тамо и нађе тамо, размрда платине и... И они како ће д одбију, свињу, старац дође и на верије стави у бакрач и прџври сурутку и свиња близу кошаре, он сипе у тамо, у суд ону врелу сирутку. Свиња кад нађе и кад удари у ону врелу сирутку да пије, више не удара, каже, удпште.

(Миле Шугић, 1938, К. Вир и Мирослав Петровић, 1943, К. Вир)

Краву, кад одеш на ваџар, глџдаш приплодну краву мџло крупнију, то ми казао јџдан накупац. Крава за чување позади има три, није рџп, три овако чџвора с јџдне стране, три с друге, то је ширџка, дубџка крава, и спуштени груди, то је крава... за приплод ... и тџоци дџбро тџли и нџ ... ја ћу ти покажем ону краву... То је за приплод крава дџбра и лако се тџли, не треба ти ветеринар. Ёто, крава се по томе глџда. Нарџчито људи пџзе на виње, само је џпасно да купиш краву на пијац сас велико виње, јџл она је скупа, каже, има дџбро млџко... А имао сам прилике у Салаш кад сам био на ваџар, купио сам чџтри краве. Ја сам купио... да препрџдам, да раним мџло и да препрџдам, а код Мџли Јасенџвац на Бугарску саму границу, там сам чџтри оставио, али платио сам, ајд још јџдна пџта да буде... И он чџвек имао вџла, мџне га прџдо по седам ипо стџтина и ја сам купио јџдну краву седам стџтине двџес кџла, у Дубџочу, али нџсу тџли... ни ми тџли даду да мџри, то купујем, ја... А тај што мџн прџдо вџла, он купио јџдну краву. И сад он купио ону краву, глџдам ја: лепо виње има, реко, слџшај... Ја сам ти реко да не купујеш ту краву, а ти си купио. Та крава ће сад да има да помџзеш пџну кџву млџко, дџсет кџла, али џгтру неће д имаш три кџла. Ја знам од кџга си џзо ту краву, каже, џткуда ти знаш, кад си ти био у Дубџочани и нџси био... с мџлого чџвџка, шпикулант јџдан каже исти... тај знаш шта радџо: давџо и пџре, али надџвао квџсац, а и додуше мџжда није мџзо двџ дана и кад је дџтерамо испред негџве куће, ја џдем тамо... Тџчно намџзо пџну кџфу, дџсет кџла млџко, џгтру само три кџла и тџко остџло на три кџла млџко, каже он. Брџт ми управник задруге у овај, у вџ сџло према Нџготину, а џтац ми ради на прџгу, каже, има ме убију брџе, а у Салаш смо купили, каже, слџшај, ће ме убије џтац, ајд да ти прџдам ону краву и да тражим другу.

Реко нџ, није више... не мџже тако као, а џзо би ти, ту би ранио двџ дана краве... ја сам му платио, ал немам ју дџ и ја сам му реко,

каже, како си мдого да знаш. Ја краву кад купујем за мене, ја глѣдам од домаћина у шталу да купиш краву за чување, а то се најтеже купује, дхе ти подвали свако. А јлову краву мдож да купиш ди дхеш, она је за клање... Сад има те краве које йду у пашу, то су домаће краве, наше домаће краве, јер ми те краве кад, мислим, пуштамо у пашу, ми пуштамо како куј, неко тѣра од мърта месеца, априла, како се покаже трава, а ја обично пуштам краву почетком мърта... Тѣрам краве на пашу и тамо и дне пасу цело лето до, до у ово време сада (у октобар) и онда кад отѣрам у шталу мало обрѣтим бдље пажњу. Прво сад рѣним спѣцијално сас дѣтелину... пдсле рѣним са сѣно, али кад како гдина бдде... Прдшле гдине сам зббйо од крај до... а ове гдине нисам... па мање кукуруза йма, мање, не мдоже... И то су краве из пашу, а ово друго краве које остѣну у шталу, то је. Рѣне се у шталу и зими и лѣти, а и дне не, не трају дуго, те су, краћи и рок трајања, не, не, нема да чѣкаш д остарѣ, изгубе витамѣни и пдчну да мршавѣ, нагло пдчну да... не мдож дне... (Потровао краве са силажу, не извди и ту, йду у силажу ту у шталу и ѣве сваку гдину мбра да промѣни по једну по две краве, не мдож д издржѣ... Па да, оболѣ, изгрѣзе и онд, она кисељина у силажу, она тѣња. Нѣма крава ддкле она не йде). И друга једна ствар, ми слабо практикујемо, ту један чдвек у наше сѣло практикује, купује кдштано брашно и ове ствари за витамѣни и то ставља у јарму. То једѣни Воја Ружић, он. Кдштано брашно нѣкад... по пѣт, по дѣсет кѣла, по пѣтнајс узѣма и стѣлно то. Оно је стварно скупо, али витамѣни додѣва, витамѣни, и те краве продуже мало у шталу, а иначе дне у шталу изгубе нѣколко гдине и гдгово, она мбра се ликвидѣра из штале да се доводи друга.

Па било је прво само са кравама орање, волдѣви, краве, па пдсле је прѣшло на кдњи, да дру с кдњи људи.

(Слободан Шутѣћ, 1919, К. Вир)

Чуваља сам овце и говѣду преко лѣта и онда је бѣла магла, а та крава једна... да се тѣли; ја да ју оставим код колѣбе сама, нема куј да ју, знаш, пѣзи кад се тѣли. Ја ју пуѣтим сас мене, сас говѣду и сас овце, оно магла, не вѣди се нѣшта, те овце отѣшле у једну дѣтелину. Ја отѣднем да вратим те овце. Кад се вратим, та крава ју нема... нема ју, отѣшла, ѣе се тѣли. Ја с уплѣшим, ѣе д упропѣсти тѣле, знаш, и зовнем туна једну комшѣку и кажем: Дѣне, ѣјд йдемо да тражимо... ѣе с отѣли, не знам дѣ. Она отѣра нѣјне овце и затвдри, и ја мдоје овце и говѣду затвдрим и одемо да тражимо. Кад там, ја нађем траг ди она отѣшла и лѣгла, пдчела да се тѣли. Ногѣца му испѣла и глава, и ја извучем то

тэле и она жёна дође. И то теле ја задјим, знаш, и полако се осуши, и мётем једну штрџангу, један мантал, пелерину једну и седнем ја и упртим то теле на леђа да га нџсим... Та жёна води краву, а ја нџсим то теле на леђа, нџси, нџси и балдјшем, не мџгу више, и седнем, одмџрим се мџло и продужим даље. Там видим једна кџла йду по пџт. Ја се пџпнем на кџла и теле држим у крило; та жёна води краву. Одем ја код колибе и навџдем у пџдрум ту краву и вежем за кџлац, и теле оставим код њџ. Йдем да вежем онџ друте ди спаву и џвце, сџм сам тек везџла, знаш, кџд било и кад већ мџрак, ја узнем фењер и йдем да подјим то теле и умртвила то теле, кџко се викало... ја брз: дџг се Лутко, штџ си Лутко урадџла, штџ овџ, штџ онџ, тџља ја то теле, тџља, онџ мџртво. Ја тџчи код ту жёну, Дџне се зовџ, реко, мџда Лутка угњавила теле, јџ Бабо и гџтово. Ја одџвде, кџко сам онџ била кџвава од онџ теле мџкро како се отелило, ја запџлим с она фењер и дођем туна.

Ови мџји седџ туна у то оделџње... Кака мџка, реко, Лутка се отелила и угушила теле, угњавила. Ујутру отиднемо сес Мйле да га закџпамо. Мйле кџже: мџмо, ја не мџгу. Ја га џпет оставим на столџцу, па г упртим на леђа, па га одиџсем у онџ вртџчу, па искџпам рџпу, па ставим шџму дџле пџ зем, па тад ставим њџга, па озгџр шџму џпет, па га затџпам са зџмљу и такџ сам прџшла код ту стџку.

Сйра и млџко кйсело. Сйра, помџзеш ујутру џвце и процџдиш и ставиш му мају, подлијеш га и џно кад стџгне, џнда исйпеш у цеџило и промџпаш тад, овџм, док с онџ оцџди, и притџснеш га и исџчеш парчићи сйра, и сџлиш и ставиш у чџбар, па парчићи, велије, велије даџме, а млџко кйсело скџва се сџд, сџд већ јџсен, скџваш млџко. Ујутру помџзеш и скџваш, свџриш, е свџриш то млџко, знаш, и олади се, и кад бџдне џвечер, тџ га сйпеш у кџј сџд кйселиш, знаш, у лџнац, кџфу, џ шта бџде, знаш, а џвече се помџзе, тџ га сйпеш ујутру и такџ. Тринајс гџдине сам џвце чувџла. џвце њйје имџо кџј да чџва, чувџо говџду, знаш, и такџ то. Пџсе џн џмро, и више стџка њйје имџала, знаш. Њйје имџо кџј да чџва, сџм смо ја и мајка бйли. А друго нџмам штџ да причам... Имџала и мџје и туђе џвце и чувџала сам, знаш, и џпет сам то лџто чувџала сџма, знаш, џвце и говџду. И кад пџстим, знаш, онџ свџ с такџ трџви магла кад чџвам...

Говџда йду брзо, џвце, а говџда йду полако и магла, не види се њйшта, а један пџс, Шџра се зовџ, џн се не одџја. И ја сџд њџ знам кџд су џвце, ја станем на један кџмен и свйрам, сџд нџмам зџби с чйм да свйрнем, кџжем: фйу Шџра, јџдџред, џн не чџје, ја друти пџт, џн отџд трчи од тџ џвце, знаш, дй су, и ја знам да су тџ џвце тамо, и џдем, и нађем џвце и скџпим џвце, и довџдем, и свйјам у крџг да пџсу свџ зџједно и такџ.

Борави та̑м по Равне Реке и дѡтрча мѡја једна сна̑ и... ју, крава и йма два тѣлета, а нѣма чѣм да дѡји. Она каже: дѡшла сам да понудим та̑м... реко, ал би га да̑ли мѣн, каже, штѡ да нѣ. Ја̑ узнем краве и два тѡчка и... на тѡчак, на тѡчкови и ѡдем та̑м, и та̑ мѡј бра̑т ми да̑ тѡ тѣле, ѡно младо, с̑ам што с отелило, ал нѣма ма̑јка да га дѡји. И донѣсем ја̑ туна и однѣсем у шт̑алу. Нѣће ова̑ крава да га прѣми. Она ве̑ћ, ве̑ћ прегорѣла, знаш, та̑ крава и ја̑ полако, полако, полако и ту̑ краву сапѣња̑ј и ставља̑ј ју бра̑шњо, и ѡна дѣ, дѣ и прѣми ѡна тѡ тѣле и дѡјила тѡ тѣле, и ѡна га пѡсле прѣми и чува га као ма̑јка да је бѣла.

Ова̑ дѡшо оту̑д из Реке. Реко, Слободане, сл̑ йди, реко, у шт̑алу, свѣ си вик̑ао да Зѡра, реко, ја̑лова, да ви̑ш, реко, Зѡра с отелила. Кад ѡн ѡде, стварно ви̑ди тѣле. Каже, како мѡгла да с отѣли кад кѡлко пу̑т пушт̑ала вѡла. Ја̑ пѡсле му кажем да смо узели, знаш, да с отѣлила, да сам га чува̑ла, па кад пѡсле порасте ѡна, и Ми̑ле йде у шкѡлу. А и ѡтац га учи и ја̑ да не йде у шкѡлу да учи, нѣго да бе̑жи из шкѡле па да чува ѡвце. И ѡн тако ура̑ди и ѡни не казне са пѣт йладе, ал ѡнда пѣт йладе бѣле мнѡго па̑ре. Ми̑ прѡдамо тѡ тѣле и пла̑тимо ту̑ казну...

Ймамо прво од кра̑ја: Пла̑вка се зове, па ѡнда до нѡ Шавче, па до Шавче Ме̑да, па до Ме̑ду Да̑на, па ѡнда ймамо две јунѣце, тѡ и крсти̑о Цица и Да̑ца, тако Цица и Да̑ца, па ѡнда ймамо йсто трѣћу до нѡ, Лу̑тка се зове, па с̑ад йма Зѡра, па Ру̑жа, тако се зову... А овѣ ма̑ли нѣсмо крсти̑ли, нѣ знам како се зову, једно му̑шко йма, једно же̑нско. Нѣму ѡвце имѣна. Им̑ало прѣ јѡш године... зва̑ли смо ју Бе̑лче, ѡно йде по тѣб чѣм га зѡнеш. Једну̑ смо им̑али, па смо прѡдали, зва̑ли смо ју Вла̑јња и тако тѣ две ѡвце смо зва̑ли, а ова̑ко йма мркѡша, йма жу̑ја или ѡно, по бѡји дабѡме.

И ѡнда пу̑стимо да йду да па̑су, па у ѡсам, кад како, и тако йду да па̑су, па ѡнда и(х) отѣрамо да пи̑ју вѡду, па има мотѡр направљен. Та̑мо затвѡрим у та̑ тѡр, да ѡнде одмѡре ма̑ло, да пла̑ндују, и ја̑ ѡдем код колибе, па ис̑ипем млеко и напѡјим пра̑ци, тѣоци, шт̑а ймам нараним и ѡдма пѡсле ѡпет пу̑стим да па̑су, и увече дотѣрам и пому̑земо и тако.

(Добрила Шугић, 1920, К. Вир)

Како се чу̑ву. Јер ја̑ сам и чува̑ла. Оја̑гњи се ѡвца... а нѣсу им̑але шт̑але, него по̑јте, па нанѣсеш у колибу ја̑гње и ѡвцу, па тѡ дѡјиш, па тѡ, тѡ су му̑ке бѣле мнѡго, сельачке, али ни̑је мнѡго дѡбро бѣло док смо та̑ко радѣли. Па прѡдаш ја̑гње за ѡсам дѣнара, каже: ѡ, га̑зда, ове̑ прѡдо за ѡсам дѣнара. Мѡј дѣда Анга прѡдо ја̑ганци за ѡсам дѣнара. Па смо им̑али бачи̑ју, састављамо ѡвце, подли̑јеш сѣра, ба̑крач од, како с̑ад да ти тѡ кажем, по два̑ педѣла ис̑ипемо сѣра, му̑тимо ма̑сло, бучке смо им̑али, по две бучке се му̑ти, изва̑ди се ма̑сло, ба̑крач десета̑к...

Говеду сам чувала, како ми та муж умро, ја сам чувала мојему сину дваес године говеду. Носила на мандру док сам мџгла. Пџсле не мџгу да мџзем, дође сна, помџзе и однесе на мандру и прими пџре колико, по четџри милиџна. По четџри кџве, пџт чувам и мџго ми дџбро било док сам кџве чувала, мене је дџбро. Тамо сам боравила на колибу. Сџра је имџо од сџрте. Кривовџрски сџра је чувен. Криви Вџр је се звџо рџније, кад је имџла стџка, Мџли Стџмбол. Ту је имџло свџ шта дџеш. Туна су долџзили плџтџи болесниџи на чџс вџздук, шџту туна поред мџје кџће, мџ и(х) глџдамо. Боравџли су у Лозџцу, кџда ни је цџрква, стџра нџша цџрква. Бџла је мџго дџбра, а сџдек омлџдина отџшла, стџри љџди измреше, нџма стџка, сџне, нџма џвце, нџма говџда, слџбо је и сџра, кривовџрски сџра је чувен... А сџд је слџбо, нџма онџ стџка, нџма онџ џвце, нџма стџри љџди, изгубџло се свџ, шта знџм да ти приџам.

(Руџиџа Нешић, 86, К. Вир)

Јџ сам бџла говедџр, овџџр, џшла, зџмену нџсам имџла, џдмену нџсам имџла, браћџу нџсам имџла, тџ је свџ било. Пџсле, кад сам пристџгла, џтаџ ме џдо, две гџдине, па такџ, две гџдине сам живџла с мџжа, трџћџу гџдину ми мџж отџшо. У шџснаџсту џдала, у осџмнаџсту отџшло џн у воџску, у дваџсту се побџлџо, запалџње мџзга, умро... И ту сам чувџла и говџду и кџњи, и џвце и кџзе, и свџ ту чувџно, и дџџа, и џџва и градџна, свџ је тџ ту било џкупно... Са сџно, лџба мџ нџсмо имџли одџвно, тџлко покџрмиш јџданпут ел двапут недџљно и сџно, слџму, кџд кџко, кџј џма сџно, џн дџва више, кџј нџма, џн мџша слџму и сџно, и такџ смо радџли.

Па шта џма, мџра да пџзиш, кад дође време да се џгџњи, мџра да вџрдиш да се оџгџњи, да не згџзи, да не угџши, такџ се чувџло, а такџ и данџс. Бџље се не чувџ ни данџс, џсто... Бџле џвек више браџви и мџје џвце с туђе се нџсу мешџли. С мџје џвце џшли и три пџџ. Јџ пџђем напред, свџ тџм нек џма, и кукуџруз и пџенџџа и градџна, мџ џвце не свџђџа, џде по мене докле јџ џдем, кад јџ стџнем, тџд се развџју да пџсу. Такџ је било код мене. А коде дрџгога — дрџкше. Јџ не мџг да лџжем, онџ што је било, такџ. Јџ џдем напред, полџзим пред џвце, јџдан пџс џде напред пред мене, два џду са стране. Ани три џвек џшли, и до мџсто. Кад отџднем на мџсто, јџ стџнем, дне се тџк пџчну тџд распрџстџру да пџсу по кџсе, по бџчине, па по лџваде. С јџсени сџшли и рџно џ пролеђ, пџсле нџје се џшло. Сџд џду и лџти, јџл затџ што џзелџ закуп...

(Петројџа Милосавџевић, 1909, К. Вир)

Имáli смо овце, козе, говеду и то колибе. Три колибе сам правила како сам отишла за мџега човека. Три колибе сам правила, прва остала деверу, па после сам правила, друга остала сину старејему и трећу сам правила за млађега сина. И кад сам с оделила прву годину од јетрву, ја сам седла у плативару и овдга сам унука очувала, и појила сам га с млеко, ни имала мати да га дџи... Тамо у бучину там код стџку сас мџега домаћина... Па плативаре, мџка се имала. И три бунара смо копали. Бџчке се мутиле и све сам то такџ радџла. И после се оделим, кад све то подџмимо, пожџнимо, ја сам с оделила од јетрву, па сам стално боравила са синовима код стџку, дни радџли... Овце дџе, кад се запале од џгницу, џгница се каже, кад повату џгницу, џно дџе да липчу, тад треба се лџче с неџције, да се, да се лџче, да с удџру неџције на овце, а кад здраве, џно дџбро. Изидџемо гџр, прџдамо пџсле јџганци, ми прџдамо, сад јџганци јџш ту, рано прџдамо јџганци. И пџсе стојимо у... и нџсимо сад на мандру, мџји сад нџсе, и ја сам носила док сам била... То мандра, прџму млеко. То се такџ каже, на мандру прџму млеко и пџсле ни плаћу за млеко. Е, докле нџсиш да нџсиш, кад неће да нџсиш, ми пџсле манемо и сиримо за нас, подлџвамо. А бџчке се мануле. То сад ниџко не мџти. Ја сам мутила ову прву бџчку, бџчка барабар с мџне. Па пџсле искоџише машинџе, млџго лџкше на машинџу, сџмо сџпемо млеко, обрџемо, обрџемо, џно с измџти мџсло... Па бџчка барабар сас мџн... Па искџпамо, закџпамо рџпу, па спџштимо бџчку, бџчку испџремо лџпо, кад измџтимо, дрвџна бџчка, па буџало йма, па грџвамо, грџвамо, грџвамо, грџвамо, па досипџјемо млеко, па мџтимо, па досипџјемо, па мџтимо, то нема, то све зној капље од мџн кад мџтим, кад га мџтиш, жестџко. Па кад подиднем га, буџало, џно више од пџд мџсло се зџере, па кад узмем да вџдим, по пџна јџдна карлџица овољика. Од чџтири јџтре ја напџним канту од петнаџс кила мџсло. Па то мџсло кад попрџиш сас ову напџрку, сад кад стџгне, да му се не мџж најџш, слџтко, и такџ. А кад не мџтимо, ми бџремо сџра, мџји сад зџиру сџра, нџсе на мандру док нџсе, пџсле зџиру сџра, сад по милиџн дџнара сџра ће да бџдне. Сад скуџо сџриње, отишло бџстрага, џно све скуџо, пџшто је сџ, пџшта је маја, пџшта је нега, и скуџо, и џуди сџмо траже, џко је скуџо, не пита те за цџну, и такџ. Самџ, без мџку нема ништа. Да се мџчиш. Па џно нема мџка ниџаква, џте такџ, да помџзеш џутру, џвечер, тџр да рџнеш, да напџјиш, да пџштиш у бџчину да пасџ, џвечер мџзеш, џутру мџзеш. Одџвно се мџзе и на пџдне. Кад сам ја отишла, кад с прво вџреме, пџсле мџј домаћин ману на пџдне, па сви пџсле мануше. Ўјтру малџко доцње помџзу, па џвечер малџко рањџ и мануше брџ, дџсадно трипут ти да седџш на вџрата да

музеш. Човек ми био по сто ђвце чувао, па музе, па музе, па седи, па се згрбави од муже. А мој ова син саде... ђвце, сад не чува толко ђвце, мидго каже, мој ђтац умро од ђвце, каже, ја нећу д ђ(д)ем да музем, каже ја толке ђвце... ђвце д уватиш и да пропуштиш кроз руке... Штале там доле, па колиба, па штала, па ђвце лежеду у шталу, па се јагње, па јаганци, за јаганци штала, па за ђвце штала. А то је лётњи трљаќ^х. Там немамо шталу, тамо сулдрме око колибе. Колиба наградена, па укутур сулдрме. То лётње сулдрме, тако и(х) ви́чемо. То лётње. Све укутур... Ђсто трљаќ. Тако се ви́че. Тђр, тђрови. Тђр има за ђвце... за нђћу, кад лепо време, спавају напоље, уз тђр, узе колибу, узе ти свђдови. Па то ђсто, ђсто се каже. А пђсле има тђр јђдан кад истерујеш ђвце да музеш, у јђдан улазе, из јђдан излазе. Ја истерујем... а ту седи и ђвце пролазе покрај њђга, ђн музе, овчар, и тако. И у други тђр улазе и кад ... ђн пушта.

Нема нико да борави на колибе. Синови отиши, ђн треба да ради, и она што стар треба да ради пољопривреду, и стђка нема. Сад чуву људи краве у шталу. То неколико, неколико, не знам бап, нисам избројила од кђлко домаћинства, дал има седам-ђсам домаћинства сас, са стђку, сас ђвце сад да бораве на колибу. Све то колибе саме. Што је мђа колиба там гђр, ту су пђт колибе би́ле. То је само мрдало око ти бунари, три бунара туна су, а бапка има јђдан, мој дђвер копао.

(Миланка Ивковић, 90, К. Вир)

Па ђте тако, помузеш ђвце, процђдиш, мају уватиш кђлко треба, да ставиш, да л кашђку јђдну, да л двђ, док уватиш кђлко треба, па после ставиш у цђдђло, па цђдиш, па прђтураш онђ цђдђло, прђтураш, па ђнда прђтђснеш га с камен, те с ђно опђди, па исђчеш велије, кђ нема ви́ше, ђно по чђтри, и стављаш у чабар, стављаш, стављаш, док напуниш. Кад напуниш, ти пђсле узнеш круг оде дрво и крпу ставиш до сђр овако и круг дрвен, и та двђ каменчђта, ни од ова камен, него од онај бђли камен што из Мораве, онђ бђлу вђду, знаш, отђпа се ова камен, а она нема, она како ставиш камен, ништа не пушта. И тако, пђсле недељно прђпђраш, прђпђраш, опђреш крпу, па прђтђснеш, па јђпет тако.

ђвца се ојагњи, п(а) ђнда ставимо јагње, па то ви́чемо, овај јагње, па пђсле мало шиљђже, знаш то као, то до гђдину, па другу гђдину се ђсто, ђно, знаш, мрче и ђно другу гђдину се ојагњи, прву неће и тако. Па ви́чеш ђвцу: Мђро, Љубице, Зрњо... Па, има, како коју ђвцу ви́чеш: ђди Зрњо, Зрњо, Зрњо, на леба, ђди, како сад то коју име волиш, Мђро, Мђро, Радо, Радо, Радо, Радо, ви́чеш сваку ђвцу,

има име. Кад тѣраш, исто узнеш лѣба и која ти овца... ти њо вичеш и ђна иде по тѣб и ајд у... Ёте такѡ. Краве смо везували на кѡље, на конѡпци, на, на, такѡ, те пасу. ... Па има зрѣаста, па има црна, па исто Зрѣо вичем, Зрѣо, Зрѣо, Зрѣо, Жујо, Жујо, Жујо... Па затѡ што зрѣаста, ту пѣраста по нѡс, ту црно и бѣло, тѡ је Зрѣа, а ова која има жуѣта прѣйца, ми вичемо Жуја, Жуја, жујаста, ту браон, знаш, ту по нѡс и такѡ свака овца има си свој бѣлег. Која овца има шиљату прѣйцу, ми Шиљо, Шиљо, Шиљо и њѡ, па вичемо такѡ, ки сваки, знаш.

(Информатор непознат, К. Вир)

Билѡ сам девојка па... била сам сиротѣнска, и девојка билѡ сам и билѡ сам сиротѣнска. Ја ћу се удам за једнога мѡмкѡ што га не вѡлим, и како ћу, и мѡрам, мѡрам, тѣру ме да с удам за њѣга и ја њѣга нѣкако, сѡмо да не ѡн, сѡмо да не тѡ мѡмак, и испросише ме и штѡ ћу ја. Кад вѣдо, неће скѡро свѡдба, ух, ћу да мѡнем, нећу за њѣга, ћу да мѡнем и узнем и мѡнем га и утѣкнем, и утѣкнем за другога што сам га волѣла. Дал тѡ од онѡ што сам га волѣла, а ѡн пѡ мѣне не вѡли ки кунѣну и нѣкако. А ја как к њѣга, а ѡн даље од мѣне, не вѡли ме, штѡ ћу да радим. Пѡсле се прѣви нѣко, како тако... око мѣне. Пѡсле дѡбро, узо ме за њѣву. Он ни имаѡ њѣве и тако тѡ даље. Пѡсле смо живѣли двѡес пѣт гѡдине и пѡсле свѡђа, није ме волѣо, ишо мѡло, мѣслим, по овѣ жѣнске, а ја штѡ мѡгу, ја трпѣла, опѣрем га да није кѡлав, нека иде, ѡн дође јѡпет код мѣне... Он ме не волѣо нѣкако, знаш, и пѡсле тако тѡ даље, и пѡсле ѡн погѣно и ја сам остѡла, тако... Тѡримо ту да вечѣрамо... ђно паница сѡмо једна, дрвене кашѣке, ложѣце и ми кѡсамо из она... извадим мѣсо, нѣма нѣшта... једна вѣлика гибѡница нѣка. Свѣкрѡва сѣчѣ, штѡ ћу, каже, дође и дѣвер, мѡж... нѣма нѣшта за мѣне, нѣма ни да дође, ни гибѡница, ни нѣшта. Како ће да лѣгнемо, јѡо, свѣ у једну сѡбу: свѣкар, свѣкрѡва, зѡве двѣ, мѡти, пуна сѡба. Па штѡ ћу, лѣгнем с мѡжа, мѡра да промрѡдаш, дави те бѡја, је ли нѣшто, а ова девојѣни сѡмо ми се смѣју ге мрѡдам, сачувај Бѡже, не знам штѡ ћу.

(Бисерка Петровић, 1922, Јабланица)

Нѣкада прѣ тридесет гѡдине имали смо овчѡри кѡји су чѡвали по двѣста до двѣста педѣсет брава ѡвци. Тѡ се збирало од сѣдам, ђсам домаѣинства. Тако се збѣremo једнога дѡна и састѡвимо ѡвце. Жѣне спрѣме дѡбри рѡчкови, кѡја од кѡју бѡљи и кад бѡде пѡдне долѡзе овчѡри и домаѣини кѡји су прѣдали ѡвце тѣм овчѡрима и затвѡри се у тѡрове и пѡчну да мѡзе, сваки свѡју ѡвце мѡзе. Када се помѡзу свѣ ѡвце, ђнда се узму нѣке чѡше, мѣслим, овѣ прѣродне којѣ се рађају по бѡпте, напрѡрене су тако од кѣло и од дѣсет кѣла, па ђнда се тѡ свѣ лѣпо

премери једноме бачару кој има највише овце прво, па измери се његово, препоставимо двадесет кило млеко, он је први бачар, први. Па онда редом, редом, сви редом измеру колико кило имају млека. Према томе после на свако кило добије се, давају ти овчари газдама по једно ведро од кило млеко, ел како се то договорје дни: од кило ел од пола кило. Тако редом иде док испуни ту суму млеко које он имао за своје овце и тако то ишло до краја. Па после долази други ред. Истара се један ред, па други и трећи ред док се да. Онда има други овчари који чува јалове овце, јагањци, јалове овце, овнови и тако. Зове се јаловиња, да. То се чува. Онда тај овчар узима ил његове, ил туђе козе, или овце које су најбоље, даду му се четири-пет комада да и он има млеко да једе, није само да чува јалове, и тако је то било. А то је, ти шиљези који су, које тај чува, ти јалове, ми кажемо јаловице, јаловиња, јагањци и шиљези, е тако, то се зове на неколко, неколко начина, јесте.

Па у нашем терену ли сам ја, ту има све врсте шуме: граб, глог, јасен и тако даље. Друго има трава, све сорте је трава, питеме траве, има дјетелина, има типак и све мислим траве планинске. Било је то код нас добро место за ту стоку, само је штета сад што нико неће да чува. Јесте, баш сам ја чувао говеду све док нису се мџа дџа преселила у град. Имао сам по дванајс краве. Те су краве, ја и отерам у прдлећ од Благовести, чим мало озелени, ја отерам у планину у Беле Вџе. Тамо и чува вода, мислим на по четири, по десет ектара, не ектара, километара, нема вода, само на једном месту вода и ту стоку, није само мџу, него сви људи, мџда тамо има и по петсто брава краве, тџоци, то чува вода, ел дне йду, йду, йду, йду пет, шџс, џсам, десет километра, па ожедне, па онда се враћу на воду. А јџш једна ствар: ми све ту крмимо ту стоку. Сваке недеље сам ја излазио у Беле Вџе, понесем тамо ту јарму, трице, како једни кажу јарма, једни трице и со, накрмимо и дне то знаду и долазе због то. Али највише због воде. То је било једно велико бџгатство што ја не знам дал има тако близу. Само сад је то угашено. Јџш има по мало, али врло мало. И сад има та стока гџре, али смањено је сасвим.

Оћу вама нешто да испричам на мџји овџ гџсти. Мџј је дџда мџни причао: чуво је овце, то је било одавно, мџжда, не знам ни ја колко гџдине, мџжда има и педесет гџдине како то и више, како ми он причао педесет гџдине. Чува он овце у неком звано место Царџвац, тамо де има неки йзвор и найшо да е неки копао паре. Он узо неки колац и рчкао мало тџја, али ништа није нашо. Прекџ ноћ штџ ће да сања, тако ми прџча он, доће каже, код мџне један старџац, брада, каже, до пџјаса, каже: је ли брџ Станџмире, (он се звао Станџмир, тај мџј дџда), ел

знаш ти ге кѡпане онѣ пѡре, ге си ти данѡс рчкѡ. Знаѡм, каже. Туја йма пѡре, брѣ, д йдеш да кѡпаш, и пушка, тѡ у сѡн, ја се пробудим и мислим се: мајкому, штѡ ћу да радим. Ја ѡјд ћу д йдем код неку врачку, и отйднем код неку врачку. Каже мѣне врачка: овѡко Станймире, узни лѡзу па зѡбри, од винѡград, па однеси на тѡ мѣсто тѡ пѣпо, просѣј га, узни чашу са виѡо и свећу запѡли и йди ујтру рѡно у зѡру, йди да вйдиш ти какав ће туј траг да йма, мѡжда трѣба за тѣ пѡре. Мѡј дѣда свѣ тѡ уради. Кад је отйшо ујутру, каже, свећа се угѡсила, виѡо се просипале на онѡ мѡкро, каже, кѡо сас длѡн, овај, сас прс овај големйћ претйснуто детйња штрапка. Мајка му стѡра, знаш, нйје, каже, кокѡшка траг, ел ѡвца, ел нешто, тѡ мѡра се закѡље, али мѡј дѣда је бйѡ дѡбар чѡвек, каже, ја сам дѡбар чѡвек, не мѡгу да закѡљем. А прйчо сам ја тѡ, каже, а ймам, каже, једнѡга бурѡзера даљњега кѡј је тѣо такѡ и д убйва, ймао... бйѡ је и по робйје. Чѡо ѡн тѡ и долѡзи код мѣне: брѣ Станймире, ел дћеш ти д йдем ја да украдем једнѡ Циганче из Лѡуково, из врбѡк тѡмо, и да га закѡљемо мајкому и да искѡпамо пѡре. Мѡј дѣда крстио се, каже, ја тѡ нећу, па макар бйѡ сирѡма вѣчито, каже, и тѡ тѡко се тѡ прйча завршила...

Ја ймам што нйко нема. Мѡло сам овѡко и пијѡн, мѡре, ја ймам брѣ што нйко нема, ма свй ѡни на мѣне: штѡ брѣ тѡ, штѡ. Неки кажу тѡм, чѡјем, злѡто ће покаже сѡд, пијѡн. Ма јѡк брѣ брѡте, ймам ја два унѡка, два Дрѡгана, једнѡга од ћѣрку, једнѡга од сйна.

(Милорад Гоцић, 1917—1993, Јабланица)

Док сам јѡш у шкѡлу бйѡ као дѣчко, до једнѡ врѣме бѡдемо ту у шкѡлу и тѡмо се састѡве тѣ бачйје и чѡвамо, састѡвимо по седам-ѡсам, знаш, и трипут се мѡзло. Имѡле су кѡзе педѣсет, шѣсет комаѡа и, мислим, млѣко имѡло кѡлко дћеш. Жѣне имѡле кѡје бачарйце, ѡне мѡзу, мй мѡзѣмо, ѡне подлѣвају, мѡте бѡћке маѡло. Е бйѡло је и тѡ, изѡђем гѡр у плавйну са стѡку и бйѡ је неки Грѡк звѡни одѡвно тѡм, кѡји прйма млѣко и тѡмо су правили баскйје, мислим, качкавал, свѣ... Тѡмо сйрутѡка йде у вртѡчу на... по зѣмљу, кѡлка је вртѡча, овѡко не у сѡдовима, него онѡ што ѡни подлѣвају, мислим сйрутѡку мѡте на онѣ машину, свѣ пйју кѡлко дће, пѣста. Ймали два кѡња кѡји су пйли као год свйње сйрутѡку. Тѡ је пуштено тѡм крѡло по дѣсет, пѣтнајс кѡња и по неки се навѡдили и да...

До пѡдне се йде у бѡчину, тѡм и ѡвце и кѡзе зѡједно, а од пѡдне йду кѡзе у Стѣње, тѡмо ди йма бѡља пѡша. Дрѡго нем штѡ да ви прйчам. Па ймали су рѡзне ѡвце: гѡље, жујѡке, зрње, ѡнда ймале овѣ мрѡшасте, мислим, брѡасте неке и рѡзне од рѡзне сорте, прѡмѣнка, цигѡја, кѡје

су ипак биле кѡрисне, мислим, подносиле тај терен, подносиле, одговарала им испаша и дѡбре су биле. Овѣ што су сада, овѣ свилене, дне се намѡкре тамо и за по десет дана, петнајс не мѡже се осуши та вуна. Густа и(м) вуна, знаш, и не мѡж брзо да се суже. Еј, како, једна, не, једног дана ми седам комада удавили наједном, а једном... па давили мнѡго, како и говѡду, не само, мислим, ѡвце, кѡњи, ждребићи поготовѡ. Увати га за нос и дно се претурн, и дно закѡље и гѡтово. Онда теѡци исто су давили курјаци, пращи и да не причам, то иде само, пуштено, магла, само тек чујеш цакну тамо... Нѡћу дѡћу, урне знаш у тѡрови, не као ѡвде, зимница, па да је то, мислим, обезбѡђено да ѡн не мѡж д ускѡчи, него то је, знаш, прѡстије мало и ѡн упадне нѡћу и шта закѡчи — поје. Имало. Сад у последње седам-ѡсам гѡдине нису били. Е сад се појавили, прѡтпрошле гѡдине чѡтири, пет телета удавлени, ѡнда неколко свиње, ѡвце већ и један мѡј... трис, четрес, четрес брава пустио пролетос и сада и(х) не зна дѡ су. Дал ту има нека комѡндија...

(Светислав Станисављевић, 1924, Јабланица)

Имам мѡжа, с мѡжа сам у заједницу већ трис гѡдине. Мѡж ми се зовѣ Јаша, Јакѡв Петровић, а зову га Јаша. Бавимо се пољопривреду, земљорѡдници, прѡсти. Ја мѡзем краве, у шталу ринем, раним свиње, ѡвце и тако даље. Мѡж сас трактор ради, иде у кирју, вози метрови и тако зарађује паре. Мучимо се. Имала сам две ћерке, дне се удале у Криви Вир, остали смо сами, знаш као ѡнѡ сирѡчићи. Код куће кад дѡђемо, ми смо тужни, код куће немамо никога. Кад ни дѡћу деца, ми смо радосни свѣ. Имам два унука, два златни гѡлуба, кад ми дѡћу, свѣ смо радосни, не знам свѣ шта би и у продавницу узели, купили, свѣ што дни дѡе.

Ја ћу ви сад испричам како сам била од детѡта мѡчна, па сам мнѡго радѡла. Код башту сам била, башта ми био богѡт, на ме терѡ мнѡго да радим, па смо се увек ујтру дызали у три сѡта. Људи пролазе, а ми смо у њиву истерали већ по један ред. Тако за свѣ смо били мѡчни. Кад девојке и мѡмци иду на ѡро, а ми смо свѣ да урадимо, па тад изађем, нисам се до крај опрѡла ни љуцки очешљала, него ѡнако само како било, знаш, ки гѡд ѡна прѡс сельѡк. Били смо мѡчни, а били смо богѡти, ако смо били мѡчни. Када изиђемо на ѡро, ѡн ми не да да играм с кѡга ја дѡћу, него с кѡга ѡн каже и увек нисам смѡла сас мѡмкѡ да станем, него свѣ кад вим башту а ја бѡжим код куће. Ако ме види, ако стојим сас ѡндга што ѡн не вѡли, ѡн ме и удѡри понекад. И тако сам

мој живот провела. После сам се удала, отишла сам гд сам волела, добро ми било за две године. Свекар ми после погинуо сас трактор, трактор. И свекар ми био добар човек, радели смо, остали смо сами сас мужа и са свекрву. Имала сам две ћерке, две се удале у Криви Вир и тако смо остали сами.

Ишли смо у планину, то се звало Беле Вде и тамо деда Бошко чувао млого овце, а ми смо збирали млого сено, млого смо овако радели, мучни смо били од како и до како смо тако. Говеда била млого, овце биле млого, по седамдесет, осамдесет брава, тако свиње, тако све. Кипа, слота, ми мора д идемо. У платинару се боравило, чучуљајка се то тако звало. Боравили смо сас бабу, с деду тамо. Чучуљајка се правила: збоду се греде лако, па онда сас крвину се укугур обгради и то сасвим прџста етвар, глуми смо били, нисмо знали ништа. Насред но дгањ, отуд и отуд кревет на даске, лупња. Лупња, па то даска, па дође мало кроста, није права, него кроста и ми ставимо ту само покривцу. Добро, код нас децу имала и сламњача, није баш само покривца, а деда, баба на покривцу и на даску, пањ под главу.

Па ете, ја ћу да ви испричам шта све имамо. Имамо тамо грдину, голему грдину, тамо садимо свашта, и краставци, и паприку, и пасуљ, и патлициани, и репу, шангарелу и све ни се то рџди добро. Како година, по неку годину добро, а по неку не ваља. Е баш ове године се родило. Није баш уби Боже, сад брали смо кукџруз, сџкли смо шџму, џушгџли смо, дизали смо корџње у кџш. Кад расадимо грдину, ми то полџвамо, па кџпамо, па тџрамо џџбре вештачко, па прскамо од мању и тако дође да се бџре, па после бџремо, па тџрамо тџршију, зџмницу, парадџс, патлициани... Навџдили смо. Навџдили смо сас пџмпу и сас трактор. Ставимо пџмпу на трактор и тако навџдимо. А и правимо јаз, правимо јаз у Тимок и онда искџпамо јерџте и ми тџримо цџвке у јерџту и то се навџди, сам паџ иде вџда и то се тако навџди. Кад навџдемо, ми после, прџђу дџсет дана, па џпет тако, и тако док дође да се бџре. Кад обџремо ми после тџрамо зџмницу, салате.

Ја муџем, на јџтро муџем краџе и ондак то процџдим и мало тџрим мају, мало сџ, мало вџду и то подџџем. Исто, и преко дан и џвече то исџпем у цџџло и то се цџди до јџтру и јџтру то прџтџснџмо у јџдну тепсџју, па после тџримо цџџло, па дрџгу тепсџју, па камен. Та камен одозџор само да је теџе, да се то ицџди добро, ако се не ицџди, џно не ваља, мџко.

(Бранка Петровић, 1939, Јабланица)

VIII. РЕЧНИК

А

- ајде узв. в. напред (2).
 ајлук м 'плата пастиру у натури' (2).
 ајкне се свр. 'пропасти физички, занемоћати (за животињу)' (2). *Тò ми се ірло сеџ акнóло* (2).
 алапљив -йва -йво 'прождрљив, незајажљив у јелу (за стоку)' (1,2). — *Тò алапљиво, је кò да му је ірџд главу* (2); дрчан.
 алат -а м 1. 'коњ сиво-жуте боје' (1). — *Алати, ішд су лдши кòни, жуіи* (1); 2. 'коњ цигла-црвене боје' (2) *Између риђе и вране бòје је алати* (2); риђан.
 алка ж 'метални обруч провучен кроз ноздрве, служи за вођење бикова' (1,2).
 ам м 'комплетан прибор за упрезање који се ставља коњу на леђа' (1,2). — *Ам, нòкад било іршено, сòд кòжно* (1).
 арòмац арòмца м 'коњ који на моменте неће да вуче терет' (1).

Б

- багана ж 'кожа од младог јагњета' (1,2). — *Батана је од јатњетиа које лійсало, или се мршво родило. Корісти се за ідстиве у шубарама* (2).
 бакрџч м 1. 'посуда у коју се музу краве' (1,2). — *Бакрџч за крџе, од бџкар, а за овце дрџо* (1); 2. 'посуда за кување млека у пољу' (1,2); бакраче, гвоздењак.
 бакрџче с дем. в. бакрач 2 (1); гвоздењак.
 бџлега ж 1. 'измет крупне стоке' (1); 2. 'измет ситне стоке' (2). — *Овце, ако су се іò најџле, сџру бџлету* (2).
 бџр узв. 'узвик којим се опомиње овца да мирује при мужи' (1); баре.
 бџре узв. в. бар (2).
 бџрза ж 'млечни производ који се добија кувањем младог несољеног сира у овчијем млеку, уз додавање кукурузног брашна' (1); белмуш.
 бџрски митиљ в. митиљ (1,2).
 бџрзаст -а -о '„шарене“ козине (за козе)' (1,2).
 бџтлјја м в. сточар (2).
 /бџч/ први ~ 'домаћин на бачији чије овце дају највише млека' (2). — *Йма ірви бџч и дрџи бџч, нџшто слабји* (2); *дрџи* ~ 'домаћин на бачији чије су овце друге по млечности' (2).
 бџџр -џра м 'сточар на бачији' (2); бачијар.

- бачѝри несвр. 'боравити на бачији са стоком' (2); бачијари.
 бачариѝца ж 'сточарка на бачији' (2); бачијарка, планинарка, колибарка.
 бачија ж арх. в. колиба 1 (1,2); појата, трљак.
 бачијѝр -ѝра м в. бачар (1).
 бачијѝри несвр. в. бачари (1).
 бачијѝрка ж в. бачарица (1). — *Око млѝка рѝди бачијѝрка* (1); планинарка, колибарка.
 бачијѝште е 'место где је била бачија' (2); колибиште, појатиште.
 белѝва ж 'кобила беле боје' (1,2).
 белѝца бѝлца м 'коњ беле боје' (1,2). — *Чѝсто бѝо коњ је белѝца* (1).
 белѝца ж 1. 'овца беле боје' (1,2); 2. 'овца са белом њушком' (1). — *Белѝца белѝа ѝо нѝсу* (1); брњаста овца.
 белѝчко -а м 1. 'ован беле боје' (1,2); 2. 'ован са белом њушком' (1). — *Бѝла му Црѝница, ѝа белѝчко* (1); брњас ован.
 бѝлка ж 'крава беле боје' (2).
 бѝлмуш м в. барза (2).
 бѝлѝња м 'бик, во беле боје' (2).
 бијѝч -ѝча м 1. 'зао, опасан коњ' (1). — *Бијѝч, убијѝч, ѝѝб нѝзгодан коњ, бије и убиѝа, с нѝте бије* (1); убијѝч; 2. 'зао, опасан бик' (1). — *Рѝша се, мѝра да се сѝине бијѝч* (1); убијѝч.
 бѝк^к бѝка (1)/бѝк -а (2) м 1. 'општи назив за одраслог мужјака *Bos taurus*' (1,2); 2. 'некастриран, приплодни мужјак *B. taurus*' (1,2). — *Бѝк^к је који се иѝста на крѝве* (1).
 бѝка (крѝву) несвр. 'оплођавати краву, о бику' (1,2). — *Бѝш Рѝжу сѝд водимо да ју бѝка* (1).
 бѝка се несвр. 'оплођавати се (о крави)' (1,2). — *Вѝде крѝве на бѝка, ѝе се бѝкају* (1); води се.
 бѝкање с 'чин оплодње код говеда' (1,2).
 бѝкче с 'млад бик, или бик мале тежине' (1,2).
 билѝћи с мн. 'попечне греде на сводовима' (1,2). — *Бѝло кад јѝдно, билѝћи кад вѝше* (2). — *Платѝине иду озѝбр а билѝћи иѝдѝреко држѝ* (2).
 бисѝзи пл. т. 'две торбе које магарац носи на боковима када га натоваре' (1,2).
 бѝч м 'направа од упреденог канапа или коже причвршћена на кратак држак, која служи за терање коња' (1,2). — *Бѝч се рѝћко корѝстии за коњи, ирѝи нѝки, шѝѝи и ѝако* (2). — *Сѝд зѝамо за бѝч, ирѝ бѝо ирѝи* (1).
 бичѝло с 'краће и тање дрво, држак на који се привезује плетени део бича' (1,2). — *Бичѝло је дрвени дѝо, дѝично се корѝстии дрѝндвина* (1); штап.

- блѣји (1) / блѣју (2) несвр. 'оглашавати се, о овци' (1,2).
 близнакѣња ж 'женка *O. agies* која редовно јагњи по два јагњета' (1,2).
 — Ако блѣзнила два јагњета, шд је близнакѣња (1).
 близначе с 'једно од два младунчета рођена у исто време од исте мајке' (1,2). — Кад је једно близначе, а кад се мисли на обадеа; днда близначићи (1).
 бѣбеш м 'паразит који настаје из крље' (2); бѣбош.
 бѣбош м в. бѣбеш (1).
 /богѣње/ ђвче ~ '*Variola ovis*' (1,2); свињске ~ '*Variola sus*' (1,2).
 бѣдач -ача м 'бик који воли да бѣде' (1,2). — Бѣдач бѣде (2).
 бѣжитѣак -ака м 'прасе остављено да се коље за Божѣ' (1). — Ми кажемо ђбично прасе за Божѣ, а Кривовѣрци бѣжитѣак (2).
 бѣс кѣн в. коњ (1,2).
 бѣбоњи м мн. 1. 'измет ситне стоке' (1,2). — Јѣдан бѣбоњак, ал љек су више бѣбоњи (1); 2. 'измет крупне стоке' (2).
 бѣва -а м 1. 'јединка домаће животиње' (2); 2. 'јединка *Ovis agies*' (1).
 — Бѣва, шд сам за ђвцу и ђвна кад су јѣдно. (1). — Јмам шѣрес бѣва ђвце, ел шѣрес бѣва говѣда, кад ту више (1); прѣплодан ~ 'општи назив за мужјака способног за приплод' (2).
 бѣваче с 1. 'младунче домаће животиње' (1,2). — Кад јѣдно — бѣваче, кад су више бѣвачѣћи (2). — За јагње мѣж да рѣкнеш бѣваче (1); 2. 'ситно, закржљало грло стоке' (1,2).
 бѣме с 'количина сена која се одједном полаже овцама и говѣдима' (1,2).
 бѣнта ж в. чабар (1). — Бѣнта од илѣк кѣнта; чабриче, чабрица.
 бѣнце с дем. 'клатно, прапорац у звону' (1,2). — Бѣнце, мали прѣпѣрак (1).
 бѣљив -ѣва -ѣво 'који је оболео од паразитарног обољења вртичавѣсти (за овцу)' (2); обрљавео.
 бѣњас -та -то 'са белом ѣушком (за говѣче и овцу)' (2); уп. бѣлица, бѣличко.
 бѣњушка ж 'жица која се увлачи свињи у ѣушку да не рије' (2); обрњушка.
 /бѣс/ ѣде у ~ 'иде да брсти (за стоку)' (1).
 бѣстина ж 'гране које брсте козе или овце' (1,2). — Брѣстина је трѣб, јѣсен, ѣрѣвина, лѣпа, лѣвѣ, бѣрјан, шѣрн. Лѣцова шѣма бѣла од сѣна (1); брѣстиње.
 бѣстиње с в. брѣстина (1).
 бѣкѣрење с 'чин оплодње код свиња' (1,2).
 бѣкѣри (свињу) несвр. 'оплођавати свињу (о вѣпру)' (1,2).
 бѣкѣри се несвр. 'оплођавати се (о свињи)' (1,2).

- бу́лас -та -то 'беле боје са жутом длаком око очију (за говече)' (1,2);
уп. булоња, булка.
- бу́лка ж 'бела крава са жутом длаком око очију' (2). — Бу́лка бела са
жу́шо око дчи (2); буласта крава.
- бу́лбња м 'бик, во беле боје са жутом длаком око очију' (2); булас
бик/во.
- бу́љук (1) / буљу́к (2) м 'већи број стоке која се тера на пашу' (1,2). —
Има десетак фамилије да има буљуци сјидке, по шесет овце (1).
- бури́чка несвр. 'разметати роговима сено или сламу' (2), чурка.
- бу́наста бвца в. бу́нка (1).
- бу́нка ж 'овца која има вунату ћубу на глави' (2). — Бу́нке сиреда вуната
лава (2); бунаста овца, бункаста овца.
- бу́нкаста бвца в. бу́нка (2).
- бу́цало с 'дрво за метење масла' (1,2).
- бу́чка ж 'суд за метење масла' (1,2). — Бу́чке се мануле, шод сад нико
не муши (1).

В

- ва́бење с 'дозивање, мамљење животиње' (1,2).
- ваљу́вак м 'већа купаста гомила саденог сена (од 300-500 кг) у пољу' (1).
- ва́рди несвр. 'пазити да стока не иде у штету' (1,2). — Ва́рдио сам да
не иде у сађевину (државно земљиште засађено зимзеленим
дрвећем), шимо је забрањена иша (1).
- ва́шке ж мн. 'Pediculus' (1,2). Има жуће две вашке, дјасне, а црне
говде... лѣк је шрава чемерика (1).
- ва́дро с 'посуда у коју се музу овце' (1,2).
- ва́пар ва́пра м 1. 'општи назив за одраслог мужјака Sus' (1,2); 2.
'некастрирани, приплодни мужјак Sus' (1,2).
- ва́прић -ића м 'млад вепар, или вепар мале тежине' (1); ваприче.
- ва́приче с в. вапрић (1).
- ва́рџе ж мн. 'ланац са куком на којој виси бакрач' (1,2). — Кад ва́рџи
млеќд у бакрач у иланџу, шурџи на верџе (2).
- /ва́тар/црвѣни ~ 'Egipelas suum' (1,2).
- ва́ла ж 'дрвена направа за сакупљање и преношење сена и сламе' (1,2).
— Дрвене ва́ле за сѣно има две врсте: куљаче и набадине (1).
- ва́лас -та -то 'усправних рогова (за говеда)' (1,2).
- ва́лија ж 'кришка сира' (1,2).
- ва́ме с 'млечне жлезде са сисама у женки сисара' (1,2). — Код крде
ва́ме има чџри сисе, а код бвце и кдзе — две (1); шерда на ~
'крва коју је тешко мустити' (1). — Таку крдеу ва́здан му́зџи, кад
шерда на ва́ме (1), тврда на мужу; ирџи ~ несвр. 'добити виме'

- (1,2). — *Кад прџви вџме, знџчи блиџи се она џан, кад шџрџба да се ошџли, оџџтџи* (1); *удџри на* — 'оболети на вимену (овца, крава)' (1,2). — *Прџви џан код стџдџку не вџља кад се донџсу јџџца ... удџру оџџе на вџме* (1).
- висџк** (на нџге) констр. 'дугих ногу (за стоку)' (1); **посџкокас**. **власна вџна** в. вуна (1,2); **власната вуна**, **крупновласаста вуна**. **власнаџта вџна** в. вуна (1); **власна вуна**, **крупновласаста вуна**. **вџ вџла** м 'потпуно кастрирани мужџак *Vos taugus*' (1,2). — *Вџ слџџи за џрџзање* (2).
- вџди** (кџвџу на бџка, кобџлу на кџња) 'приводити краву или кобилу на парење' (1,2). — *Вџде кџвџе на бџка, шџ се бџкају* (1); *припушџти*. **вџди се несвр** в. бџка се (2). — *Вџди се је стџарџје, а бџџла се је новџје* (2). **врањаџ** **врањаџа** м 'коњ црне боје' (1,2). — *Дџраџи и врањаџ мџџ да бџду цвџшастџи* (1).
- врањаџша** ж 'кобила црне боје' (1,2). **вратџџџка** ж дем. в. вратџџиџа (1); **леса**, **капиџа**. **вратџџиџа** ж 'врата на улазу у тор' (1,2); **вратџџџка**, **леса**, **капиџа**. **врџчи** (1)/**врџџџи** (2) несвр. 'оглашаваџи се, о кози' (1,2). **врџшџти** (1)/**врџшџџи** (2) несвр. 'јављати се неравномерно и продорно, о пастуву' (1,2).
- врџџено** с 'вретенасто дрво чиџим се окретањем упреда вуна' (1,2). **вуџкодџвина** ж 'остатак вуне са овце коју су поџели вукови' (1,2). — *Вуџкодџвина кад збџрџеш вџну џеде — џнде* (1); **стрвољ**, **стрвољџина**. **вџна** ж 'густа, мекана и (чешће) коврџаста длака коџа расте на кожи овце' (1,2); *сирџива* — 'масна вуна' (1,2); *рџда* — 'кратка, ситна, мека вуна' (1,2). — *Рџда вџна мџка, а дџџра од џдџџџриџ* (2); *власна* — 'дугачка, крупна, богата вуна' (1,2); *власнаџџа* — в. власна — (1). — *Власнаџџа вџна дџбџра, круџџна* (1); *круџџновласнаџџа* — в. власна — (1). — *За вџлику вџну каџжемо круџџновласнаџџа* (1); *рџџава* — 'растресита, ошџтра вуна' (1,2); *усџџџљана* — 'некомпактна, чџвораџта вуна' (1,2). — *Усџџџљана вџна дџџе сџџџџна, џбиџџа, увџљана, стџвџрџднуџџа* (1); *џџџџава* — в. устељана — (1,2); *џџџџава* — в. устељана — (2); *шџџџџџава* — в. устељана — (1); *шџџџџџџава* — в. устељана — (1).
- вунџта џвџџа** в. овца (2). **вџџџџџи коњ** в. коњ (1); **тегљач**, **тегљџџи коњ**, **теџи коњ**.

Г

- галџп -џпа** (sic!) м 'наџбрџи коњџски трџ' (1,2). — *Пошџџраџо ја у галџџи — шџаџо се каџже* (1). **гаља** (1)/**гаља** (2) ж 'овца црне боје' (1,2); **мурга**. **гаљаџ** **гаљаџа** м 'ован црне боје' (1,2).

- гвоздењак м в. бакрач 2 (1). — *Гвоздењак тусен* (1); бакраче.
- геџа м 'ситна свиња са великим стомаком' (1); пупава свиња, запупавела свиња.
- гиба се несвр. 'гибати се од угојености, њихати се' (1); нија се.
- гибаница ж 'пита са сиром' (1,2).
- гига несвр. 'шепати, храмати (за животињу)' (1,2). — *Бдиаво ірло ііта док іде* (1); криви, кривље.
- глистица ж 'увијени прамен вуне' (1,2). — *Осамндес ілсїїице у оседјак* (1).
- говедар -ара м 'чувар говеда' (1,2). — *Говедар чува говеду* (2).
- говедари несвр. 'чувати говеда' (1). — *Обично чувам говеду, рђе говедарим* (1).
- говеђина ж 'говеђе месо' (1,2).
- говече с 'општи назив за *Bos taurus*' (1,2). — *Говече кад један брав, а кад су више говеда и говечићи ... јес, јес у Криви Вир сам говеда* (2). — *Чувам говеду* (2).
- годишњак -ака м 'младунче старо једну годину' (1,2). — *Омак је, д узнемо на ірїмер, іодишњак* (2).
- гђји се несвр. 'гојити се' (1,2); тови се.
- грбав -а -о 'искривљен, повијен (за стоку)' (1,2).
- грбина ж в. грбјача (2).
- грбњача ж 'кичма' (1,2). — *Садка сїїдка има ірбњачу* (1); грбина.
- гргољив -їва -їво в. гргољив (2). — *Црне мацарке су ірїољїве* (2).
- гргољив -їва -їво 'коврцаве длаке (за свиње и говеда)' (1,2). — *Сименїїалке су обично ірїуљїве* (1); гргољив.
- гргушка ж 'увијена вуна приправљена за предење' (2); освојак.
- грди (1) / грди (2) несвр. 'оглашавати се, о свињи' (1,2). — *Чгшїе ірди, а цїци рђе* (1).
- гроница (1) / гроница (2) ж 'антракс у ларинксу' (1,2).
- грону 3. л. јд. пф. свр. 'оболети од гронице, отока око грла (за свиње)' (2). — *Гронула ми свїња* (2).
- грудва ж 'сир у једном комаду, још неиспеђен' (1,2).
- гуд(о) узв. 1. 'узвик за дозивање прасади' (1); гуц(о), гуц(и); 2. в. ојц гудо (2).
- гужва ж 'смотана слама којом се трља, сења стока' (1). — *Сења се с іужву, а у Јабланицу с дрђу (крїа), іокравїцу* (1).
- гуц(и) узв. в. гуд(о) 1 (2).
- гуц(о) узв. в. гуд(о) 1 (2).
- гушћар м 'земљиште обрасло ситним растињем на коме се напаса стока' (1,2). — *Гушћар је сїїїно рїсїїїње од шуме, іодї најчїшїе, де кдзе једу, а овице іландују* (1).

Д

- дџанга (1) / дџангџа (2) ж 'пруга на кожи животиње од јаког ударца бичем' (1,2); пруга.
- двизџарка ж 'женско младунче *C. hircus* у другој години живота' (1,2).
— *Двизџац и бџан и јџрац, а двизџарка само за кџзе* (2).
- двизџарче с 'младунче *C. hircus* у другој години живота' (1,2). — *Код бџце двџче и двџска, а код кџзе двизџарче и двизџарка* (1).
- двџзац двџсца м 1. 'мушко младунче *O. aries* у другој години живота' (1,2); 2. 'мушко младунче *C. hircus* у другој години живота' (1,2). — *Када јџстије бџна је двџска* (1).
- двџче с 'младунче *O. aries* у другој години живота' (1,2). — *Двџче, кад су вџше — двџчићи* (1).
- дџзџини м мн. 'кожни кајаси' (2); дџзџине.
- дџне несвр. 'правити стог, стожити' (1,2).
- дџешњак -џка м 1. 'коњ који иде само са десне стране руде' (1,2). — *На дџесну јџек дџешњак и џн држџ брџзду* (1); 2. 'во који иде само са десне стране руде' (1,2). — *Дџешњак држџ дџсно, а лџвак лџво, код нас се волџви и кџњи не јџрејџџу* (2).
- дџзџине ж мн. в. дџзџини (1). — *Дџзџине кџшиши, закојџџу се за јџздо, сџднеш у кџла и ојџрџвџаши с кџњи* (1).
- дџбра на млџко (1) / дџбра на млџкџ (2) в. млџкуља (1,2); помлџкаста крава.
- дџјче s.v. сисалче (2).
- /домџзлук/ брџвче за ~ 'младунче остављено за приплод' (1,2). — *Дџбро јџтње, дџбро јџрсе се остиџвџа за домџзлук* (1).
- дџрат -а м 1. 'тамно-жут коњ са црном гривом' (1); 2. 'коњ тамно-браон боје' (2). — *Дџраш је зајџвдрено-брџон* (2).
- дорџта ж 1. 'тамно-жута кобила са црном гривом' (1); 2. 'кобила тамно-браон боје' (2); дорџткиња.
- дорџткиња ж 'кобила тамно-браон боје' (2); дорџта.
- досџли свр. 'вратити стоку из планине' (1,2). — *Јџдемо да се досџлимо, поџиње зџма* (1).
- дрџњци м мн. 'сасушена балџга око овчијег репа' (1,2).
- /другомџторац/ бџван ~ в. ован (2); ован на другу маторињу; јџрац ~ в. јарац (1); јарац на другу маторињу.
- друготџлкиња ж 'женка *Vos taugus* после другог тељења' (1,2).
- дрџчан дрџчна дрџчно в. алапљив (1,2).
- дудџк м в. свирајка (2); дудџче.
- дудџче с дем. в. свирајка (1,2); дудџк.

Ђ

- ђем м 'врста жвале, једноделна жвала' (1,2); в. жвала.
 ђерам (1) / ђерам (2) м 'предњи део врата у говечета' (1,2). — *Нема подјушњак, фјини му ђерам* (2).
 ђубре с пл. т. 'коњско ђубриво' (1,2). — *Ђубре, коњски брџбоњци* (2).
 ђурђевско јагне в. ђурђевче (1).
 ђурђевче с 'јагне остављено да се коље за Ђурђевдан' (1). — *Сиршиће се прџи од ђурђевског јагнеша — ђурђевчеша* (1).

Е

- еј-(еј) узр. 'узив за терање говеда' (1,2).

Ж

- жвџла ж 'општи назив за метални део који се ставља коњу у уста' (1,2).
 — *Чамџдра и жвџла љду уз љздо* (1).
 ждрџбац -џпаца м 1. 'некастриран, приплодни мужјак *Equus caballus*' (2);
 пастув; 2. 'мушко младунче *E. caballus* старо до шест месеци' (1).
 — *Одма се зна, кад се ждрџбац рџди, које ће се осџвџла а које ће се љродџ на вџшар* (1); мушко ждрџбе.
 ждрџбе с 'младунче *E. caballus* старо до шест месеци' (1,2). — *Имџли смо јџдно љодбџчено ждрџбе, сџсало љџћу мџјку* (1); *на љрво — в. првескиња* 1 (2); *на дрџто — 'одрасла женка *E. caballus* која се други пут ждрџби'* (1,2).
 ждрџбџца ж 'женско младунче *E. caballus* старо до шест месеци' (1). —
Та кобџла ждрџбџла ждрџбџце (1); женско ждрџбе.
 ждрџбна (1) / ждрџбна (2) прид. ж 'гравидна (за женку *E. caballus* и *E. asinus*)' (1,2).
 ждрџпченик м 'попечна мотка на колима (јарму) за коју се закачињу штранге' (1,2). — *Закџче се шџранге за ждрџпченик и коњ вџче* (1).
 жџток -џка -џко 'немиран, опасан (за стоку)' (1). — *За чџвџџра се каџже жџсџџџко љрло* (1); џут.
 живодџрац -џрца м 'особа која лоше поступа са стоком' (1).
 жџри несвр. 'хранити се у шуми жиром (за свиње)' (2). — *Жџрџле свиње у љланџну* (2).
 жирџвница ж 'свиња која се храни жиром у шуми' (1). — *Од жџрџвнице је жџрџв мџс, не сџџџе се* (1).
 жџца ж 'вунена нит' (2); преџа.
 жџџб м в. корито 1 (2). — *Жџџб изџџбено дрџво, или искџвано, шџџо крџмимо сџџџку у љланџну* (2).
 жџџа ж 'овца жуто-крем боје' (1,2). — *Кривовџрска овца је жџџа* (1); жуџка, жуџаста овца.

жујан -ана м 'ован жуто-крем боје' (2); жујас ован.
 жујас -та -то 'жуто-крем боје (за овце)' (1,2); уп. жуја, жујка, жујан.
 жујка ж в. жуја (2); жујаста овца.
 жуто млеко (1) / жуто млљко (2) в. млеко (1,2); младо млеко.

3

загорљвина ж 'оно што се на дну суда ухвати од куваног млека' (1). —
Од две млеко у јесен загорева и днда се најрђви загорљвина. Од шдта се прђви кисело млеко (1).
 задуу се свр. 'стајати у месту и дахтати на летњој припеци (о овцама)' (2). — *Завију се и задуу се* (2); пуре се.
 зајарми свр. в. упрегне 2 (2); запрегне.
 закржљављо -ла -ло в. закржавео (1); кржљав.
 закржавео -ла -ло (1) / закржављо -ла -ло (2) 'ситан, лошег изгледа (за стоку)' (1,2). — *За нђшио нђкако, сйшино, болешљиво кђже се закржавело, а прљ се више говорйло закржљављло* (1); кржљав, закржљавео.
 залужи свр. 'упрљати нешто житком балегом' (2); ушљипа.
 залужи се свр. 'упрљати се балегом (за говече)' (1,2). — *Залужила се крђва* (1).
 зђме с 'ланчић који се испод ама закачиње за руду' (1). — *Увек су два, ако кђњи рђде уједно и днда се кђже зђма* (1).
 замљте (свињђма) свр. 'припремити храну свињђма, помешати храну са водом или сурутком' (1,2).
 зђпале (на књйгу) 'запањење капуре' (1,2). — *Кад йма зђпале на књйту, йоврђћа хрђну* (2).
 запђсе (кобйлу) (1) / запђсљ (кобйлу) (2) свр. 'оплођавати кобилу (о коњу)' (1,2).
 запђсу се (1) / запђсљ се (2) свр. 'отпочети са пашом (о овцама)' (1,2); развију се (да пасу).
 запђти свр. 'множити стоку' (1,2).
 заплђндује свр. 'отпочети пландовање (о стоци)' (1,2).
 запђји се свр. 'дати воду с неким леком болесној животињи' (1,2).
 запђчен -а -о 'забрањен за пуштање стоке' (1,2). — *Вђрдим да ми сйдќа не дде у зайђчену ливђду* (1).
 запрегне свр. в. упрегне 2 (2); зајарми.
 запунављо -љла -љло в. пупав (2); уп. геца.
 засљче (1) / засљчљ (2) 'порезати ухо овци' (1,2). — *Засљче да сљ окрви кад неће да йасе* (1). — *Засљчљ кад се окрви и белљже се* (2).
 засип м 'Asthma' (1,2).
 зђсйпљав -а -о 'који има засип (1,2). — *Зђсйпљав крђва, коњ* (2).

- засовница ж 'уређај за закључавање врата на штали' (1); кључаница, кључанка.
- застрањичав -а -о 'који се увек издваја из стада (за стоку)' (1). — *Застрањичаве овце иду у стрању* (1); настраничав.
- заструг м 'мања посуда за ношење сира' (1,2). — *То дрвено, па има покљџац. У заструју ндсиш сира у њиву* (1).
- збѣре се свр. 'створити се, ухватити се на млеку (о кајмаку)' (2). — *Каже се: збрдо се најрдо, а и за кајмак се каже шакó* (2).
- /звонара/ крава ~ 'крава која носи звоно о врату и предводи стадо' (1).
- звѣно с 'плетана направа која ударањем клатна звони и служи за обележавање предводника у стаду' (1,2). — *Звѣно служи за товеда* (1).
- звѣнце (1) / звѣнце (2) с дем. в. звоно (1,2). — *Мало звѣно је звѣнце* (1). — *Турши звѣнце свѣњама кад иду у ишшу* (1).
- здѣнут -а -о 'који је садевен' (1). — *Здѣнушо сѣно је сѣдѣ, сѣд се више товедри здѣнушо сѣно* (1).
- зѣка ж 'кобила сивкасто-зелене боје' (2).
- зекѣн, -ѣна (sic!) м 1. 'бео коњ са тамним пегама' (1). — *Као зелѣн коњ, па зекѣн* (1); коњ на парке; 2. 'коњ сивкасто-зелене боје' (2). — *Сив, па дође на зелѣно, шѣ је зекѣн код ндс* (2).
- зѣке ж мн. 'козе са сиво-зеленом бојом козине' (1).
- зекѣша ж 'бела кобила са тамним пегама' (1); кобила на парке.
- зимѣвник м 'зимска бачија' (1,2).
- злѣтница ж 'штеточина која напада суво месо' (1,2).
- злѣ говѣче в. говече (2).
- злојѣшан -шна -шно (1) / злојѣшан -шна -шно (2) 'пробирљив у јелу (за стоку)' (1,2).
- зѣби несвр. 'давати жито као храну коњима, говедима и овцама' (1,2). — *Зѣби овце, зѣб у корѣша најушрак* (1).
- зѣбница (1) / зѣбница (2) ж 'платнена торба закачена на врат запрежном коњу, из које се он храни' (1,2). — *У новѣје време зѣбнице ѣрѣве и ѣмене* (1).
- зрѣња ж '„шарена“ овца' (1,2); зрѣнаста овца, перкаста овца.
- зрѣњас -та -то 'шареног руна (за овце)' (1,2). — *Зрѣнаста ѣвѣд ѣма шарѣно лице* (2); перкас; уп. зрѣко, зрѣна.
- зрѣнко -а м '„шарен“ ован' (2); зрѣнас ован, перкас ован.

И

- избачѣва свр. 'завршити бачијање' (2). — *За ово лѣшо завѣшио, избачѣво* (2).

- избрка свр. 'пре времена покренути, измешати камак са млеком' (1);
измеша, побрка.
- издџт м 'перакутни облик антракса, или свака болест са фудроајантним
током' (1,2). — *Издџт ју (краву) увидио, кадџли смо с смакнџиш
(канџиарион) (1).*
- изјџгњи свр. 'оставити овцу без јагањаца' (2). — *Изјџгњио значи: да
дрџтом домаџину јџтањци да се одбџју од мајке (2).*
- изјџлови се свр. 'родити младо пре времена' (1,2). — *Изјџловила се,
кдо кад жџна д извџнеш, побџци. Онда уџне младунче (1).*
- (из)мџтне се свр. 'наследити особине' (1,2).
- измџша свр. в. избрка (1); побрка.
- измитиџџви се свр. 'оболети од митиџа' (1,2).
- измџрка (овце) свр. 'оплодити све овце у стаду (о овну)' (1,2).
- изрџне свр. 'почистити лопатом шталу, свињац' (1); очисти.
- исџли свр. 'истерати стоку у планину' (1,2). — *Кад се сџлимо на колџбу,
кажемо д исџлимо сџдку на иџиу (1).*
- испџсу (1) / испџсу (2) свр. 'завршити са пашом, попасти (о овцама)'
(1,2). — *Испџсу, кад најџсемо две (1).*
- Испџна ж в. утрина (1,2). — *Сџдка иде на иџиашу (2).*
- испрегње свр. 1. 'скинути коњу ам' (1,2); распрегне; 2. 'скинути јарам
говечету' (1,2); распрегне, разјарми.

J

- јаганчџр м 'заграђен и покривен простор за одвајање јагњади' (1). — *У
јаганчџр бордџе дџсџ до петнаџес дана, прџрџди сас кџчар у иџио
оделџње, или до шџџле враџа и дрџа прџсџџрија (1).*
- јаганчџрник м в. јаганчџр (1).
- јџгње с 'општи назив за младунче *O. agies* старо до пет, односно десет
месеци' (1,2). — *Јџтаници се дџју дрџтом домаџину, да с одбџју од
мајке (1). Под јџтаници се сџџџла слџма и ојџдина, да и/м/ буде
чиџџио и сџво (1); на дрџто ~ 'женка *O. agies* после другог јагњења'
(1,2); на шрџџе ~ 'женка *O. agies* после трећег јагњења' (1,2).*
- јагњењџца ж 'одрасла женка *Ovis agies* способна за јагњење' (1).
- јагњењџина ж 'јагњење месо' (1,2).
- јџлов -а -о 'неспособан за приплод' (1,2).
- јџлова стџка в. јџловиња (2).
- јџловиња ж 'стока неспособна за размножавање' (1,2). — *Јџловиња се
чџџа одџџено, иџр у иџанину, шџџџџи и јџловиња (1); јџлова стока.*
- јџловица ж 1. 'општи назив за женку неспособну за приплод' (1);
штџирица 2. 'женка *O. agies* неспособна за приплод' (1). — *Која се
ниџако не јџтњи, шџ је јџловица... беџа (1).*

- ја́р** м арх. 'затворена и покривена просторија, обично од лешњеног прућа, за смештај крупне и ситне стоке' (2).
- ја́рац** **ја́рица** м 1. 'општи назив за одраслог мужјака *Capra hircus*' (1,2); 2. 'некастриран, приплодни мужјак *C. hircus*' (1,2); прч; 3. 'потпуно кастриран мужјак *C. hircus*' (1,2); јалов јарац, ујаловљен јарац; ~ *првоматшорац* 'мужјак *C. hircus* у трећој години живота' (1); ~ *другоматшорац* 'мужјак *C. hircus* у четвртој години живота' (1); ~ *на прву матшорињу* в. ~ првоматорац (2); ~ *на другу матшорињу* в. ~ другоматорац.
- ја́ре** с 'младунче *C. hircus* старо до једне године' (1,2). — *Има једну кдзу и неколку јарења* (1).
- ја́рећина** ж 'јареће месо' (1,2).
- ја́рина** ж арх. 'острижена вуна са јагњета' (2). — *Код нас се подстиризу јагњаци, а код њи јок, ал и ми шџ, јарина, слџбо говдримо* (2).
- ја́рма** (1) / **ја́рма** (2) ж 'млевена кукурузна зрна, или млевено жито као храна за говеда и свиње' (1,2). — *Јарма за говеду — млевена зрна кукурузна, неко мље и кунину. Мдже да се мље и жито: бвз, јџам, џк и да се мџа с кукуруз* (1). — *У јарму иде млевен кукуруз са свџ кунину* (1).
- ја́рмак** м 'јарам на коњској запрези' (2); **јармац**.
- ја́рмац** м в. **јармак** (1). — *Јармац служи за орање јудоје* (1).
- ја́рми** несвр. в. **зоби** (1,2).
- ја́сле** ж пл. т. 'дрвена направа у облику дугачког и узаног сандука, причвршћеног на зид штале, или постављеног на земљу, из кога се говеда и коњи хране сеном и кукурузовином' (1,2). — *У штилу су јасле ... новље је зидано* (1); *двџе* ~ 'дрена направа, постављена на земљу, из које се овце хране сеном' (1,2). — *Двџе јасле су дрџиџе, код двџе испретрађувано сџмо да једна прџвџе мџву, не мџж двџе да буџу мџву, да се не избџа сџно нџиџе ... дрџено — прџџе и прџе* (1).
- ја́хџи коњ** в. **коњ** (1,2); **лакши коњ**, **коњ за јашање**.
- ја́хџч -џча** м 'човек који јаше коња' (1,2). — *Неколку њи бџли дџбри јахџчи* (1).
- једномџдас(т)** прид. м в. **килав** (1)
- једносџсаста** прид. ж 'која има једну некорисну сџсу (за женку *O. aries* и *B. taurus*)' (1,2). — *Удџри на вџме и остџдне бџџа једносџсастџа; уп. једносџска*.
- једносџска** ж 'овца са једном некорисном сџсом' (1); **једносџсаста** овца.
- /јџлац/ дџбар** ~ 'стока непрџбирљџва у јџлу' (1,2). — *Шџто шџ свџња дџбар јџлац, остџма се за рџну* (1); **јџшна стока**.
- јџшан -шна -шно** (1) / **јџшан -шна -шно** (2) 'непрџбирљџв у јџлу (за стоку)' (1,2); уп. **/јџлац/ добар**.

- јунац (1) / јунац (2) јунац м 'мушко младунче *Bos taurus* старо од шест месеци до две године' (1,2). — *Ако су више јунаци... а за јуне — јунџи (2); јуне.*
- јуне с 1. општи назив за младунче *Bos taurus* старо од шест месеци до две године' (1,2). — *Изнад двдсџа, двдсџа педдсџи кџла је јуне (1); 2. в. јунац (1).*
- јунџина ж 'јунеће месо' (1,2).
- јунџа ж 'женско младунче *Bos taurus* старо од шест месеци до две године' (1,2). — *Прво је јунџа, двдсџа осамдсџи пџи дана ндси и днда је крџа (1).*

К

- кајари несвр. 'поново поткивати коња (1,2).
- кајмак (1) / кајмак (2) м 'масноћа на куваном и некуваном млеку' (1,2).
- калишбна ж 'врста пастирске игре' (1).
- калуша ж 'овца са црном њушком' (1,2). — *Калуша, џсџо и мркуша, црна по џрџицу (1); мркуша.*
- калушан -ана м 'ован са црном њушком' (1,2); мркушан.
- каљиште с 'место где се ваљају, купају свиње' (1,2). — *Ено та на срџд џвџје каљиште (1).*
- каљуга ж в. каљиште (2).
- капак м 'отвор на забату штале' (1,2).
- капџа ж в. вратџица (2); вратничка, леса.
- карабе пл. т. 'пастирски инструмент налик фрули, начињен од трске' (2). — *Карабе џму џисак од базар (зова) (2).*
- каракуш м 'Arthritis chronica defortans, хронични артритис са прираслицама код коња' (1,2). — *Каракуш кад џма, затџкне му џикаљ (скочни злџб) (2).*
- карлица ж 1. в. шеник 2 (2). — *Карлица од врбџо дрво (2); 2. 'дрвени суд за храњење оваца' (1,2). — Карлице џре Цџџани џрџвили и џродавџи, џџ џре бџло (1); корито.*
- кас м 'убрзано коњско кретање' (1,2). — *Каса кџњ, не јури но каса — кас (2).*
- /каул/џзне под ~ 'купити стоку на пробу' (1). — *Ўзо поџ каул, џа кџко се џокаџе (1); узне на пробу.*
- кајлав прид. м 'без једног тестиса (за мужјака *B. taurus*, *O. aries* i *Sus*)' (1,2); једномудаст.
- кирџа несвр. 1. 'преносити дрва на коњу на већој удаљености и редовно' (1,2). — *Кирџа, кад кџњима ндси дрва, мџшрови. Двдсџа мџшра изндсу на самари кџњи за дан (1); кирицише, вуче кирију, иде у кирију; 2. 'пренос дрва на коњу на већој удаљености и редовно' (2).*

- *Иде у кирију* (2); кирија, кирицише, вуче кирију; 2. 'товар дрва на коњу' (2). — *Вуче кирију* (2); кирија, кирицише, иде у кирију.
- кириција м 'човек који на коњу преноси дрва уз новчану накнаду' (1,2).
- кирицише несвр. в. кирија 1 (1); вуче кирију, иде у кирију.
- кисело млеко (1)/кисело млекђ (2) в. млеко (1,2).
- кичица ж 'прамен дуге длаке више копита на стражњем делу ноге у коња' (1,2). — *Длака изнад копитица, кичица ако је нижа, онда је бдљи за рад* (1).
- кйшња (1) / кйшња (2) ж 'врх њушке у свиње' (1,2).
- клапуша ж 'део који је спојни између руде и јарма' (1,2). — *На дружи крај ојшита клапуша, твђзена, мђж и дрвена* (1). — *Клапуша на твђђу руду, де се сивља јарам* (2).
- клепетуша ж в. звоно (2). — *Клейетуша плђкано, као мђње звездно* (2).
- клис м 1. 'врста пастирске игре' (1,2); 2. 'парче дрвета као један од реквизита у игри клиса' (1,2). — *Клис има у дужину око шриеситину сантима, а крђеви му исђчени на дшклис (накос)* (1).
- кљуђе (1) / кљуђе (2) с 1. 'мршава, слабо ухрањена животиња' (1,2); рага, сакагија, мрцина, липцотина; 2. 'изнемогао, спор и неугледан коњ' (1,2). — *Кљуђе, шђ није за нишита, шђ Цитани држе* (2); рага.
- кључаница ж в. засовница (1); кључанка.
- кључанка ж в. засовница (2); кључаница.
- књига ж 'желудац код стоке' (1,2); уп. запале (на књигу).
- кобила ж 'одрасла женка Equus caballus' (1,2). — *Та кобила што била дђасна, јђдино на Миле није никад најђдала* (1); *ждрђбна ~ 'травидна женка E. caballus'* (1). — *Кад ђушита кђња, док се не ождрђби, кобила се зђве ждрђбна* (1); *ждрђбна ~ в. ждрђбна ~* (2).
- кобила на парке в. зекуша (1,2).
- кђв м в. плоча (1,2). — *Има сђдр кђв, сђдро кђвано и младо кђвано* (2).
- ковђ (кђња) несвр. 'поткивати' (1,2). — *Има јђдан у сђло што ковђ кђњи, од дђца му осђило* (1).
- кђза ж 1. 'општи назив за Capra hircus' (1,2). — *Цукић ђђво кђзе, с ђђа да се разђвараи, с ђђа и с ђђђђу Вђру*; 2. 'одрасла женка C. hircus' (1,2). — *Од кђда се ојђри је кђза* (1); *скђзна ~ 'травидна женка C. hircus'* (1,2).
- козђр -ђра м 'чувар коза' (1,2).
- козђвина ж 'козђ месо' (1).
- кђзина ж 'козја длака' (1,2).
- кокошђра ж 'свиња која дави кокошке' (1,2). — *Цркла, дабђда да ђркнеш, ђвати ни кокошђра ђиле* (1).
- колђн м 'део самара, каиш испод груди и каиш испод трбуха' (1,2). — *Колђни су деђ кђшиа око шђла матђриу, служђе да ђричерђше самђр* (1).

- кблаци м 1. 'мотка у средини стога' (2); стожер; 2. 'мотка за коју је везан коњ при вршидби' (1,2); стожер.
- коленџка ж 'парче дрвета којим се осигурава самар' (1,2). — *Коленџка се вејже да се не би смјко самар, ниже реџа* (1).
- колиба ж 1. 'општи назив за место у планини са смештајним објектима за људе и стоку' (1). — *Бордџи код колибе, бордџи на колибу, шџо се каже кад су у планину за сџидком* (1); појата, бачија, трџак; 2. 'општи назив смештајног објекта за сточаре' (1). — *Има зџмске и лџиње колибе* (1); појата.
- колибарка ж пров. в. бачарица (2); планинарка, бачијарка.
- колибџиште с 'место где је била колиба' (1); појатиште, бачијиште.
- кбњ кбња м 1. 'општи назив за Equus caballus' (1,2); 2. 'одрастао мужјак E. caballus' (1,2). — *Кбњ дџе кад се прџжа џдџне рџди, днда су кбњ и кбџла* (1); 3. кастрирани мужјак E. caballus (1,2); *мекоглџв* ~ 'коњ лак за управљање' (1). — *С мекоглџвоџ кбња лџко се оџрџља* (1); *мекоглџвас* ~ в. мекоглав ~ (2); *јахаџи* ~ 'коњ за јахање' (1,2). — *Тџо кџо, нека сдрџа, иначе нџко не јаже, прџ било јахаџи кбњ* (1); ~ за јашање в. јахаџи ~ (2); *лџкџи* ~ в. јахаџи ~ (1,2); *шеџеџи* ~ (1)/*шеџеџи* (2) ~ в. тегљач (1,2). — *Пџсо му да шџџли, зашџо шџеџеџи* (2); *вџчни* ~ в. тегљач (1). — *А вџчни кбњ џде по џџ (за џима)* (1); *шџџи* ~ в. тегљач (1); *бџс* ~ 'коњ без поткова' (1,2). — *Обџџо кбњ, ошџџо бџс* (1).
- коњџр -џра м 'чувар коња' (2).
- кбњ за јашање в. коњ (2); јахаџи коњ, лакши коњ.
- кбњ на пџрке в. зекан 1 (1,2).
- копџџица ж 'недорасла женка која рађа' (1); копиљача, копиљара.
- копџџче с 'младунче рођено од недорасле женке' (1).
- копџџџра ж в. копилица (2); копиљача.
- копџџџча ж в. копилица (2); копиљара.
- копџџџче с в. копилче (2).
- копџни несвр. 'брзо, нагло слабити (за животињу)' (1,2). — *Неџки бџлес џа уџџи, коџни, коџни и скоџни* (1). — *Коџни, прџџџа на шџџџи дџи* (2); спада, пропада.
- корџито с 1. 'дрвени сандук из кога се овце крме' (1). — *Круџица сџ, или сџџан у корџито кџ неџа зџб* (1). — *Корџито је сџндук на чџџри нџџе, у шџџџлу, издџбено дрџво* (1); жљџб; 2. 'дрвени суд за храњење оваца' (1,2); карџица; 3. 'дрвени суд за храњење свиња' (1,2); 4. 'место појења стоке у штџали' (2).
- костџт -а -о 'крупних костију (за стоку)' (1).
- кџтур м 'дрвена кружна плоча која се ставља на горњи отворени део чабра, а прџх џе камен прџтискач' (1,2). — *Кџџур о(џ) дџске* (2).

- кџчар м 'преграђен простор за смештај младунчади у затвореном и покривеном смештајном објекту' (1,2). — *Претради за кџчар у исто оделење* (1).
- кџш узв. 'узив којим се опомиње говече да стави главу у јарам' (1,2).
- кошара ж 'затворена и покривена просторија, најчешће од прућа или дасака покривених остацима сена, за смештај крупне и ситне стокe' (1,2). — *Кошара збдђено и озџр крџвина, ојџдина* (2).
- кошарче с дем. 'мања кошара за смештај младунчади' (2). — *Кошарче служу за џдмладак* (2).
- коштељив -јива -јиво 'изразито мршав (за стоку)' (2). — *Коштељиво, знаш како се каже: залейла му се мешина за џрбину* (2).
- крава ж 'општи назив за одраслу женку *Bos taurus*' (1,2). — *Деџста осамдесет и пет дана нџси и днда је крава* (1); *стџлна* ~ гравидна женка *Bos taurus*' (1,2); *слабомужна* ~ 'крава која даје мало млека' (1). — *Ја сам јџдне џддине кџио слабомужну крџву, а знам да изабџрем кад ју видим, нџ знам како ме џреварило* (1); сувомлекаста крава, слаба на млеко; *сувомлекаста* ~ в. *слабомужна* ~ (2); *младомужна* ~ 'крава која се музе до 4. или 5. месеца после тељења' (1,2). — *Ми смо свџ шџ млеко од младомужне крџве, шџд смо бџш имџли јџдну, дџвџли Пџђе кад био мџли* (1); *стџаромужна* ~ 'крава која се музе након 7. месеца од тељења' (1,2). — *Стџаромужна крџва се музе кад џрџђе сџдам мџсеца од како дџбитио шџле и шџ млеко мџж да буде слџно* (1).
- кравља штџла в. штџла (1).
- крадљивче с 'младунче које крадом сиса туђу мајку' (2). — *Крадљивче џошсисџје* (2).
- красан -сна -сно 'крупан, доброг изгледа (за стоку)' (1); убав.
- кратак (на нџге) констр. 'кратких ногу, низак (за стоку)' (1); низак на ноге.
- крџмен м 'камен за кресање' (1,2).
- крџсало с 'гвожђе којим се крџше' (2); огњило.
- крџљав -а -о в. закрџавео (1). — *Јма шџко да се нађе крџљиво џрасе, заостџло* (1); закрџљавео.
- крџви несвр. в. гига (1).
- крџвље несвр. в. гига (2).
- кривовирска бџца в. овца (1).
- кривовратас -та -то в. грбав (2).
- кривуље ж мн. 'грџе које се спајају у рог код свџдова' (2); рогови.
- крџа ж 'врста овчијег паразита, крџель' (1,2). — *Јде на бџце крџа* (1). — *Жџви ки крџа без дџје* (1).

- крњ** **крња** **крњо** 'који има општећене рогове, или којем недостаје један рог (за говеда и овце)' (1,2). — *Шушо говече нема, само крњо* (1). — *Крњ бџан има општећени рдзи* (2).
- крмљача** ж 'општи назив за женку Sus способну за прашење' (1,2). — *Рацкљала ни се ндшшо она крмљача* (2); *сирдсна* ~ 'гравидна женка Sus' (1,2).
- крми** (1) / **крми** (2) несвр. 1. 'хранити стоку боље него обично, и то нарочито пред парење' (1,2); 2. в. зоби (1,2).
- крмљило** с 1. 'место на коме се крми стока' (1,2). — *На крмљило коритшо или шџкме за једној брџва крујне сџдже* (1); 2. 'место на планинском пашњаку где се стоци даје со' (1,2). — *Трџшан, џа дрџвни кљинови, у средњу сџ да лџжу, на крмљило* (1).
- крмче** с р. 'млада свиња, или свиња мале тежине' (2). — *Крмче шакџ, ни џрасе, ни свиња* (2); свињче.
- крџвина** ж 'остаци од непоједеног сена' (1,2); в. оједина, сенина.
- крџте** несвр. 'мирно пасти (о овцама)' (1,2).
- крџина** ж 'мишићаво чврсто месо без масти' (1,2).
- крџна** стџка в. стока.
- крџновласаста вуна** в. вуна (1); власна вуна, власната вуна. /**кџга/ свињска** ~ 'Pestis suum' (1,2).
- кудџа** ж 'преслица' (1,2).
- кџдрав** -а -о в. рутав (1).
- кџка** ж 'дрвена направа за вађење сена из стога' (1,2).
- кџкџа** ж 'дуже дрво са куком, служи за чување оваца' (1,2). — *Кџкџа је крџво дрво* (1).
- кџкас** -ста -сто 'који има рогове окренуте на доле (за говеда)' (1,2).
- кџндраци** м мн. 'оксиурозозе у чмару, паразитарно обољење коња и магараца' (2); пундрџви.
- кџпљача** ж 'тророга вила, служи за сакупљање сена' (1,2).
- кџс кџса кџсо** 'кратког репа, или безреп (за свиње и псе)' (1,2).
- кџскџн** м 'део самара, каш испод репа' (1,2). — *Кџскџн слџжи да не џде самџр најрџд, џрема џлџве* (1).
- кџтурџн** -џна м 'ован који има увијене рогове' (1,2). — *џџан кџтурџн бџје и с рџјови* (1).

Л

- лџка** на мџжу в. мужа (1).
- лџкши** **кџњ** в. коњ (1,2); **јџхаџи** коњ, коњ за јџшање.
- левџк** -џка м 1. 'коњ који иде само са леве стране руде' (1,2); 2. 'во који иде само са леве стране руде' (1,2).
- лџса** ж в. вратџница (2); вратџничка, капија.

- ливадски митиљ в. митиљ (1). — *Ливадски митиљ је најдри* (1).
липицан -ана м 'раса коња са лабућим вратом, неизраженим гребеном и равним мало заобљеним сапима' (1). — *Лдки кдњи су липицани* (1).
лишћтина ж в. кљусе 1(2); рага, сакагија, мрцина.
лиса ж 'кобила са широком белом шаром по глави, или са белом њушком' (2). — *Онџ ши је лиса шио ју шџра она жџна низ пуш* (2); лисаста кобила.
лисас -та -то 'који има широку белу шару по глави, или белу њушку (за коње)'; уп. лиско, лиса.
лиско -а м 'коњ са широком белом шаром по глави, или са белом њушком' (2). — *Лиско има низ чџло бџлу ирџу* (2); лисас коњ.
лисник м 'насечене гране са лишћем, сточна храна' (1,2). — *Овце јџду лисник, хџика се зџне* (2). — *Лисник је крџсана шџма* (2).
лџј лџја м 'бравља и говеђа масноћа' (1,2).
лџпа (1) / лџпа (2) несвр. 'јести халаљиво (о свињи)' (1,2).

Љ

- љук узв. 'узвик за терање телади' (1,2).
љут љута љуто в. жесток (1).
љутак -ака м 1. 'пргав, напрасит коњ' (1,2); 2. 'пргав, напрасит бик' (1).

М

- магарац -арца м 'општи назив за Equus asinus' (1); 2. 'одрастао мужјак E. asinus' (1). — *Си видла уџушру онџи матараца шио нџси млџко на самар ... сџм шџ јџдан остџдо* (1); *моџарац* (2).
магаре с 'младунче Equus asinus' (1). — *Ел знаш онџ ирџчу за маџре и бџбџво сџно?* (1); *моџре* (2).
магарџнце с 'младо и мало магаре' (1); *могарџнце*.
магарџца ж 'одрасла женка Equus asinus' (1); *могарџца* (2); *жџребна* ~ 'гравидна женка E. asinus' (1,2). — *Иџшо, иџшо и кобила и матарџца — жџрџбна* (1).
магарџше несвр. ирон. в. кирија 1 (2).
мџзга ж 'мешанац између пастува и магарџце' (1); мула.
мџја ж в. сириште (1,2); — *Мџја је куџвно, није ирџродно* (1).
мџндра ж 'место на коме се предаје / прџма млеко' (1). — *На мџндру се, куџиче у брџдо, ирџдџвџло млџко и Макеџбџнци, Грџци, шиџа ли су, ирџвџли су сџра... баскџја, шџко та вџкџли, шџџ данџс качкавал* (1).
мџс м 'свињска маст' (1,2); мџчина.
мџсло с 'улупана млџчна масноћа' (1,2).

мачиња ж в. мас. — *Тѝ љстѝо шѝо и мѝс, мачѝна, ал мѝ шѝѝ шѝако ѝовдрѝмо, ѝа шѝ сѝтурно смѝшно* (1).

мачѝга ж аугм. пеј. в. тојага.

маца̀рка ж 'раса свиња са црним коврцавим чекињама и слабо месната' (1,2).

мѝ узв. 1. в. од вош вош (1,2); 2. 'узвик за дозивање телади' (1,2).

меденица ж 'звоно од ливеног метала' (1,2). — *Меденица за ѝвце и за кѝзе* (1); в. звоно.

/меденица̀ра/ѝвца ~ 'овца која носи меденицу о врату и предводи стадо' (1).

меденичка ж дем. в. меденица (2); меденче.

медѝнче (1) / медѝнчѝ (2) с дем. в. меденица (1,2). — *Медѝнче слѝужи за ѝѝне, шѝле, да се не изѝуби* (1); меденичка.

мѝк -а -о 1. 'који се лако ухрани (за говеда и свиње)' (1,2). — *Мѝке свиње су морѝвке* (1); 2. 'која неће да вуче (за краву)' (1,2).

мѝка на мѝжу в. лака на мужу (2).

мекѝне несвр. 'јављати се испрекидано, о јарцу' (1).

мекѝње ж мн. 'остаци просејане пшенице, врста јарме за свиње' (1,2).

мекоглав коњ в. коњ (1); мекоглавас коњ.

мекоглавас коњ в. коњ (2); мекоглав коњ.

мелезѝк -ѝка м 'грло укрштене расе' (1,2). — *Мелезѝк је умелѝжено ѝрло* (1). — *Мѝж мелезѝк, умелѝжено, свѝ шѝ љстѝо* (2).

/мѝсѝ/ пѝздраво ~ 'тврдо и жилаво месо' (1,2).

мѝшање с 'састављање оваца од разних домаћина у једно стадо ради заједничке паше' (1,2). — *Састѝвљамо ѝвце, и шѝ је мѝшање* (1).

— *Мѝшање се ѝѝви кад смо смѝшѝли, ѝомѝшѝли овце* (2).

мешѝна ж 'трбух' (1,2). — *Кад ѝду с ѝрдлећа ѝо луѝ, ѝвце се већѝном очѝју ѝо мешѝну* (2).

митѝљ (1) м 'Distomum phaeaticum, паразитарна болест код говеда и оваца' (1,2). — *Кад ѝму митѝљ, не смѝју да јѝду и ѝѝју, шѝрѝба да се ѝушѝи крѝ* (1).

млад сѝра в. сѝра (1,2).

младѝ млеко (1) / младѝ млѝкѝ (2) в. млеко (1,2); жуто млеко.

младомѝжна кра̀ва в. крава (1,2).

млеко (1) / млѝкѝ (2) с 1. 'општи назив за белу течност којом женке сисара хране своју младунчад' (1,2). — *Прибрѝла вѝме и ѝѝѝушѝила му млеко* (1). — *Млѝкѝ ѝма варѝно и неварѝно* (2); 2. 'неферментисано млеко' (1,2); слатко млеко, пресно млеко; *жѝѝо* ~ 'colostrum' (1,2); *младѝ* ~ в. жуто ~ (1,2). — *Прѝво је младѝ млѝкѝ, а ѝѝсе сѝѝро* (2); *ѝроѝрѝшано* ~ 'млеко у којем се створе грудвице сѝра приликом

- кувања' (1,2). — *Пројрушано, ако се пројрушало, баца се* (1); *кисело* ~ 'ферментисано млеко' (1,2); *дбрано* ~ 'млеко са кога је скинут кајмак' (1).
- млѐкомер м 'суд којим се мери млеко' (1). — *Млѐкомер је ндво, за ирддају, има ирдчно нацфшано* (1); чаша, сатлук.
- млекуља ж 'крава која даје доста млека' (1,2). — *Млекуља се чува дйасно, шд је бојасиво* (1); добра на млеко, помлекаста крава.
- млѐчница ж 'млечни производ који се добија кувањем кукурузног брашна у заслађеном млеку' (1,2). — *Млѐчница, ки качмак, ал иде шдћер* (2).
- могарац -ара м в. магарац 1,2 (2). — *Ако су више, каже се мојарци и мојарћи* (2).
- могаре с в. магаре (2).
- могарѐнце с в. магарѐнце (2).
- могарйца ж в. магарйца (2); *ждрѐбна* ~ в. *ждрѐбна* ~ (2).
- моравка ж 'раса свиња са кратком, црном и ректом чекињом, дугом њушком и slabим шункама' (1,2). — *Моравке су црне свиње* (1). — *Црна моравка нѐма длаку* (2).
- мрѐкање с 'чин оплодње код оваца (1,2).
- мрѐкори несвр. 'јављати се равномерно (о овци, када нуди јагње да сиса)' (1).
- мрѐкуше несвр. в. мрѐкори (2).
- мрѐкуша ж в. калуша (1,2). — *Мрѐкуша има црно лице* (2).
- мрѐкушан -ана м в. калушан (1,2).
- мрсољив -йва -йво 'који кашње (о овци)' (1). — *Мрсољива бвца кдшле* (1).
- мрѐгав -тва -тво 1. 'лењ, нерадан (за стоку)' (1,2). — *Лењо, мрѐиво, сам се вѐче ки иребивено* (1); уп. мрѐина 2; 2. 'замро, запуштен (за стоку)' (2).
- мрѐйна ж 1. в. кљусе 1(2); рага, сакагија, липцотина; 2. 'лења, нерадна животиња' (2).
- мрѐче (овцу) несвр. 'оплођавати овцу (о овну)' (1,2).
- мрѐче се несвр. 1. 'оплођавати се (о овци)' (1,2); 2. 'оплођавати се (о кози)' (2); прѐа се, празује се.
- мѐжа ж 'узимање млека истезањем вимена' (1,2). — *Мѐзе се и на иодне, а главна мѐжа јвече* (1); *лака на* ~ 'крава коју је лако мустити' (1). — *Лаку на мѐжу, час измѐзеш, дѐсеи минуѐта и тошдво* (1); *мѐка на* ~ в. *лака на* ~ (2).
- музара ж 1. 'женка *Bos taurus* која се музе' (1,2). — *Не да свѐка музара ишшо млѐко, зависи од рѐсе* (1); 2. 'женка *Ovis aries* која се музе' (1,2). — *Музаре чува овѐр, а шилѐзи шилѐжар* (1).
- мѐзе (1) / мѐзѐ (2) несвр. 'узимати млеко истезањем вимена' (1,2).

- мукџвица ж 'кашаљ код овце' (2). — *Мукџвица ју уведила* (2).
 муља ж 'мешанац између кобиле и магарца' (1). — *Муља и маџа — шоб једно. Биле неке у село иза другог рџа, остидле од Немеци ситурно* (1); мазга.
 мурга ж в. гаља (2).
 мус узв. 'узив приликом терања магарца' (1,2).
 мућени сира в. сира.
 муче несвр. 'јављати се равномерно (о говечету)' (2).
 /мушица/ коњска ~ в. обод (1,2). — *Коњска мушица рџе код крде* (1). — *Коњска мушица иде и на крде и на кучићи* (2).

Н

- набадина ж 'дворога вила помоћу које се дене сено' (1,2). — *С набадине се сено дџе на висину и баца* (1).
 набрџкне (1) / набрџкне (2) свр. 'нарасти од надолажења млека (за виме)' (1,2).
 навџљак м 'мања купаста гомила садевеног сена (до 100 кг) у пољу' (1,2). — *Навџљак и ваљувек су велика и још веђа томџла сџна у идљу* (1).
 наџви свр. 'преклати овцу (о курјаку)' (1,2).
 на друго ждрџбе в. ждрџбе (1,2).
 на друго јџгње в. јџгње (1,2).
 /на другу маторџњу/ џџан ~ в. ован (2); ован другоматорац; *јџрац* ~ в. јарац (2); јарац другоматорац.
 назџмац назџмца м 'мушко младунче Sus тежине од 20 до 40 килограма' (1,2).
 назџме с 'младунче Sus тежине од 20-40 килограма' (1,2). — *Има неколко комада назџмићи* (1).
 назџмица ж 'женско младунче Sus тежине од 20 до 40 килограма' (1,2).
 наџне се свр. 'надути се, последица болести надуна (за говече)' (1,2). — *Наџела се, јџла концентџраџи ел јуџџрњу дџшелину* (1).
 на прво ждрџбе в. ждрџбе (2).
 на прво јџгње в. првескиња 2 (1).
 /на прву маторџњу/ џџан ~ в. ован (2); ован првоматорац; *јџрац* ~ в. јарац (2); јарац првоматорац.
 наџпред (1) / наџред (2) 'узив којим се опомиње коњ да крене' (1,2); ајде.
 наџслон (1) / наџслон (2) м 'наткривени заклон на једну воду за смештај стокџ' (1,2). — *Наџслон мџже и кружно уз илаџинџру, од дрџва, покџривено са оџедину, сенџну* (1). — *Наџслон иџшо рџгови, сџмо с*

једне стиране плашине, а друга стирана цела ошвдрена (1). — *Наслон да не кисну, д ушккн* (1).

настраничав -а -о в. застраничав (1,2).

на трѣше јагње в. јагње (1,2).

на трѣше телѣње в. телѣње (1,2).

недондче с 'младунче рођено пре времена' (1,2). — *Изјлови се и шд је недондче* (2).

немућени сира в. сира (1,2).

нѣрез -а м в. вепар 2 (2); њераз.

нѣзак (на нѣге) констр. в. кратак на ноге (2).

нѣја се несвр. в. гиба се (2).

нѣжици пл. т. 'маказе за стрижу оваца' (1,2).

Њ

нѣраз -а м в. вепар 2 (1). — *Рѣшко кѣжемо вѣлар, нѣраз букѣри свињу* (1); *нерез*.

О

о узв. 'узив којим се опомиње крава да мирује при мужи' (2); оу.

облизни се свр. 'родити два младунчета истовремено' (1,2). — *Близна ми бвца, значи, ојѣтѣла два јѣнѣша* (1).

обод -а м 'велика мува која сице крв марви, *Tabanus L.*' (1,2); коњска мушица.

обор м 'затворена и покривена, обично зидана просторија за смештај свиња' (1,2). — *Нема обори, под букву сѣву у планину свиње* (1); свињац.

обрано млѣко в. млѣко (1).

обрљавѣо -ѣла -ѣло в. брљив (2).

обрне се (бвца) свр. 'оболети од вргичавости (за овцу)' (1); в. брљива овца. — *Обрнула се бвца* (1).

обрњушка ж в. брњушка (1).

обван (1)/бвѣн (2) бвна м 1. 'општи назив за одраслог мужјака *Ovis aries*' (1,2). — *Има више бвце, а сѣм једѣн обван* (1); 2. 'некастриран, приплодни мужјак *O. aries*' (1,2); ~ *Првомѣшорац* 'мужјак *O. aries* у трећој години живота' (1). — *Првомѣшорац, обван са чѣшири зуба* (1); ~ *Другомѣшорац* 'мужјак *O. aries* у четвртој години живота' (1). — *Од шри до чѣшири иддине другомѣшорац, шд сѣшро* (1); ~ *на прву мѣшорѣњу* в. ~ *првоматорац* (2); ~ *на другу мѣшорѣњу* в. ~ *другоматорац* (2).

обвца (1) / бвѣѣ (2) ж 1. 'општи назив за *Ovis aries*' (1,2). — *Некад било прѣч (мното) бвце* (2); 2. 'одрасла женка *O. aries*' (1,2). — *Од кѣда*

- се ојати је овца (1); сјатињена ~ 'гравидна женка *O. agies*' (1,2). — Сати(д) ће д имамо две-три сјатињене овце (1); вундша ~ 'овца која има дугу вуну' (2); рџава ~ в. вуната ~ (1); оштровунаша ~ 'овца која има оштру вуну' (1,2); кривоџрска ~ 'раса оваца са доста дугачким и шиљастим праменовима беле грубе вуне и са главом и ногама обраслим жутом длаком; уско локалан сој праменке' (1). — Кривоџрска овца је жуја (1); сврљишка ~ 'раса оваца са белом бојом руна, састављеног од шиљастих праменова и са шарено прсканом главом и ногама; подврста домаће праменке' (1); ируда ~ (1)/ирудд ~ (2) 'немирна овца' (1,2).
- џвча штала в. штала (1,2).
- овчар -ара м в. чобанин 2 (1,2). — Муџре чува овчар (1).
- овчарица ж арх. 'жена, чувар оваца' (2).
- џвче богиње в. богиње (1,2).
- џвче јасле в. јасле (1,2).
- џвчина ж 'овчије месо' (1).
- огњило с в. кресало (1).
- џгница ж 'овчија паразитарна болест, запаљење и фиброза изазвани паразитом пироплазма' (1,2). — Кад поведиш дџницу, дно дће да лџичу (1).
- џграђа ж 'део земљишта око тора ограђен прућем, трњем и живицом (1,2). — Омџино ирџе, сас шрње заградио и дџрађа (1). — За дџрађу... ирџе, шрње, с мџике (2).
- огрџина ж в. оједина (1). — Огрџина је сџд новџе, ирџе сви товорили оједина, крџвина (1).
- одџије (младунче) свр. 'не дозволити младунчету да више сиса' (1,2). — Одџије јатиње од мајку (1).
- џд-вџш — (вџш) узв. 'узвик за дозивање говеда' (1,2); ме.
- џд-кџз узв. 'узвик за дозивање коза' (1); сик(с).
- џд-мџс — (мџс) узв. в. од-на-на 2 (1,2).
- џд-на — (на) узв. 1. 'узвик за дозивање коња' (1,2); 2. 'узвик за дозивање магараца' (1,2); од-мус-мус.
- џдом прид. 'лаганим кораком (за коња)' (1,2). — Иде полако, џдом и шџи идеш уз џџа (1).
- ождрџе се свр. 1. 'родити ждребе' (1,2); 2. 'родити магаре' (1,2).
- ојагњи се свр. 'родити јагње' (1,2).
- оједина ж 'остаци од непоједене залихе чврсте сточне хране' (1,2). — Матарџи јџду главишу, матарџу бџцу, сламу, шраву и оједину, најлошије (1); огрџина, сенина, кровина.
- ојиште с 'дрвена мотка која повезује јарам и плуг' (1). — Ојиштие дџдџко око два иџо мџтра, најрџд алка, закџчи се за илџи... (1); руда.

- ђјс узв. 'узвик којим се опомиње говече да окрене бразду' (1,2).
 ђјц-гудо узв. 'узвик за дозивање свиња' (1); гуд(о).
 ђкови м мн. 'окови за спутавање коња' (1). — *Саићу се прве нде са ширанту и твдјзено — ђкови* (1); сапнице, спона.
 ђкџи се свр. 'родити јаре' (1,2).
 ђкопили се свр. 'родити копиле' (1,2). — *Кад рџди мнџо млада, каже се окопйлила* (1).
 ђмак -џка м 'мушко младунче E. caballus старо од шест месеци до две године' (1,2). — *Чим се пџчне прџжа рџди, више није ђмак, но коњ* (1).
 ђме с 'младунче E. caballus старо од шест месеци до две године' (1,2). — *Кад јџдно у шџџлу — ђме, кад су више — ђмићи* (2).
 ђмица ж 'женско младунче E. caballus старо од шест месеци до две године' (1,2). — *Она ђмица се свџ измџџнула на мајку, леџа, а ђџасна*.
 ђпраси се свр. 'родити прасе' (1,2). — *Прџча се да нџка крџџа оџрасила шрџес, нџ знам да л џсџин тџ бџло* (1).
 ђпуџа ж 'кожни део бича који се везује на држак' (1,2).
 ђсџџак м в. гругника (1).
 ђсок м 'отока шџо се излива из штале' (1), осока.
 ђсока ж в. осок (2).
 ђтегне се свр. 'опустити стомак (за животињу)' (1); отрџџи се, отромџџи се.
 ђтеџи се свр. 'родити теле' (1,2). — *Кад се крџва оџџели, вџлика је рџџос у кџћу* (1).
 ђтџос м 'покошени ред траве који остаје иза јџдног косача' (1,2).
 ђтџџаџ м 'остаци сџтне вуне после чџшљања' (1); шџтим, сџта вуна.
 ђтџџшти свр. 'пустити млеко младунџету' (1,2). — *Прибрџла и оџџушџџила му млеко* (1).
 ђтрџџи се свр. в. ђтегне се (1,2). — *Оџрџџио се до земље* (1); отромџџи се.
 ђтроџџни се свр. 'родити три младунџета истовремено' (1,2).
 ђтрџџџџи се свр. в. ђтегне се (1,2). — *Најџо се, џа се оџромџџио* (1); отрџџи се.
 ђу узв. 1. 'узвик којим се опомиње говече да се заустави' (1,2); 2. в. о (1).
 ђџџсти свр. в. изрине (2).
 ђштрџџџнаста ђвџа (1) / ђштрџџџнаста ђвџџ (2) в. овџа (1,2).
 ђштрџџџен приџ. м в. уштрџџџен (1).

П

- пџзи (стџку) несвр. в. чува (стоку) (1,2).
 /пџс/овџџџрски ~ 'пас који чува овџе' (1,2). — *Овџџџрски џџс у џланџну, а џосџџџрски у сџло* (2).

- пáсе се (1) / пáсѐ се (2) несвр. 1. 'оплођавати се (о кобили)' (1,2); пушти коња; 2. 'оплођавати се (о магарици)' (2).
- пáсе (стóку) 'напасати стоку' (1,2). — *Пáсе бвце, товѣду* (1).
- пáстрма ж 'утовљена свиња за клање или продају' (1,2). — *Заранѝо сам пáсѝрму* (1); товљеник, полутовна свиња.
- пáстув -ува м в. ждребац 2 (1,2). — *Од двѐ иддине пá више, днда је пáсѝуе* (1).
- пáша ж 'трава за испашу стоке' (1). — *Иде на пáшу* (1); попаша.
- пáшњак м 'општи назив приватног земљишта на коме се напаса стока' (1,2). — *На пáшњак се не кóси шрáва. Пáшњаци више и нѐма приватни, сѐд шó државно* (1).
- пѐдање (сас тојáгу) 'врста пастирске игре' (1).
- пѐда се несвр. 'окретати се у лету (за тојагу у игри пѐдања)' (1).
- пѐна ж 'пенушава маса која се ствара приликом муже или кувања млека' (1,2).
- пѐрас(т) -а -о в. барзаст (2).
- пѐрдо (1) / пѐрдó (2) с 'део зида чатмаре' (1,2). — *Бѝш бѝло код нáс, удѝрио у пѐрдо и избѝо га* (1).
- пѐркас -та -то в. зрњас (1); уп. зрњко, зрња.
- /пѝјак/стóчна ~ (1) / стóчни ~ (2) 'сточно пазариште' (1,2). — *Идем на стóчну пѝјак* (1).
- пишáња ж 'мокраћа стоке' (1,2).
- плáвка ж 'крава сиво-плаве боје' (1,2).
- плáвдња м 'бик/во сиво-плаве боје' (1,2). — *Плáвча дбично, а плáвдња ако је стáрији* (2).
- плáвча м в. плавоња (1,2).
- плáндиште (1) / плáндиште (2) с 'место на коме се стока одмара на паши у време припекѐ' (1,2). — *Сѝдка стѝдка има сѝдје плáндишѝте* (1).
- плáндује несвр. 'одмарати на паши у време припекѐ, о стоци' (1,2).
- планинáрка ж ирон. в. бачарица (2); колибарка, бачијарка.
- плáс(т) м в. стог (2).
- плáтина ж 'цепана мотка као грађевински материјал' (1,2). — *Појáша, плáтинáра, сѝддови, нáслон, шѝ сѝд иду плáтинѝне* (1).
- плáтинáрка ж 'врста колибе/појате, начињена од платина' (1,2). — *Плáтинáра на двѐ-шрѝ рѝта* (1).
- плѐтиво с 'вунени конач за плетење' (1,2).
- /плѝш/црни ~ 'Anthrax, гнојно запаљење ткива на површини коже марве' (2); црни приш.
- плѝча ж 'потковица, гвозђе које се ставља на коњско копито' (1,2). — *Плѝча, шó исѝо, ал плѝча дбично, оѝд сѝд изѝило пѝчкѝвица*(1); потковица.

- побрка свр. в. избрка (2); измеша.
- поврћа несвр. арх. в. придава (2). — *Прé се више товорило поврћала млéкó, а сáд ирiдала* (2).
- поврће се несвр. 'оплођавати се поново (о овци)' (2). — *Тá се бвцá поврћала, није мдiло из ирви иуш да усiе* (2).
- подбаци свр. 'потурити женки туђе младунче да сиса' (1). — *Мдже и близниче да буде подбáчено, ако та подбáциши под дрýту бвцу* (1).
- пóдвешка ж 'трака којом се причвршћује вуна за преслицу' (1). — *Дóђе оседјак на кудéљу, иа увéжеш иддвешку* (1).
- пóдвод м в. сводови (2). — *Пóдвод мдже и кружно* (2); свод.
- пóдина ж 'развршено сено око стога' (1,2).
- подлéва несвр. 'стављати сириште у млеко, подсиравати' (1,2).
- подмётне свр. в. подбаци (2).
- подмáди свр. 'обновити стадо' (1,2).
- подóјче с 'младунче које сиса туђу мајку, пошто нема своју' (2). — *Подóјче се подмётне да сiса* (2).
- подрiне свр. 'прикупити ђубре на једно место у штали, свињцу' (1,2). — *Кад ирибэре ђубре, кáже се подрiне* (1).
- појáта ж 1. в. колиба 1 (2). — *Бордви код појáти, бордви на појáти, чува сiдкy цéло лéто* (2); бачија, трљак, 2. в. колиба 2 (2). — *Појáти дрвена за људи* (2); 3. 'затворена и покривена просторија, начињена од платина, за смештај крупне и ситне стоке' (1). — *Кóј нéма шiдлу, ирáви појáти* (1). — *Појáти се ирáви од платiне, цéпане мдiшке нарéхане и покрiвене са ојéдину, слáму* (1); кошара, јар.
- појáтиште с 'место где је била појата' (2); колибиште, бачијиште.
- пóјилиште с в. појило (1).
- пóјило с 'место појења стоке на отвореном' (1,2). — *У двршiше или на рéку има идјило, а у шiдлу кдэа, идјилища* (1). — *Тэру на вóду, на идјило* (2); појилиште.
- покрáвца ж 'прекривач којим се говеда штите од невремена (1,2).
- пóкрóвац м 1. 'покривач од козје длаке' (1,2). — *Од ибкрóвца се ирáве бисáзи, врéћа, зобнища, од кóзје длáке* (2); 2. 'прекривач који товар на коњу штити од квашења' (1,2).
- пóлутóвна свиња в. пастрма (1). — *Свиња за шiве, да се шiдви, шió су шi идлушiвене свиње* (1); шiовљеник.
- пољáк -áка м 'чувар задружне стоке' (2). — *Пољáк чува држáвену сiдкy* (2).
- помлéкаста крáва в. млекуља (2). — *Ако има више млéкó, дна иомлéкашiа* (2); добра на млеко.
- пóпасак м 'краћа паша пре окоподневне или вечерње муже' (1,2). — *После ибóдне дóђе овчáр и иушiи јáтањци осiдвљени за домáзлук са бвцáма у идиасак* (1); попаша.

- пџпаша ж 1. в. паша (2); 2. в. попасак (2).
- пџрасан -сна -сно 'који има изгледа да добро расте' (1,2).
- поскџкас -та -то в. висок на ноге (2).
- пџстриг м 'прво чишћење оваца, пре главног и потпуног шишања' (2); постризување.
- пџстриз м 'вуна од првог чишћења оваца, подстрижена вуна са трбуха, ногу и репа' (1,2).
- постризување с в. постриг (1). *Прво постризување обично у мај месеци, идсле шйшање* (1).
- пџтка ж 'грана која се забодје у земљу и која означава забрану испаше' (2). — *Пџтка, грана забодјена, идбиша* (2).
- поткџсели се св. 'покварити се (о млеку)' (2). — *Поткџсели се млекџ, укварено* (2).
- поткџвица ж нов. в. плоча (1,2).
- потсисџва несвр. в. потсисује (2).
- потсисује несвр. 'сисати туђу мајку' (1,2).
- пџтсмаци м мн. 'две дуге мотке на којима се преноси ново сено до куће' (1,2). — *Два човџка нџсе на мџшке, идтсмаци, лйшове ел лескџве* (1).
- пџчи несвр. 'забрањивати папу на имању стављањем потки' (2). — *Пџчио сам, шџ је идчено* (2).
- пр узв. 'узвик за дозивање јагњади' (1,2).
- прџзује (кџзу) несвр. в. прџа (1,2).
- прџзује се несвр. в. мрџе се (1,2); прџа се.
- прамџнка ж 'раса оваца са дугим репом и грубом вуном која виси у праменовима (2). — *Прамџнка има дџбру вџну... шџ је жџјка* (2).
- прџпорџи м мн. 'мала звона од бронзе која се стављају за украс' (1,2). — *Прџпорџи за на жџребе мџж да буду украсни, ел да та чџје кобила* (1).
- прџсе с 'младунче Sus тежине 15-20 килограма' (1,2). — *Килаво прџсе се не шйрџи* (1). — *Чџвам прџи за нас у кџћу џ има* (1).
- прасџина ж 'прасеће месо' (1,2).
- прасџља ж 'женка Sus која се недавно опрасила' (1,2).
- /прџшење/ на дрџго ~ 'женка Sus после другог прашења' (1,2).
- прџвескиња ж 1. 'женка E. caballus која се први пут жџреби' (1); на прво жџребе. — *Бџш у шйшлџ имамо јџдну кобилу шйшџ ни прџвескиња* (1); 2. 'одрасла женка Ovis agies која се први пут јагњи' (1,2). — *Од кџџ се прџви прџш ојџтњи је џвиџ ... шџ је на прџво јџтње, прџвескиња* (2); на прво јагње; 3. 'одрасла женка Sus која се први пут праси' (1,2).
- /првомџторац/ џван ~ в. ован (1); ован на прву маторињу; јџрац ~ в. јарац (1); јарац на прву маторињу.

- првотелкиња ж 'женка *Bos taurus* после првог тељења' (1,2). — *Јунциу сам осидвио и дна ми сѝд љрвошѝлкиња* (1).
- преврѝа (цедило) несвр. 'окретати цедило с једне на другу страну, како би се сир брже оцедио' (1); претура (цедило).
- прегорѝ свр. 'престати лучити млеко, изгубити га' (1,2). — *Кад љрекѝне млѝко кѝже се љреѝорѝла крѝва* (1).
- прѝдава ж 'давање ситне стоке на чување за извесну награду' (2); придава.
- прѝде (1) / прѝдѝ (2) несвр. 'правити конач од вуне' (1,2).
- прѝђа ж в. жица (1). — *Прѝђа је нѝш од вѝне, која ѝде из освојка на врѝђно* (1).
- прежѝвље несвр. 'поновно прежвакати храну (о стоци)' (1,2).
- прѝк -ѝка -ѝко в. прекас 1 (1,2).
- прекајѝри свр. 'поново потковати коња' (1,2). — *Осѝђрео му кѝв, ѝа се мѝра љрекајѝри* (1).
- прѝкас -ста -сто 1. 'рогова окренутих у страну (за говеда)' (1,2). — *Крѝва која љрѝкасиа дѝасна* (1); прек; 2. 'који има рогове једном увијене и окренуте у страну (за овна)' (1). — *Прѝкасиа ѝван убѝва, ѝѝѝ дѝасно* (1).
- пренѝси несвр. 'носити младунче и након истека термина за рађање' (1,2). — *Крѝва љренѝла, кад нѝси вѝше од дѝветѝ мѝсеца* (1).
- препѝра (сѝра) несвр. 'испирати крпу којом је покривен сир' (1,2). — *На сѝруѝку се навѝша кѝо нѝка скрѝма и заѝѝ се крѝа љреѝѝра* (1).
- препрѝгне свр. 'упрегнути вола дешњака на леву страну, а вола левака на десну' (1).
- препрѝстре свр. 'ставити ново чисто сено за лежај стоци' (1,2). — *Прѝрѝдсѝреш и(м), ѝѝриш сѝно, кукурѝзну ѝѝму* (1).
- прѝсно млѝко (1) / прѝсно млѝкѝ (2) в. млеко 2 (1,2); слатко млеко.
- прѝсѝлац м 'осољена прокувана вода у којој се чува сир' (1,2).
- прѝстѝјни сѝра в. сира (1,2).
- прѝстрѝни (у јѝдну сѝсу) свр. 'остати са једном некорисном сисом (за краву)' (1). — *Крѝва љресѝранѝла у јѝдну сѝсу* (1).
- прѝсук м 'дељано дрвце чијим се окретањем прави вунени конач' (1,2). — *Кад се сасѝдѝе ѝ(ѝ) дѝе — ѝ(ѝ) ѝри... дѝа-ѝри врѝђна, днда се на јѝдно вѝђе врѝђно љресукѝје... с љрѝсук* (1).
- прѝтура (цедило) несвр. в. преврѝа (цедило) (2).
- презѝрѝлив -а -о 'плаховит, плашљив (за стоку)' (1); страшљив.
- прибѝра несвр. 'не давати све млеко, крѝти га' (1,2). — *Прибѝра млѝко крѝва кад изѝуби ѝѝле, а дѝе да ѝа сачѝва* (1).
- приврѝеми свр. 'приближити се термину рађања' (1,2). — *Тѝ ни крѝва љриврѝемила, мѝра да дежурѝмо цѝо нѝђ* (2).

- приврёмна прид. ж 'која је пред термином за рађање' (1,2). — *Кад Приврёми, шб је приврёмна крџа, приврёмна кобила* (2).
- прѣдава ж в. предава (1). — *Кад му даш на прѣдаву, ако је лѣицало, мбра да покѣже сѣрв... кѣжа, лѣва* (1); *прѣдава* несвр. 'почети давати више млека' (1,2); поврѣа.
- прѣми 'узвик којим се опомиње коњ да се помери у страву' (1,2).
- прѣплодан брав в. брав.
- прѣплодна стѣка в. стока.
- прѣпѣшти (крѣву на бѣка, кобиљу на кѣња) в. води (1,2).
- /прѣш/ црни ~ в. /илиш/ црни~ (1).
- прѣшца ж 'њушка' (1,2).
- /прѣба/ѣзне на ~ в. каул (2).
- прѣвара ж 'посни сир добијен искувавањем сурутке' (2); урда.
- прѣверо сѣра в. сира (1,2); стар сира.
- прѣгрушано млѣко (1) / прѣгрушано млѣкѣ (2) в. млеко (1,2).
- прѣмуз (1) / прѣмуз (2) м 'прѣбна мужа оваца на бачији' (1,2); промуза.
- прѣмуза ж в. промуз (1).
- прѣпада несвр. в. копни; спада.
- прѣга ж в. данга (1).
- прѣда ѣвца (1) / прѣда ѣвца (2) в. овца (1,2).
- прѣт м 'најтање одељано дрво или грана, које служи за терање коња, говеда и свиња' (1,2). — *Танко дрво је прѣт, а пуно дрво шојѣа* (1).
- прѣца (кѣзу) несвр. 'оплођавати козу (о јарцу)' (1,2).
- прѣца се несвр. в. мрче се 2 (1,2). — *Кад се прѣца, кѣза врѣчи* (1); празује се.
- прѣч (1) / прѣч (2) -а м в. јарац 2 (1,2). — *Јарац и прѣч исто... прѣч прѣца кѣзу* (1).
- прѣчевина ж 'смрад од приплодног јарца' (1,2).
- пуле-пр узв. в. пш (2); р.
- пундрѣви м мн. в. кундраци (1). — *Пундрѣви су илѣште* (1).
- пулав -а -о 'ситан, а са великим стомаком (за свиње)' (2); запулавео; уц. геца.
- пуре се несвр. в. задуву се.
- пушти (кѣња) в. пасе се (1).
- пш узв. 'узвик за терање оваца' (1,2); р, пуле — пр.

Р

р узв. 1. в. пш (1,2); пуле—пр; 2. 'узвик за терање свиња' (1,2); уш.
рабош м 'штап којим се мери млеко у суду' (1,2).

- рага ж 1. в. кљусе 1 (1,2); 2. в. кљусе 2 (1,2). — *шѣра нѣку рѣту, здишѣа ли ја чува, нѣ знам* (1). — *Рѣга, шѣ лѣно, мѣза — коњ* (2).
- радан радна радно 'вредан, подесан за рад (за стоку)' (1,2).
- радни вѣ в. тегљач (1).
- радун-уна м 1. 'говече хермафродит' (1,2). — *Рѣшко се дешѣва радун код крѣве* (1); 2. 'јаре хермафродит' (1,2). — *Тѣ радѣни чѣшто било код јарѣћи* (1).
- разбукѣри се свр. 'манifestовати полни нагон (о свињи)' (1,2).
- развију се (да пѣсу) в. запасу се (1).
- разјарми свр. в. испрегне 2 (2); распрегне.
- разлѣва несвр. 'сипати млеко на чабрице' (1,2). — *Разлѣва се у чѣбар да би се добио шѣд вѣше кѣјмак* (1).
- ракља ж 'ракљасто дрво које се обеси свињи о врат да не би бежала' (1,2).
- рапа ж 'зимница за стоку' (1).
- рапиште с 'ограђено место у пољу на коме се хране овце' (1,2). — *Рапиште у пѣље, дѣраја заграђена, зѣми се крѣше лѣсник* (1).
- раса ж 'ознака квалитета, особина' (1,2).
- распрегне свр. 1. в. испрегне 1 (1). — *Сѣд се вѣше товѣри: да распрѣнем, а прѣ било: д испрѣнем* (1); 2. в. испрегне 2 (1); разјарми.
- рѣава вѣна в. вуна (1,2).
- резѣк -ѣка м 'непотпуно кастриран мужјак' (1,2). — *Бѣк се чука и бван се шѣчѣ и днда мѣж да бѣде резѣк* (1). — *Радун је резѣк* (2). — *Природно бван мѣж да је резѣк* (2); сметењак.
- рѣјава бѣца в. вуната овца (1).
- рѣмен м 'уздужно резан дуги комад сланине' (1,2).
- риѣан риѣана м 'коњ цигла-првене боје' (1). — *Зовѣ се риѣан зашѣ што дѣђе риѣ* (1); алат.
- риѣуша ж 'кобила цигла-првене боје' (1).
- рије несвр. 'копати њушком по земљи (за свињу)' (1,2).
- риче несвр. 1. 'оглашавати се (о магарцу)' (1,2); 2. 'оглашавати се (о говечету)' (1); 3. 'јављати се продорно (о крави, када је гладна, када тражи бика, или дозива теле)' (2).
- ркотљѣвица ж 'прехлада код овце' (2).
- рња ж 'ноздрава' (1,2).
- рѣга ж 'овца која има рокове' (1). — *Рѣга, шѣ мѣж да наиѣеш, ал рѣшко, код Влѣси чѣшиѣ* (1).
- рѣгови м мн. в. кривуље (1).
- рѣда (1) / рѣдѣ (2) ж 1. 'дугачко дрво на колима уз које се упрежу коњи' (1,2). — *У рѣде се коњ ирѣза и вѣче* (1); 2. в. ојште (2).

руда вуна в. вуна (1,2).

рунаџ -џа -џто 'који обилује вуном (о овци)' (1,2).

руно (1) / руно (2) с 'острижена вуна с једног грла, која остане у једном комаду' (1,2). — *Ово ми вуна од шд руно* (2).

русје с мн. 'талог који остаје при цеђењу млека' (1,2).

рутав -а -о 'запуштен, урастао, са дугом и увијеном длаком (за стоку)' (1,2). — *Рушава сџдка кад зарушавџ, зарушавџло, с јџсени добије ндеу длаку за зиму* (1). — *Порушавџ, пошџдне рушавао* (2).

С

сакагија ж в. кљусе 1 (1); рага, мрцина, лицотина.

саџо с 'свињска унутрашња масноћа' (1,2).

самар м 'дрвена направа за причвршћивање терета на леђима магарца или коња' (1,2).

самарџија м 'коњ за пренос товара' (2). — *На самар џде шдвар, не мџж друкше, зашд самарџија* (2).

сампас м 'напасање стоке без чувара' (2). — *У сампас џшшшимо и дни сами дџу* (2).

сандџче с в. шеник 1 (2); текме.

сапе ж мн. 'горњи део ногу у коња' (1,2). — *Сапе су џврњи дџо нџу де сшџџ ам* (1).

сапнице ж мн. в. окови (2). — *Мџже ланац за врџи и нџу да не бежи и сџпнице, сапнџо сам* (2); спона.

сатлук м в. млекомер (2). — *Сатлук — флџша од лџшар* (2); чаша.

свиња (1) / свиња (2) ж 1. 'општи назив за Sus (1,2). — *Свиње под букеу сџаву у џланџну* (1); 2. 'одрасла женка Sus'. — *Да дам на свиње, џа џшдво, мџж се разџварамо до прекоџшре* (1). — *Рџним свињу за сланџну* (1).

свињар -џра м 'чувар свиња' (1,2).

свињац (1) / свињац (2) м в. обор (1,2). — *Свињац новџје, шд се сџд каже свињац, џре се виџало џбор* (1).

свињџина ж 'свињско месо' (1,2).

свињска кџга в. куга.

свињске богџње в. богиње.

свињче с в. крмче.

свираџка ж 'пастирски инструмент, врста пастирске свирале' (1); дудук, дудуче.

свџд м в. сводови (1). — *Свџд је јџдна сџрџна скрџз, друџа до џдла рџа зашџдрено. За џвце нџже* (1); подвод.

свџдови м мн. 'наткривени заклон на две воде, за смештај стоке' (1,2); свод, подвод.

- сврљашка бвца в. овца (1).
 сенћина ж в. кровина (1).
 сёња^к' (1) / сёња^к (2) м. 'више сеца свучено на једно место (напољу), где се обично стока зими храни' (1,2).
 сивка ж 'крава сиве боје' (1,2). — *Сивка, шб се пре њоворило, сад сива крда* (2).
 сивко -а м. 'бик/во сиве боје' (1).
 сик(е) узв. 1. в. од коз (1,2); 2. 'узвик за дозивање јаради' (1,2).
 сињац м. 'запаљење вимена код овце' (1,2). — *Ошида виме, удри сињац на виме, надјује се и очуја* (1).
 сињлица ж 'модрица код стоке' (1,2). — *Сињлица се вјди код заклане сидке, на очлићену кџу* (1).
 сира м. 1. 'бела маса добијена сирењем, сир' (1,2). — *Туриши сира у сјуу, шб Влди шакџ раде* (1). — *Кривовирски сира је чувен* (1); сирење; мућени ~ 'сир од посног избућканог млека' (1,2). — *Мућени сира је идсан. Кад мућии, издваја мјсло из млеко* (1); *немућени* ~ 'сир од млека из кога није избућкано масло' (1,2); *ирдверо* ~ 'стар сир' (1,2); *сидр* ~ в. проврео ~ (1,2); *млад* ~ 'млад сир' (1,2); *пресидјни* ~ 'ситан, мастан сир' (1,2). — *Пресидјни сира, подлије се, ирдва се исече, ирелије с ладну вџду и пресидју до друо јуиро* (1); *шуйкав* ~ 'рупичаст, шупљикав сир' (1,2). 2. 'масноћа овчије вуне' (1,2).
 сирајва вуна в. вуна (1,2).
 сирење с в. сира 1 (1,2). — *Реће се шб каже, ал има да чујеш: носила сирење у Бдљевац на ијац* (1).
 сиреште с. 'течност за сирење' (1,2). — *Сиреште од ђурђевско јатње, у чкџмбе на днџ се најрдви сиреште, днда се осуши уз вџшу, измџса са одрџене шрџве, шјури у крџче и са шб се подлџва млеко* (1).
 сирутка ж 'течност исцеђена из сира' (1,2). — *Енџ ју сирутка у кџву, за свиње* (1).
 сиса несвр. 'узимати (устима) млеко од мајке' (1,2).
 сисалче с. 'младунче које јџш сиса' (2). — *На ирџмер, јатанџци су сисалици* (2).
 сита вуна в. отпадак (2); штим.
 ситна стџка в. стока.
 сјагњена овца (1) / сјагњена бвца (2) в. овца (1,2).
 скаче (на магарџцу) несвр. 'оплођавати магарџцу (о магарџцу)' (1).
 скџзна (кџза) в. коза (1,2).
 скрде се свр. 'свикнути једно на друго у стаду (о стоци)' (1,2). — *Скрди се шб шакџ, док су зџједно идре у иланџну; сроде се.*
 скубавина ж 'очупана вуна са заклане или мртве овце' (1,2).

- слаба на млѣкѣ в. слабомужна крава (2). — *Нема млѣкѣ, шѣ је сувомлѣкаста крѣва, слѣба на млѣкѣ* (2); сувомлѣкаста крава.
- слабина ж 'задњи доњи део стомака' (1,2); слабутовина.
- слабомужна крѣва в. крава (1).
- слабутовина ж в. слабина (2). — *слабина, слабутовина шѣ љстѣо од стѣомака, шу нѣшѣа нѣма лѣше* (2).
- слѣтко млѣко (1) / слѣтко млѣкѣ (2) в. млеко 2 (1,2); пресно млеко.
- слињавка ж 'Arhtaе еrisooticaе, тешка вирусна болест говеда, при чему се из губице цеде слине' (1,2). — *Слињавка на нос, а шѣи на нѣ ту*(1).
- слуга м 'помоћник пастира' (1,2). — *Поидѣши нѣкој (унајмити некоја) да ти помѣже у планину на појѣшу, шѣ је слуга* (2).
- служи свр. 'очистити говече од балеге' (1). — *Свѣко јушро служим, изрѣнем, помѣзем* (1).
- сметенѣк -ѣка м в. резак (2).
- сѣј, сѣја м 'раса' (2); сорта.
- сѣрта (1) / сѣрта (2) ж в. сој (1,2). — *Најчѣшѣа сѣрта код свѣње су морѣвке, мацѣрке, јокишѣри* (1).
- спѣда несвр. в. копни (2); пропада.
- спѣдљив -а -о (1) / спѣдљив -ѣва -ѣво (2) 'склон брзом слабљењу (за стоку)' (1,2). — *Спѣда, коинѣ и затѣд кѣжемо спѣдљива спѣдка* (2).
- спѣдна ж в. окуви (2); сапнице.
- спрѣсна крѣмѣча в. крѣмѣча (1,2).
- срѣде се свр. в. скрде се (2). — *Па шѣкѣ, срѣде се ко и људи*.
- старомужна крѣва в. крава (1,2).
- стѣр сѣра в. сира (1,2); проврео сира.
- старуља ж 'стара крава' (2). — *Чувамо у шѣшѣлу јѣдну стѣаруљу, нѣје за нѣшѣа, ал не мѣж ју убијеш* (2).
- старунче с 'најстарије јѣгње јѣдног пролећа' (1,2).
- стѣтивѣа пл. т. 'направа за ткање, разбој' (1,2).
- стѣге ж мн. 'део самара, ужад за његово осигуравање' (1,2). — *Стѣге љрѣшене, служе да учѣрѣше самѣр* (1).
- стѣлна крѣва в. крава (1,2).
- стѣља ж 'део самара, подметач који се ставља испод самара да овај не би нажуљао магарцу леђа' (1,2). — *Стѣља се љрѣви од кѣнѣске дѣлке* (1).
- стѣг м 'велика купаста гомила садеженог сена (до 1.000 кг) у дворѣшту' (1,2). — *Стѣг се љрѣ товорѣло* (1). — *Стѣгѣови нѣво сѣно љрѣд кѣћом*(1); зденуто сено.
- стѣжер м арх. 1. в. колац 1 (1); 2. в. колац 2 (1). — *Стѣжер стѣѣро, рѣшко се сѣд чује*(1).

- стојељка ж 'врста пастирске игре' (1).
- стџка ж в. брави (1,2). — *Чува се стџка мање но што било* (1); *крујна* — 'говеда и коњи' (1,2); *сййна* — 'овце, козе и свиње' (1,2). — *Бдвимо се шакџ око шу сййну стџку, а нѣмаш нѣмаку вајду* (1); *прийлодна* — 'стока способна за размножавање' (1); — *за пийлод* в. приплодна — (2); — *за домџзлук* в. приплодна — (2).
- стџка за домџзлук в. стока.
- стџка за приплод в. стока.
- стџар -џра м 'домаћин који има доста стоке и који је предано гаји' (1,2); батлија.
- страшљив -љва -љво в. презирљив (2). — *Страшљиво је кад се пџди (пласи)* (2).
- стрвољ м в. вукодавина (1); стрвољина.
- стрвољина ж в. вукодавина (1); стрвољ.
- стрижа м 'скидање вуне са овце маказама' (2). — *Острижу овце у лџто. Подстрижу и(х), шакџ кажемо, а шџ стрижа је кад пџђе мџсец, мџсец љшо од пџстри* (2); *пшшање*.
- стришште с 'ливада, после косидбе, на којој се напаса стока' (1,2).
- струга ж 'улаз на тору' (2).
- сту узв. 'узив којим се опомиње говече да приђе до јарма' (1,2).
- стџкне свр. 'потерати говеда да иду уназад, или их заустављати да не иду брзо' (1,2).
- сувомлџкаста крџва в. крава (2).
- сугџрче с 'најкасније ојагњено јагње' (1,2).
- сугџци м мн. 'чворови на кожи говеда изазвани убодом штркљице' (1,2). — *Сугџци од шџркљицу* (2). — *Сугџк кад је јџдан, ал џвек су више* (1).
- сулџрма ж арх. 'нарочито приграђена просторија поред кућних врата, или до колибе, која служи за смештај млечних производа' (1). — *Сулџрма стџро, сџд нѣка шуџа у двџришџте, ел у пџдрум* (1); *ћелер*.
- супџра несвр. 'заустављати пашу овапа (о пастиру)' (1,2). — *Супџра, заустџвџла овце да пџсу* (1).

Т

- табанлија м 'коњ са равним копитима' (1,2).
- тврда на виџме в. виџме (1).
- тврда на мџжу (1) / тврџа на мџжу (2) в. тврда на виџме (1,2).
- тегљџч -џча м 1. 'коњ за вучу' (1); тегљџчи коњ, вучни коњ, тежи коњ; 2. 'запрежни во' (2); радни во.
- тегљџће штрџнге в. штрџнге (1,2).
- тегљџчи коњ (1) / тегљџчи коњ (2) в. коњ (1,2); тегљџч, вучни коњ, тежи коњ.

- тежи коњ в. коњ (1); тегљач, тегљећи коњ, вучни коњ.
 текме с в. шеник 1 (1). — *Текме за једно говече дрвено четвртасто* (1). — *Текмичићи зидно, јер крва мџ д излџе* (1); савдуче.
 теле с 'младунче *Bos taurus* старо до шест месеци' (1,2). — *Од сиб њедесеи до девсиа кила је шеле* (1). — *Некад по шилиле били шдоци колико* (2).
 телене с 'доношење на свет младунчета *Bos taurus*' (1,2); *на шрђе* — 'женка *Bos taurus* после трећег теленења' (1,2). — *После шрђе шелене се и не чува, шродши дбично* (1).
 телешина ж 'телеће месо' (1,2).
 телкиња ж 'женка *Bos taurus* која се тели' (2). — *Шширица није сидсобна за шелене, а шелкиња јесте* (2).
 товни се несвр. в. гоји се (1,2). — *Товни ју да ју шродши, а дна се шдв* (1).
 товљеник -ика м в. пастрма (2); полутовна свиња.
 тојага ж 'дебело и кратко дрво које служи за терање коња и говеда' (1,2). — *Пуно дрво шодта* (1); мачуга.
 ток м 'пут којим стока силази са пашњака до појила'. — *Ток је шшић коју сидка изабере у кршно мдшио* (2).
 токмак -ика м 'здепаст, кратак коњ' (1). — *Токмак, шд сдрша кдња, крашак ко цебане* (1).
 тор м 'откривен, ограђен део земљишта у планини, за крупну и ситну стоку' (1,2). — *Тор за шреко лџша уз наслон, ел уза шш сддови* (1).
 торина ж 'стајско љубре' (1,2). — *Торина је дече љубре* (2). — *Има куј смиче шдрину и шрди томилу* (2).
 торче с дем. 'мањи тор' (1). — *Има шри шакеа шдрчета, смдшшај, мџжа, смдшшај* (1).
 /тражи/ ~ бика 'манифестовање подног нагона код крава' (1,2); ~ јарца 'манифестовање полног нагона код коза' (1,2); ~ кдња 'манифестовање полног нагона код кобила' (1,2); ~ мајарца 'манифестовање полног нагона код магарца' (1,2). — *Кад шражи мајарца, мајарца риче, жсџа* (1).
 трице ж мн. 'остаци просејаног белог кукуруза, врста јарме за свиње' (1,2).
 трљак м в. колиба 1 (1,2). — *Код реке ни били лџшњи шрљаци, а има и зџмски* (1); појата, бачија.
 тројанка ж 'женка која је родила три младунчета истовремено' (2). — *Кдза се најчџше шројани, шројанка* (2).
 тројанче с 'једно од три младунчета рођена у исто време од исте мајке' (1,2). — *Једно шројанче, а свџ шри шројанчићи* (1).
 трџмав -а -о 'непрестан (за стоку)' (2).

- т^ртка ж 'завршни део бича' (2). — *Трџка, шџ нџки цџш кџжемо, ал нџје бџш свакоднџвно* (2).
- т^рџд м 'просушена гљива која се пали' (1,2).
- трупелџс -џста -џсто 'кратак, здепаст (за стоку)' (2).
- трупџна ж 'труп без главе и удова' (1,2).
- т^рџбак м 'желудац' (1,2); чкембе.
- т^рџрма ж 'велико стадо' (2). — *Тџ вџше нџма, у шџрму бџле џвце џд шџџ брџва навџше и товџда црџко дваестџшну брџва* (2).
- т^рџта узв. 'узивик за терање прасади' (1,2).

Ђ

- џџбава в^уна в. вуна (2).
- џелџр м в. сулдрма (2).
- џџпка ж 'мала гомила сена која се може понети у рукама, нарамак сена' (1,2). — *Нџје за свакоџа цсџшо џџпка, Слава цонџсе јџдну џџпку ко мџје цџш* (1).
- џџпчи несвр. 'правити џџпке' (1,2).
- џџљи (џши) несвр. 'дизати уши и ослушкивати' (1,2). — *Наџуљџо џши* (1).
- џџп м 'посуда за кисељење млека' (2). — *Вџџ је зџмљан*(2); чабар, цибанс.
- џџс узв. 'узивик за терање овнова' (1,2).

У

- џбав -а -о в. красан (2).
- џбијџч -џча м 1. в. бијџч 1 (1); 2. в. бијџч 2 (1).
- џваља се свр. 'угојити се, па се заокружити' (1). — *Уваљџло се ко шрџџац*(1); уваљџшка се.
- џваљџшка се свр. в. уваља се (2).
- џзбџчи (1) / џзбџчи (2) св. 'прокиснути (о киселом млеку)' (1,2); узвишти.
- џзвџшти (1) / џзвџшти (2) свр. в. џзбџчи (1,2). — *Кад црокџсне кџже се цзвџшџџло* (2).
- џзда ж 'пртени део коњске опреме који кочијаш држи у рукама, пртени кајаси' (2); уздо.
- џздо с в. узда (1). — *Ўздо — кџши, држџ џџм у цсџа* (1).
- џзјџне свр. 'појакати коња' (1,2). — *Узјџнџо кџња, ако бџло црџ* (2).
- џјџловљен прид. м 'кастриран (за мужјака било које сточне врсте)' (1,2).
- џкџда несвр. 'смањивати количину млека' (2).
- џмелџжена џвца в. овца (1).

упрѣгне свр. 1. 'ставити коњу ам' (1,2). — *Прѣже ја и упрѣгне ја*; 2. 'ставити јарам говечету' (1,2); запрегне, зајарми.

/ўпритич/ йде ~ 'издвајати се, увек ићи пред стадом (за животињу)' (2).

ўрда ж в. провара (1).

устѣљана вўна в. вуна (1,2).

ўтрина ж 'општи назив државног земљишта на коме се напаса стока' (1,2). — *Ћтрина је државни пдшњак, необраћено* (1); испаша.

ўш узв. в. р 2 (1,2).

ушљйна свр. в. залужи (1).

уштрўјен прид. м 'кастриран (за коња и вепра)' (1,2). — *Кўњ се уштрўји и шкўји, шкўји се кад се сече, а овдо је уштрўјен кўњ. — Кўже се уштрўјен вўјар за пастўрму* (1); оптројен.

Ф

фўрман -а 'човек који управља коњем који вуче балване уз новчану накнаду' (2). — *Фурмани су дбично Босанци* (2).

Ц

цвѣта ж 1. 'кобила са белом шаром у облику звезде или цвета на челу' (1,2); цветаста кобила; 2. 'крава са белом шаром у облику звезде или цвета на челу' (1,2); цветаста крава.

цвѣтас -ста -сто 'који има белу шару у облику звезде или цвета на челу (за коње, говеда и овце)' (1,2). — *Цвѣтас кўњ је ддличан*(1); уп. цветко, цвета.

цвѣтко -а м 1. 'коњ са белом шаром у облику звезде или цвета на челу' (1,2). — *Цвѣтко йма низ чѣло цвѣш ел звѣзду* (2); цветас коњ; 2. 'бик/во са белом шаром у облику звезде или цвета на челу' (1,2); цветас бик/во.

цедљка ж в. цедњак (2).

цедљо с 'кеса за цеђење сира' (1,2).

цедњак м 'прибор за цеђење млека' (1,2). — *Цедњак на решѣшкy. Процѣдиш млѣко йосле мўже, да н(е) осийане нѣки рўс (шўрун)* (1); педаљка.

цигљја ж 'бела овца са црном главом' (1).

цйц (1) / цйц (2) узв. 'узвик за терање коза' (1,2).

цйцвара ж 'млечни производ који се добија тошњем младог несољеног сира на ватри' (1,2). — *Док йрдвйш цйцвару, мўра да лджеш, шд шљла*(1).

цйчи (1) / цйчй (2) несвр. 'јављати се продорно и неравномерно (о свињи, када је хватају)' (1,2).

црвѣни вѣтар в. вестар.

црѣни плийш в. плийш.

црѣни приш в. приш.

цурѣк узв. 'узовик којим се опомиње коњ да се помери назад' (1,2).

Ч

чѣбар м 1. 'посуда која служи за ношење млека' (1,2); чабриче, чабрица, брента: 2. 'већа посуда за остављање сира' (1,2). — *Чабрѣви шѣм у њелѣр* (2); 3. в. љуп (1). — *Ишо чѣбар и за сѣра да се чува, и за кисело млѣко* (1); цибане.

чабрѣца ж дем. в. чабар (1); чабриче, брента.

чабрѣче с дем. в. чабар (1); чабрица, брента.

чампѣра ж 'ланчић подбрадник' (1,2). — *Чампѣра је ланче испод брѣде, на њѣм* (1).

чѣпоњак м 'папак' (1,2).

чѣраѣас -ста -сто 'који има беле ноге (за коња)' (1,2). — *Има ѣзрека за чѣраѣасѣи коња: „Ако је јѣдна бѣла, да даш брѣшу, ако су двѣ бѣле, да даш комишѣ, ако су шѣри бѣле, да даш на кланѣцу* (1).

чѣтма ж 'сѣцкано дрво као грађевински материјал' (1,2). — *Чѣтма је дрво лесѣво и бѣково, за чѣтмѣру* (1). — *Чѣтма мѣшар и ѣдла мѣшра сѣцкано лесѣво дрво кај ѣрушѣћи* (1).

чѣтмѣра ж 'примитивна колиба начињена од слабијег материјала' (1,2). — *Чѣтмѣра... лѣиљено од блѣта, и слѣма, цѣѣа се чѣтма, а мѣже и кѣванице, дѣске ѣцѣане* (1). — *За чѣтмѣру ѣобију кѣље и ѣсплѣшѣ сас ѣлѣи* (1).

чѣша ж в. млекомер (2). — *Чѣша мѣж да бѣде и већа и мѣња, ѣије одрѣњено, кѣку ѣѣеш* (2); сатлук.

чѣмерѣка ж 'врста траве, Vegetum' (1,2). — *Чѣмерѣку корѣшѣмо за лѣк* (1).

чѣвѣри пл. т. в. четверка (2).

чѣвѣрка ж 'спрег од два пара волова' (1,2). — *Чѣвѣрка за волѣви кад ѣду да рѣде, а ѣма и чѣвѣрѣо ме, закѣчи двѣ, шѣри шѣрѣшѣора*(1); четвери.

чѣтка ж 'дашчица у коју су густо усађене краће општре длаке, која служи за ишѣткавање коња и говѣда' (1,2).

чѣшаѣија ж 'мањи метални предмет са ситним зупцима којима се струже блато или балѣга са коња и говѣда' (1,2). — *С чѣшаѣију и чѣшѣку шѣмѣриш сѣдѣку* (1).

чѣшѣља несвр. 'ручно разбијати вуну' (1,2).

чѣшѣљѣвина ж 'ишѣшѣљана вуна' (1,2).

чѣштѣр -ѣра м 'коњ који се рѣта' (1,2). — *Туја ѣмѣо јѣдѣн коњ чѣштѣр, баѣдо чѣштѣ* (2).

- чивтара ж 'кобила која се рита' (1,2). — *Имали смо ми једну кобилу чивтару, па смо ју дали* (1).
- чиноштётник -а м 'особа која пушта стоку у штету' (1,2). — *Нди Слава био чиновштётник, ал док био јди мали, док носио јдцик (школска шорба)* (1).
- чипа (1) / чипа (2) ж 1. 'крава са кратким сисама' (1,2). — *Која има крдише сисе је чипа, а има и са дуге сисе*(1). — *Мдже чипа, мдже сисама крава* (2); 2. 'овца неразвијеног вимена' (1,2). — *Чипа ндјодна за мјжу*(1). — *Кад има велико виме — сисама бвид, а кад мало — чипа* (2).
- чипава вуна в. вуна (1,2).
- чекмбат -ата -ато 'који има велик и опуштен стомак' (1,2).
- чекмбе с в. тулбак (2).
- чобанин -а м 1. 'општи назив за чувара стоке' (1,2). — *Чобанин борди код колибе и чува сидку*; 2. 'чувар оваца' (1,2); овчар.
- чобаница ж арх. 'општи назив за жену, чувара стоке' (1); чобанка.
- чобанка ж арх. в. чобаница (1).
- човањ м 'дрвени суд за захватање и разливање млека' (1,2).
- човиња ж 'врста пастирске игре' (1); швиња.
- чува (стоку) несвр. 'чувати стоку' (1,2); пази (стоку).
- чука несвр. 'кастрирати бика, овна и јарца тучењем' (1,2). — *Жиле се сидве у ракљу и широјач чука, бван се чука, и јдраи, и бик*(1).
- чупка несвр. в. штрпка (2).
- чурка несвр. в. буричка (1,2). — *Чурку сено с рдзи* (1).
- чучуљајка ж арх. в. шиња (2). — *Чучуљајка се код нас јоворило, шилка бидло, ал решко* (2).

Ц

- цебане с в. цибане (1).
- цибане с 1. 'посуда за чување сурутке' (1,2). — *Цибане дрвено, ки чабриче, има мало, ошдрено и унутра сирутка. Кад се укисели, илје се из ова суд на некаку цвечу, мдж тендџка, чаура од мдиак* (1). — *Крдишко ко цибане* (1). — *Кад су влише — цибанићи* (1); 2. в. ћуп (1). — *У цибане се киселило млеко за зиму* (1); чабар.

Ш

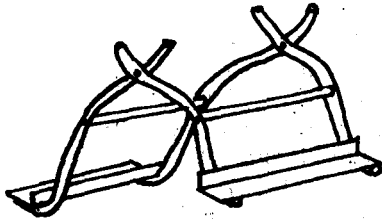
- шап м 'Arphtae epizootiologica, болест папка код говеда' (1,2). — *Шап рдне на нди* (2). — *Увидила крва шап.. во крив на нди, не мдж да сидне на нди, сиви камен се сди оздр* (1).
- шара ж '„шарена“ крава' (2).

- шарка ж в. шара (1).
- шарџа м '„шарен“ бик/во' (2).
- швињка ж в. човињка (2).
- шенџик м 1. 'дрвени четвртаст суд за крмљење једног брава говеда' (2).
— *Дуже ти ки шенџик* (2); сандуче, текме; 2. 'дрвени округли суд за крмљење једног брава говеда' (1). — *Букова даска у кружни дблик за зобѣње краве, шенџик има и ручицу* (1); карлица.
- шиља ж 'овца која има шиљасту њушку' (1). — *Шиља је оца са шиљасту њушку* (1); шиљкаста овца.
- шиљегар -ара м в. шиљегар (1).
- шиљегар -ара м 'чувар шиљегар' (1). — *Музаре чува овчар, а шиљези шиљегар* (1).
- шиљеге с 'младунче О. agies старо од пет до десет месеци' (1). — *Шиљези и јаловињу чува шиљегар* (1).
- шиљка ж арх. 'врста колибе / појате купастог облика (на један рог)' (1,2). — *Шиљке више и нема, у рој се ређају плашине, и враћа, каналче дколо збој кише* (1); чучуљака.
- шиљкаста бвца в. шиља (2).
- шиндра ж 'цепана даска као грађевински материјал' (1,2).
- широкогрудас -ста -сто 'крупан, велик (за коње и говеда)' (2).
- шишане с в. стрижа (1). — *Шисам ову, скидам вуну* (1).
- шкџпи несвр. в. штроји 1.
- штала ж 'затворена и покривена, најчешће зидана просторија за смештај крупне стоке' (1,2); *кравља* ~ 'штала' (1). — *Каже се према двче штиале да је ово кравља, ал шу су и кџни, сеџ* (1); *двча* ~ 'штала за смештај ситне стоке' (1,2). — *Овце није истио де и круйна сидка, неџо у двчу штиалу* (1). — *Де двце, шу и кџзе, двча штиала, појшша* (1).
- шталче с дем. 'мања штала' (1,2). — *У штиалче иде дбично и слабџи материјал* (1).
- штџп м 1. 'дебљи прут за терање коња и говеда' (1,2); 2. в. бичало (2).
- штивољи несвр. 'чупкати, пасти малу траву' (1,2). — *Штивољи чџиу, малу шраву* (1).
- штиџм м в. отпадак (2). — *Штиџм се власи на крџбени*(2).
- штиџава вџна в. вуна (1).
- штиџчава вџна в. вуна (1).
- штирица ж 1. в. јаловица 1 (2). — *Ма штиџ да ју зовџш штиџрица, дџма се кџле* (2); јаловица 2. 'женка Equus caballus неспособна за ждрџбљење' (1).
- штиркиња ж 'женка Bos taurus неспособна за тељење' (1); штирица 1.

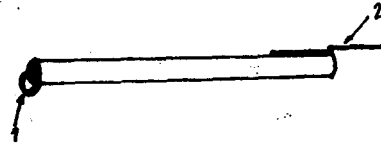
- штра́нге ж мн. 'делови ама који се везују за ждрепчанике' (1,2). — *Штра́нге за вучу, од кучине као кондџац, од ланчићи као ланац* (1); *шејлеће* ~ в. штранге (1,2).
- штркља́вица ж 'узбуђено јурење, скакање од уједа штркљице (за говеда)' (1,2); штркљање.
- штркљање с в. штркља́вица (1,2).
- штркља́ се несвр. 'узбуђено јурити, скакати од уједа штркљице (за говеда)' (1,2).
- штркљи́ца ж 'врста сточног инсекта' (1,2).
- штроја́ч -а́ча м 'кастратор' (1,2). — *Има један штроја́ч у сѐло, он бди шд ради* (1).
- штрџи́ несвр. 1. 'кастрирати коња' (1,2). — *Коњ се штрџи или шкџи сечењем* (1); шкопи; 2. 'кастрирати вепра' (1,2).
- штрџка́ ж в. шуга (2).
- штрџка́ несвр. 'одгризати траву, чупкати, пасти по мало' (1,2); чупка.
- шуга́ ж 'Scabies, болест коже свих животиња' (1,2). — *Кад има шугу, крџе ми се лижу над реи* (1); штрока.
- шумски митиљ́ в. митиљ (1,2).
- шупка́в сира́ в сира (1,2).
- шут́ -а -о 'безрог (за овце и козе)' (1,2). — *Шути бодн и јарац, биљ нема, нису им израсли рдзи*(2). — *Шуше кџе, сдрџа без рдзи* (1).
- шут́и се несвр. 'љутити се (за коња)' (1,2). — *Коњ кад се шути, ћуљи уши и шийиље* (2).
- шупшкава́ц м 'болест говеда, оток сапи са пукетањем, шупштавац' (1,2).

IX. ПРИЛОЗИ

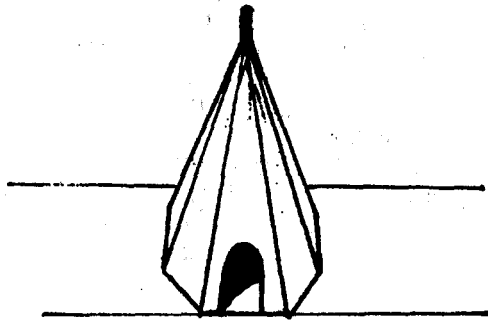
IX. 1. Скице

Самар

Ојиште и његови делови:
1. алка; 2. клапуша

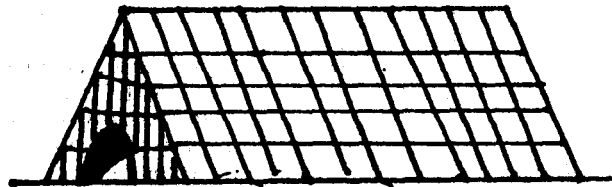
Чучуљака одн. шиљка

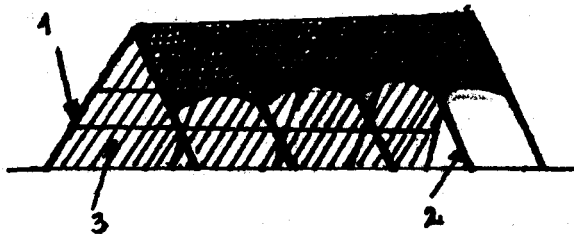
Шеник (1)

Чаша за мерење млека

Појата или платинара

Свод(ови) одн. подвод (и његови делови):
1. кривуље/рогови; 2. билићи; 3. платине

IX. 2. Списак пунктова и информатора

1. Криви Вир
  - Миле Шутић (1938)
  - Љиља Шутић (1940)
  - Слободан Шутић (1919)
  - Добрила-Биба Шутић (1920)
  - Антанаско Цукић (1922)
  - Вера Цукић (1930)
  - Мирослав Петровић (1943)

2. Јабланица
  - Јаков-Јаша Петровић (1943)
  - Бранислава-Бранка Петровић (1939)
  - Бисерка-Биса Петровић (1922)
  - Мирослав Матић (1923)
  - Милорад Гоцић (1917)
  - Душан Јовић (1938)
  - Милан Ж. Јовић (1932)
  - Драгомир Николић (1925)
  - Светислав Станисављевић (1924)
  - Бранислав Милосављевић (1936)

IX. 3. Литература

1. Адамовић, М.: *Неке османске етимологије*. — *Анали Филолошког факултета*, 10, Београд, 1970.
2. Адамовић, М.: *О пореклу српскохрватских османизама*. — *Јужнословенски филолог*, XXX, св. 1-2, Београд, 1973, 229-236.
3. Азарх, Ю. С.: *О сводных картах слов одной лексикосемантической группы (на материале русских диалектных глаголов, обозначающих крики животных)*. - ОЛА, Материалы и исследования, 1972, Москва, 1974, 104-138.
4. Азарх, Ю. С.: *Подзывные слова для коров и лошадей в русских говорах*. - *Диалектологические исследования по русскому языку*, Москва, 1977, 226-247.
5. Андрејић, Љ.: *Етнолошка библиографија североисточне Србије*. — *Етноантрополошки проблеми*, књ. II, св. 2, Београд, 1988.
6. Антонијевић, Д.: *Обреди и обичаји балканских стојара*. — Београд, 1982.
7. Антонијевић, Д.: *Појаше на планини Рашчу*. — *Народно стваралаштво, фолклор*, год. XI, св. 41-43, Београд, 1972, 87-90.
8. Антонијевић, Д.: *Српљички стојарски фолклор*. — *Народно стваралаштво*, год. V, св. 20, Београд, 1966, 1460-1467.
9. *Ареальные исследования в языкознании и этнографии (язык и этнос)*. — Ленинград, 1983 (ред. Н. И. Толстой).
10. Бабић, В.: *Стаје за стоку и живину*. — *Наш језик*, год. III, Београд, 1935, 176-180.
11. Бабић, С.: *Теорба именица суфиксима на -(а)и*. — *Наш језик*, XXIII/5, Београд, 1978, 175-186.

12. Бабић, С.: *Творба ријечи у хрватском књижевном језику (нацрт за граматику)*. — Загреб, 1986.
13. Барјактаревић, М.: *О неким сшочарским обичајима севљичког краја*. — Развигак, 2, Зајечар, 1967, 76–80.
14. Батистић, Т.: *О аспектима семантичке анализе*. — Наш језик, књ. XXIV, св. 4–5, Београд, 1980, 183–216.
15. Белић, Ј.: *Албум раса сшоке*. — Београд, 1988.
16. Бланар, В.: *О внутренне обусловленных семантических изменениях*. — Вопросы языкознания, 1, Москва, 1971, 3–13.
17. Блинова, О. И.: *Лексическая мотивированность и некоторые проблемы региональной лексикологии*. Двалектная лексика, 1971, Ленинград, 1972, 92–104.
18. Богдановић, Н.: *Називи брва у селима око Тресибаве*. — Развигак, 1, Зајечар, 1972, 90–96.
19. Божовић, М.: *Сшочарска лексика Ибарског Колашина*. — Прилози проучавању језика, књ. 20, Нови Сад, 1984, 189–192.
20. Бошковић, Р.: *Развигак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*. — Јужнословенски филолог, XV, Београд, 1936, 1–155.
21. Бошњаковић, Ж.: *Пастирска Шерминологија Срема*. — Нови Сад, 1985.
22. Бошњаковић, Ж.: Wanda HERNICZEK-MOGOZOWA, *Terminologia polskiego pasterstwa górskiego*. Polska akademja nauk — Instytut języka polskiego, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk, 1 (1975), 2–3 (1976). — Зборник за филологију и лингвистику, XXIV/2, Нови Сад, 1981, 185–188.
23. Бошњаковић, Ж., Вуковић Г., Недељков, Љ.: *Војевођанска коларска Шерминологија*. — Нови Сад, 1984.
24. *Български етимологичен речник*, А — минго, I–III, София, 1962–1986.
25. Васильев, Л. М.: *Теория семантических полей*. — Вопросы языкознания, 5, Москва, 1971, 105–113.
26. Вујичић, Д.: *Прилози познавању досадашњега рада на Шерминологијама код нас и у неким другим словенским земљама*. — Савјетовање о терминологијама народне материјалне и духовне културе, Сарајево, 1974, 79–85.
27. Вуковић, Г.: *Терминологија куће и кокушцеа у Војеводини*. — Нови Сад, 1988.
28. Вуковић, Ј.: *Глатолске именице на -ње и -ће*. — Питања савременог књижевног језика, год. I, књ. I, св. 1, Сарајево, 1949, 40–54. и год. II, књ. I, св. 2, Сарајево, 1950, 149–171.
29. Вуковић, Н.: *Термини у сшочарским израма*. — Савјетовање о терминологијама..., Сарајево, 1974, 57–59.
30. Габовшгяк, А.: *Пастушеская терминология в Общеславянском лингвистическом атласе*. — ОЛЈА, Материјали и иследования, Москва, 1965, 109–116.
31. Галетин, Г.: *Из лексичке проблематике северне Шайкашке*. — Прилози проучавању језика, књ. 16, Нови Сад, 1980, 59–92.
32. Gămbulescu, D.: *Influente românești în limbile slave de sud*, I. — București, 1983.
33. Герман, К. Ф.: *К вопросу о развитии пастушеской терминологии в славянских языках (наименования самца овцы)*. — ОЛЈА, Материјали и иследования, 1977, Москва, 1979, 37–46.
34. Геров, Н.: *Речник на българския език*, I–III, Фототипно издание, София, 1975.
35. Gođab, Z.: *Генетички врски меѓу карпатската и балканската сшочарска Шерминологија и улоата на словенскиот елемент во ова подрачје*. Македонски јазик, год. X, кн. 1–2, Скопје, 1959, 19–50.

36. Гортан-Премк, Д.: *О граматичкој информацији и семантичкој идентификацији у великом описном речнику*. — Наш језик, књ. XXIV, н.с. св. 3, Београд, 1980, 107–114.
37. Грујић, М. Г.: *Имена говеда (Лика)*. — Зборник за народни живот и обичаје јужних Славена, књ. XXVI, Загреб, 1928, 374–376.
38. Даль, В.: *Толковый словарь живого великорусского языка*, — 1–4, Москва, 1981–1982⁸.
39. Дешпић, М.: *Акцентовање узвика*. — Наш језик, XIII, св. 3–5, Београд, 1963, 239–245.
40. Дешпић, М.: *Најомене о српскохрватској овчарској Шерминологији у јужном Банату*. — Радови АНУБиХ, књ. LXXXIV, Одјељење друштвених наука, књ. 23, Комисија за лингвистичка испитивања, Сарајево, 1989, 233–240.
41. Дешпић, М.: *О дефиницијама у Речнику САНУ*. — Наш језик, књ. XXIV/3, Београд, 1980, 11–128.
42. Дзедзелевский, И. А.: *Овцеводческая лексика закарпатских говоров*. — ОЛА, Материалы и исследования, Москва, 1965, 117–132.
43. Динић, Ј.: *Додатак речнику Шимочког говора*. — Српски дијалектолошки зборник, XXXVI, Београд, 1990, 381–422.
44. Динић, Ј.: *Речник Шимочког говора*. — Српски дијалектолошки зборник, XXXIV, Београд, 1988, 7–335.
45. Драгин, Г.: *Терминологија коровске флоре у Шајкашкој*. — Прилози проучавању језика, књ. 20, Нови Сад, 1984, 193–197.
46. Ђапић, С.: *Имена коња и говеда у неким банатским селима*. — Прилози проучавању језика, књ. 4, Нови Сад, 1968, 197–203.
47. Ђорђевић, Т.: *Шточарска цушовања*. — Гласник српског географског друштва, 3–4, Београд, 1914, 286–289.
48. *Этимологический словарь славянских языков*, 1–17, Москва, 1974–1990.
49. Зајцева, С.: *Дијалекатски речници као база за савремена лингвистичка исцртавања*. — Лексикографија и лексикологија, Београд — Нови Сад, 1982, 69–76.
50. Зајцева, С.: *Названия овец в штокавских говорах сербохорватского языка*. — Прилози проучавању језика, Нови Сад, књ. 8, 1972, 133–144.
51. Зајцева, С.: *Специфика одной лексико — семантической группы в штокавских говорах сербохорватского языка*. — Зборник за филологију и лингвистику, XVI/1, Нови Сад, 1973, 197–206.
52. Иванова, А. Ф.: *К вопросу о методах изучения диалектной лексики*. — Диалектная лексика, 1982, Ленинград, 1985, 150–155.
53. Ивић, П.: *Дијалектологија, један наш културни проблем*. — О језику некадашњем и садашњем, Београд, 1990, 207–212.
54. Ивић, П.: *Значај лингвистичке географије за ујоредно и историјско проучавање јужнословенских језика и њиховог односа према осталим словенским језицима*. — Јужнословенски филолог, XXII, Београд, 1958, 179–206.
55. Ивић, П.: *Основни аспекти структуре дијалекатске диференцијације*. — Македонски језик, Скопје, 1960/61, 81–105.
56. Ивић, П.: *Почетак организованог рада на лингвистичкој географији код нас*. — Наш језик, н.с. књ. X, 3–6, Београд, 1960, 101–107.
57. Ивић, П.: *Српски народ и његов језик*. — Београд, 1986².
58. Ивић, П.: *Хијерархија сродства међу језичким и дијалекатским шпиковима на словенском јузу*. — Реферати за VII међународни конгрес слависта у Варшави (1973), Филозофски факултет у Новом Саду, 15–38.
59. Јуришић, Б.: *О продукцијеним формантима у Шворби nomina agentis*. — Ивчићев зборник, Загреб, 1963, 183–190.

60. Караџић, В. Стефановић: *Српски рјечник (1818)*, - Београд (Просвета), 1969.
61. Кашић, Ј.: *Војвођанска лексика у Вуковом Рјечнику*. — Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. X, Нови Сад, 1967, 199–224.
62. Клепикова, Ф. П.: *К вопросу об изучении балкано-карпатской терминологии горного пастушества (stringa и родств.)*. — ОЛА, Материјали и истраживања, 1972, Москва, 1974, 182–201.
63. Клепикова, Г. П.: *Славянская пастушеская терминология*. — Москва, 1974.
64. Коготкова, Т. С.: *Русская диалектная лексикология*. — Москва, 1979.
65. Коннова, В. Ф.: *Об одной лексико – семантической группе в ОЛА (слова со значением „имущество“, „скот“, „хлеб“)*. — Материјали и истраживања по ОЛА, Москва, 1968, 32–71.
66. Коннова, В. Ф.: *Славянские лексико-семантические изолоссы, связанные с названиями скота*. — ОЛА, Материјали и истраживања, 1972. Москва, 1974, 139–162.
67. Кузнецова, О. Д.: *Из лексикографической проблематики*, — Диалектна лексика, 1982, Ленинград, 1985, 20–35.
68. Лутовац, М.: *Из сјочарског живота у неким нашим крајевима*. — Зборник за народни живот и обичаје, књ. 40, Загреб, 1962, 321–328.
69. Лутовац, М.: *Сјочарство и сјочарски живот на Бјеланици, Кучају и Рипњу, планинама источне Србије*. — Гласник Етнографског института САНУ, 9–10, Београд, 1961, 3–30.
70. Максић, М.: *Прилог проучавању лексике Срема*. — Прилози проучавању језика, књ. 16, Нови Сад, 1980, 93–122.
71. Марков, Б.: *Именице с насјавцима -че и -чић*. — Наш језик, књ. X, св. 7–10, Београд, 1960, 338–246.
72. Марков, Б.: *О насјавцима -ана, -лија, -лук и -џија*. — Наш језик, књ. VIII, св. 5–6, Београд, 1957, 151–170.
73. Марковић, В. Благоје: *Из лексике и фразеологије „друштвених шара“ Врачана*. — Прилози проучавању језика, књ. 11, Нови Сад, 1975, 163–177.
74. Марковић, М.: *Народни живот и обичаји сезонских сјочара на Велебиту*. — Зборник за народни живот и обичаје, књ. 48, Загреб, 1980, 5–139.
75. Марковић, М.: *Речник народног говора у Црној реци*. — Српски дијалектолошки зборник, XXXII, Београд, 1986, 243–500.
76. Матић, Р.: *Имена оваца у херцеговачкој сјочарској терминологији*. — Савјетовање о терминологијама..., Сарајево, 1974, 47–55.
77. Мелвингер, Ј.: *Теорије лингвистичких поља у семантици. Метод стиллистичких поља Pierre'a Guirauda*. — Прилози проучавању језика, књ. 2, Нови Сад, 1966, 23–39.
78. Милосављевић, М.: *Сјочарство у северном Банату*. — Рад војвођанских музеја, 12–13, Н. Сад, 1964, 69–101.
79. Митровић, Б.: *Речник лесковачког говора*. — Лесковац, 1984.
80. Михајловић, В.: *Из српскохрватске дијалекатске синонимике* — Зборник за филологију и лингвистику, XII, Нови Сад, 1969, 195–206.
81. Михајловић, В.: *О неким међусловенским језичким паралелама*. — Зборник за филологију и лингвистику, XXII/2, Нови Сад, 1979, 89–93.
82. Михајловић, В.: *Суфикс -ишће у штономимији и микроштономимији Југославије*. — Прилози проучавању језика, књ. 1, Нови Сад, 1965, 117–157.
83. Михајловић, В. и Вуковић, Г.: *Српскохрватски лексика рибарства*. — Нови Сад, 1977.

84. Николић, М.: *Основни принципи творбе речи у савременом српскохрватском књижевном језику*. — Наш језик, књ. XIX, н.с. св. 1, Београд, 1972, 7–20; књ. XIX, н.с. св. 2–3, 142–154; св. 4–5, 1973, 273–286.
85. Николић, Р.: *Рад око сџоке*. — Баватске Хере, Нови Сад, 1958, 121.
86. *Общкарпатский диалектологический атлас (оступительный выпуск)*. — Скопје, 1987.
87. *Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетикограмматическая. Выпуск I. Рефлексы ѐ*. — Белград, 1988.
88. Оссовецкий, М. А.: *Лексика современных русских народных говоров*. — Москва, 1982.
89. Павловић, М.: *Борба наставка у српскохрватском језику*. — Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. VI, Нови Сад, 1961, 164–179.
90. Павловић, М.: *Дијалектолошки атлас и проблематика српскохрватског језика*. — Годишњак Филозофског факултета, књ. IV, Нови Сад, 1959, 165–188.
91. Петровић, Д.: *Из карпатајске лексике у говору Змајева*. — Змајево, 1977, 131–138.
92. Петровић, Д.: *О карпатологическом аспекте сербохрватско-албанских лексических одношењ*. — Славјанско и балканско језикознање (проблеми језикових контаката), Москва, 1983, 194–210.
93. Петровић, Д.: *Општекарпатајски дијалектолошки атлас (ОКДА)*. АНУБиХ, Радови, LXX, Одјељење друштвених наука, књ. 21, Сарајево, 1981, 69–72.
94. Пецо, А.: *Акцентај речи оријенталног порекла у српскохрватском језику*. — Књижевност и језик, XIX, 2–3, Београд, 1972, 125–132.
95. Пижурица, М.: *Боје у зоонимији*. — АНУБиХ, Посебна издања, књ. XXXI, Одјељење друштвених наука, књ. 5, Сарајево, 1977, 29–45.
96. Пижурица, М.: *Етимолошке белешке из таштирске лексике*. — Зборник за филологију и лингвистику, XXVII–XXVIII, Нови Сад, 1984–1985, 625–632.
97. Пижурица, М.: *Из ономастике Роваца*. — Прилози проучавању језика, књ. 7, Нови Сад, 1971, 167–185.
98. Пижурица, М.: *Прилог проучавању сџочарске терминологије у Црној Гори*. — АНУБиХ, Посебна издања, књ. XXXI, Одјељење друштвених наука, књ. 5, Сарајево, 1977, 101–137.
99. Помяновская, В.: *Соотношения предметно-семантических и формально-структуральных элементов на материале дифференциации названий диких животных в южнославянских говорах*. — ОЛЈА, Материјали и истраживања, 1970, Москва, 1972, 229–264.
100. Поповски, А.: *Називине добишок, сџока и имање во македонскиот јазик*. — Савјетовање о терминологијама..., Сарајево, 1974, 61–67.
101. Поповски, А.: *Сџочарската дијалектна лексика во македонскиот јазик*. — Савјетовање о терминологијама..., Сарајево, 1974, 139–145.
102. Првановић, С.: *Порекло имена Тимок и Тимочанин*. — Развитак, 3, Зајечар, 1961, 56–57.
103. Првановић, С.: *Порекло Тимочана и тимочког дијалекта*. — Развитак, 6, Зајечар, 1970, 102–110.
104. *Приручна грамајтика хрватског књижевног језика*. — Загреб, 1979, 219–303.
105. *Приручник за ветеринаре*. — Загреб, 1961.
106. Продановић, Д.: *Библиографија сџочарства Југославије*. — Сарајево, 1956.

107. *Псковский областной словарь*, выпуск 1, А-БИБИШКА, Ленинград, 1967.
108. *Развитие ареальных исследований и Основные типы лингвистических ареалов и их общая характеристика*, 7-36. *Взаимодействие лингвистических ареалов*. — Ленинград, 1980 (редактор М. А. Бородин).
109. Ракић-Милојковић, С.: *Речи у Вуковим речницима забележене у Србији*. — Прилози проучавању језика, књ. 24-26, Нови Сад, 1988-1990, 5-28.
110. Рељић, Љ.: *Сточарски сџанови у источној Србији*. — Развитак, бр. 1, Зајечар, 1970, 68-72.
111. Реметић, С.: *Из шумске Шерминологије кладанској краја*. — Лексикографија и лексикологија, Београд — Нови Сад, 1982, 269-274.
112. *Речник српскохрватској народној и књижевној језика*. — САНУ, књ. 1-14, Београд, 1959-1989.
113. *Савјешовање о Шерминологијама народне материјалне и духовне културе*. — АНУБиХ, Посебна издава, књ. XXXI, Одјелње друштвених наука, књ. 5, Сарајево, 1977.
114. Симић, М.: *Дијалекатска лексика и њен однос према књижевној лексци*. — Лексикографија и лексикологија, Нови Сад — Београд, 1982, 171-175.
115. Сок, П.: *Етимолошки рјечник*. — ЈАЗУ, I-IV, Загреб, 1971-1974.
116. *Słownik prasłowiański*, 1-5, Krakow, 1974-1984.
117. Сороколетов, Ф. П.: *Областные словари и диалектная лексикология*. — *Вопросы языкознания*, 3, Москва, 1981, 3-14.
118. Сороколетов, Ф. П.: *Способы семантической разработки слов в областных словарях*. — Диалектная лексика, 1982, Ленинград, 1985, 4-20.
119. Станојевић, М.: *Прилози речнику шимочкој говора*. — Српски дијалектолошки зборник, књ. III, Београд, 1927, 179-194.
120. Стевановић, М.: *Постланак и значење именица на -ло*. — Наш језик, I, н.с. св. 5-6, Београд, 1949/50, 180-190.
121. Стевановић, М.: *Продуктивност неких настипавака којима се граде помина agentis*. — Наш језик, књ. XIV, н.с. св. 1, Београд, 1964, 1-20.
122. Стевановић, М.: *Савремени српскохрватски језик I*. — Београд, 1981, 387-591.
123. Суботић, Ј.: *Називи за стоку, опрему и сточарске производе у говору Кривошија*. — Прилози проучавању језика, књ. 8, Нови Сад, 1972, 145-160.
124. Толстой, Н. И.: *Из опытов типологического славянского состава, I*. — *Вопросы языкознания*, 1, 1963, 29-45.
125. Толстой, Н. И.: *Из опытов типологического состава славянского словарного состава, II*. — *Вопросы языкознания*, 5, 1966, 16-36.
126. Толстой, Н. И.: *Славянская географическая терминология*. — Семасиологические этюды. — Москва, 1969.
127. Томић, П.: *Појаше у Тимочкој Крајини*. — Развитак, 4-5, Зајечар, 1974, 82-83.
128. Томић, П.: *Сточарство (Зајечар и околина)*. — Гласник Етнографског музеја, 42, Београд, 1978, 151-171.
129. Томић, П.: *Устинова бачија у савременом сточарству у Нетошинској Крајини*. — Развитак, 3-4, Зајечар, 1968, 26-29.
130. Томић, С.: *Сточарство и прерада млека код Срба*. — Гласник географског друштва, св. 7 и 8, Београд, 1922, 239-260.
131. Трубачев, О. Н.: *Происхождение названий домашних животных в славянских языках*. — Москва, 1960.
132. Ђорић, Б.: *Моционни суфикси у српскохрватском језику*. — Београд, 1982.

133. Ђупић, Д.: *Туђице у дијалекатској лексици и њихова обрада*. — Лексикографија и лексикологија, Нови Сад — Београд, 1982, 197-203.
134. Улишинић, М.: *Улишинић за српскохрватски/хрватскосрпски дијалектолошки атлас*. — Београд.
135. Falińska, B.: *Uloga geografskog faktora u definisanju značenja*. — Leksikografija i leksikologija (Zbornik referata), Beograd — Novi Sad, 1982, 311-315.
136. Фасмер, М.: *Этимологический словарь русского языка*, I-IV, Москва, 1986-1987².
137. Финдрик, Р.: *Архитектура сточарске колибе на планини Ртињу*. — Гласник Етнографског института САНУ, XIX-XX, Београд, 1973, 109-120.
138. Flora, R.: *Contribuții dialectale la terminologia pastorală de origine română în limba sârbocroată*. — *Relațiile sârbo-române, noi contribuții*, Pančevo, 1968, 343-373.
139. Храсте, М.: *О значењу и употреби именица на -шине*. — Језик, 1, Загреб, 1957-1958, 1-3.
140. Цвијић, Ј.: *Антропотографски и етнографски списи, том I, књ. 4*. — Београд, 1987, 117-118.
141. Шаулић, А.: *Прилог лексици народних говора*. — Наш језик, нова серија, књ. VIII, св. 7-10, Београд, 1957, 269-285.
142. Шкаљић, А.: *Туризми у српскохрватском језику*. — Сарајево, 1966.
143. Шкарић, М. Ђ.: *Животи и обичаји „Планинаца“ под Фрушком гором*. — Српски етнографски зборник, књ. 24, Београд, 1939, 1-275.
144. Шљивић-Шимшић, Б.: *Узвик „варда“ и неке изведенице од ње речи*. — Јужнословенски филолог, XXIV, Београд, 1959-1960, 289-306.